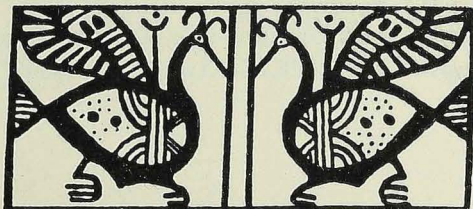

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

Γ. ΣΑΝΤΗΣ, ΧΡ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ, ΙΑΝΘΗ ΘΕΟΧΑΡΙΔΟΥ,
Α. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗ, ΜΙΧ. ΠΙΣΣΑΣ, Γ. ΜΑΝΟΥΣΑΚΗΣ, Τ. Σ.
ΕΛΙΟΤ, Δ. ΧΡΗΣΤΗΣ, ΜΑΡΙΑ ΑΒΡΑΑΜΙΔΟΥ, ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥ-
ΣΑΝΘΗΣ, ΚΩΣΤΑΣ ΧΑΤΖΗΣΤΕΦΑΝΟΥ, Ν. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ,
Γ. Κ. ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΗΣ, ΙΑΚ. ΚΥΘΡΕΩΤΗΣ, Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

213 - 214

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
Υπεύθυνος έκδοτης: ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Ανδροκλέους 2, Λευκωσία, Τηλ. 65900

Έτησια συνδρομή	£1.500 μίλες
Έτησια συνδρομή διά βιβλιοθήκες, σχολεία, οργανισμούς	£3.000 μίλες
Έτησια συνδρομή εξωτερικού	300 δραχμές ή \$9 (δολλάρια)
Τιμή Τεύχους	£0.300 μίλες
Τιμή διπλού τεύχους	£0.600 μίλες

Τά χειρόγραφα δέν έπιστρέφονται. Κλισέ και φωτογραφίες έπιστρέφονται.
100 άνάτυπα πρós 750 μίλες τή σελίδα πληρώνονται άπό τόν συγγραφέα στόν τυπόγράφο.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
Γ. ΣΙΑΝΤΗΣ: Δυό ποιήματα	207
ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΔΟΥΛΟΥ: Έτούτη ή γής	208
ΙΑΝΘΗ ΘΕΟΧΑΡΙΔΟΥ: Ωδή στόν Ένα	209
Α. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ: Μεταπολεμικό ρωμαντικό ειδύλλιο	210
ΜΙΧ. ΠΙΣΙΣΙΑΣ: Οί άλλοι θεοί	213
Γ. ΜΑΝΟΥΣΑΙΚΗΣ: Η άλλοτρίωση τής «Ιθάκης»	214
ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΔΟΥΛΟΥ: Γιά τόν Γερσκληανθή	224
Τ. Σ. ΕΛΙΟΤ (μετ. Δώρος Χρίστης): Μαρίνα	225
ΜΑΡΙΑ ΑΒΡΙΑΜΙΔΟΥ: Τά βουνά	226
ΠΑΝΤ. ΚΙΑΚΟΛΗΣ: Στόν Γεώργιον Σεφέρη	227

ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ — Κ. Χρυσάνθη: Κάποιες έκδόσεις γιά τά Δημοτικά Σχολεία — Χαιρετισμός τού Κ. Χατζηστεφάνου γιά τόν ποιητή Καρνέρα — ΠΕΝΘΗ — Κ. Χρυσάνθη: Μήτσος Μαραγκός — ΣΥΝΟΜΙΛΙΕΣ — Κ. Χρυσάνθη: Μέ τήν Άθηνά Ταρσούλη — ΤΟ ΡΑΔΙΟΦΩΝΟ — Ν. Παναγιώτου: Τό έργο τής Ρήνας Κατσέλλη — ΣΥΝΕΔΡΙΑ — Γ. Κ. Ίωαννίδη: Όμηρικό Συμπόσιο 1978, Συμβουλευτική συνάντηση Πανεπίστημίου Ένωμένων Έθνών — Προσάφνηση Κ. Χατζηστεφάνου στό Συμπόσιο Λαογραφίας — Κυρ. Χατζηγιάννου: Συμπόσιο Κυπριακής Λαογραφίας — ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ — Γ. Χατζηκωστή: Ι. Μ. Χατζηφώτη «Βυζάντιο και Έκκλησία» — Κ. Χρυσάνθη: Δημ. Κράνη «Τό σκοτάδι» — Ίακ. Κυθρεώτη: Δημ. Ζαδέ «Γιά σμέρνες» — Κ. Χρυσάνθη: Γ. Πετούση «Στόν ίσκιό τού θανάτου», Λ. Ζαφειρίου «Σχεδόν μηδίζοντες» — ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ — Κ. Χρυσάνθη: Άλ. Άρπούζωφ «Μιά Ιστορία τού Ίρκούτσκ», Αισχύλου «Χοηφόρες» — Νίκου Νικολαΐδη: Βικέντιος Μπλάσκο Ίμπάνιεθ — ΕΙΚΘΕΣΕΙΣ — Όμιλία τού Πάτρ. Σταύρου στήν έκθεση Κ. Ίωακείμ — ΣΥΝΑΥΛΙΕΣ — Κ. Γεωργιάδη: Συναυλία τού «Έθνικού Όδείου» — ΓΕΝΙΚΑ — ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ — ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ — ΕΚΔΟΣΕΙΣ.

ΠΑΡΑΔΟΣΗ

Δίμηνο περιοδικό όρθοδοξου
Ζωής, λόγου και τέχνης
Διευθυντής: Ι. Μ. ΧΑΤΖΗΦΩΤΗΣ
Δημ. Μπισκίνη 57-59 (Ζωγράφου)
ΑΘΗΝΑΙ (623α)

Έτησια συνδρομή εξωτερικού:
δολλάρια 15

ΑΝΤΡΕΑ ΚΑΡΑΝΤΩΝΗ

Πεζογράφοι και Πεζογραφήματα
τής Γενιάς τού '30.

Έκδ. Παπαδήμα.

Υπεύθυνος κατά τόν νόμον: δρ Κ. Χρυσάνθης.

Τυπώθηκε στα Τυπογραφεία «ΘΕΟΠΡΕΣΣ» Λτδ., Τηλ. 44940 - 48883, Λευκωσία

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

Ἑπεύθυνος: ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΙΗ΄

ΙΟΥΝΙΟΣ – ΙΟΥΛΙΟΣ 1978

ΑΡ. 213–214

ΔΥΟ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΠΟΙΗΜΑ

Τὸ ποίημα πού θὰ γράψω
γιὰ σένα
θᾶναι γραμμένο μὲ κόκκινα γράμματα
μὲ τὸ αἷμα καὶ τὸ πάθος
τῶν πρώτων μου νιάτων
μὲ τὸ πικρὸ βάθος
τῆς τωρινῆς λευκότητος.
Ἄδελφέ μου!
Χάθηκες στοὺς τύπους
καὶ στὰ τετράγωνα
καὶ στὰ τρίγωνα
καὶ πέρα κεῖ
πολὺ χλωμῆ
διατήρησες τὴν ἀχτίδα
ποῦπρεπε νὰ θεριέψης
γιὰ νὰ ζήσω
καὶ νὰ ζήσης
ἐκεῖ
πού ὁ Δίας
καὶ ὁ Ἀπόλλωνας
καὶ ὁ Διόνυσος
ἔταξαν
στὰ Ὀλύμπια δώματα
νὰ ζοῦν
οἱ πατέρες τοῦ νοῦ
τῆς καρδιάς καὶ τῆς Τέχνης.
Τὸ νέκταρ σέρεψε
καὶ ἡ ἀμβροσία
δὲν ὑπάρχει.
Οἱ Κένταυροι μὲ
ἀλογίστιες ἐμφανίσεις
διαμφισβητοῦν
τὴ γνησιότητα τῶν
θεϊκῶν μεταμορφώσεων
κι' ἐμεῖς

περιπλανώμενοι
ἀπὸ τὰ Ὀλύμπια δώματα
στὶς πεδιάδες
μὲ τὰ σιτάρια χλωμὰ
πεινασμένοι γιὰ ψωμί
διψασμένοι γιὰ νερὸ
κι' ἀγάπη κι' ἐλπίδα,
τραγουδοῦμε μὲ φωνὴ ἀδύναμη
ἀπὸ τὴν ἀνάγκη
καὶ τὴν κενότητα
τῆς φτερωτῆς ιδέας
τὸν χαμὸ, τὸν χαμὸ
τῶν ὀνείρων καὶ τῶν ἀγώνων.
Συγχώρα με ποιητῆ μου προδομένε!
Συγχώρα μου ἂν οἱ λέξεις
εἶναι πεζές
ἂν οἱ σχολές δὲν ταιριάζουν
μὲ τὴ ροὴ τοῦ πάθους σου
ἂν τὸ φτερούγισμα τῆς ψυχῆς σου
συγκρούεται μὲ τὴν διαδρομὴ
τῶν διεθνῶν πτήσεων.
Συγχώρα με!
Γιατὶ ἂν μέσα ἀπὸ τοὺς στίχους μου
ξεπεταχτῆ ἡ ἱερὴ φωτιὰ
τὰ ὄρνια στὸν Καύκασο
δὲν θὰ διστάσουν μὲ σκληρὰ ράμφη
μὲ κίτρινα νύχια
νὰ ξεσχίσουν
τὲς σάρκες τῶν νέων Προμηθέων.
Οἱ κραυγές τῶν παιδιῶν
οἱ κραυγές τῶν ἀνθρώπων
οἱ προφῆτες, οἱ μάρτυρες, οἱ ἅγιοι
αἱματωμένοι
πορεύονται καὶ πέφτουν
πορεύονται καὶ πέφτουν.....

ΚΑΤΑΡΑΜΕΝΟΙ!

Μαύρη γραμμή χαμένη
 στενός ο δρόμος
 πώς να τον διαβής;
 Ἡ φωνή πνίγηκε
 στά στενά περάσματα,
 τὴν πήραν οἱ μαινάδες
 τὴν ἔκλεψαν οἱ σειρῆνες
 πέτρινο τὸ κύμα
 δὲν σεκόνταρε
 τὸ μεγάλο τραγούδι.
 Καταραμένοι ὅλοι!
 Τὰ περιστέρια ἔφυγαν καὶ
 οἱ βράχοι εἶναι γυμνοὶ
 στὸν Ἥλιο.
 Γυμνὲς οἱ λέξεις!
 Πῶς θὰ ντύσω τὸ
 μεγάλο τραγούδι;
 Καταραμένοι οἱ σίχοι!
 Πῶς θὰ σᾶς πῶ
 τὴ φοβερὴ ἀλήθεια;
 Φοβερὴ ἢ προσμονὴ
 καὶ μαύρη ἢ κατάρρα.
 Κόκκινο τὸ αἷμα
 καὶ πορφυρὴ ἡ δύση!

Χάθηκε στὸ κύμα
 ὁ λευκὸς ἀφρὸς
 κι' ἔσβυσε καὶ πάει
 καὶ πεθαίνει.
 Ποιὰ αὐγὴ θὰ Ξαναγεννήσῃ
 ποιὰ ἀνατολὴ θὰ ροδίση
 τὸ λευκὸ σου μέτωπο;
 Χαμένη ἡ ἐλπίδα!
 Ἄδελφέ, ποῦ σε σκότωσαν
 χωρὶς λόγο, χωρὶς αἰτία
 οἱ προδότες τοῦ μίσους
 οἱ προδότες τῆς ἀγάπης
 χαμένοι, χαμένοι γιὰ πάντα,
 πέτρα ριγμένη γι' ἀνάθεμα
 κατάρρα τοῦ λαοῦ μου!
 Ἡ ἀσπίδα στά στενά ριγμένη
 τὸν Ἥλιο πιά δὲν τὸν θωρεῖ.
 Στὴ σκιά τῆς ἐνέδρας
 κρυμμένη στὸ θάμνο.
 Δὲν μετριέται ἔτσι ἡ ἀνδρεία.
 Στά σκοτάδια χαμένοι!
 Καταραμένοι, Καταραμένοι!...

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΑΝΤΗΣ

ΕΤΟΥΤΗ Η ΓΗΣ

Ἐτούτη ἡ γῆς ποῦ βαριαναστενάζει,
 ἐτοῦτος ὁ κόσμος ποῦ τὴν καμακώνει καὶ τὴν λαμπροντύνει,
 ἐτούτη δύναμη τ' ἀνθρώπου μας,
 συμμαζεμένη στά φύλλα τῶν δένδρων,
 μουσκεμένη ἀπ' τὶς πρωϊνὲς ὀμίχλες,
 κομπολογιάζει τὶς ὥρες τῆς προσμονῆς,
 στὴ κλωστή τῆς ἐπανάστασης.

ΧΡ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

ΩΔΗ ΣΤΟΝ ΕΝΑ

Στις πέντε τὸ πρωὶ τὰ μαντάτα
 πῆραν μαύρη βόλτα
 στ' ἀνοικτὰ παράθυρα τ' Αὐγούστου.
 "Ἦλιε μου ζέστανε
 τὸ κλωνὶ ποὺ γέρνει.

Τὰ τζιτζίκια ἔσυραν νωρὶς
 τὸ μυρολόϊ τ' ἀσταμάτητο
 ἄνοιξαν τὰ ξωπόρτια.
 Σήμερα δὲν εἶναι μέρα γιὰ κουβέντα
 οὔτε δουλειὰ
 σήμερα εἶναι μέρα κέρινη.
 Πικρὸ ἀπ' τὸ δάκρυ τὸ νερὸ
 ἀμύριστα τὰ κρίνα.
 Φέρτε βασιλικὸ
 λιβάνι, ἐλιά, ροδόσταμο
 στὸ προσκεφάλι Του.

Αὐγουστος μᾶς Τὸν ἔφερε
 Αὐγουστος Τὸν ἐδίπλωσε στὰ δυὸ
 Αὐγουστος μᾶς Τὸν παίρνει μοιρα-
 σμένο
 μισὸς ἐκεῖ στὰ βορινὰ
 μισὸς ἐδῶ στὸ νότο
 μ' ἓνα στεφάνι ἀγκάθια στὴν καρδιά.

Δὲν εἶναι σπίτι νὰ χωρέσει
 τὸ χαπάρι τ' ἄχαρο
 δὲν εἶναι χέρι ν' ἀντικόψει
 τὸ φαρμάκι
 "Ἦλιε μου ζέστανε
 τὸ κλωνὶ ποὺ γέρνει

Σήμερα τ' ἀηδόνι σώπασε
 ἐράγισε ἢ πέτρα.
 "Ἀχ καὶ δὲν ἄντεξες
 νὰ μᾶς πάρεις ἔσσω μας
 "Ἀχ καὶ Σ' ἐσταύρωσαν ξένοι καὶ
 δικοί.

II

"Αδειασαν τὰ λιακωτὰ

στένεψαν οἱ δίχωρες
 ξεσχίστηκαν οἱ στράτες
 "Ἐξί μέρες σέρνονται τὰ γιασεμιά
 καὶ προσκυνοῦν
 σφυγμένα στὰ χέρια τῶν γερόντων

Σὲ θρηνοῦν
 Σὲ ψάλλουν
 Σὲ σφραγίζουν
 τὰ χεῖλη τῶν παιδιῶν.

III

Ὁ χάρος ταμπουρώθηκε
 ψηλὰ στὸ τριστρατο
 κι' ἀστόχησε
 ἀπὸ κλωνάρι ἐλιάς.

Ὁ χάρος ἔστυσσε καρτέρι
 στὸ λαγκάδι
 καὶ ζαλίστηκε
 ἀπὸ ἓνα φύλλο δάφνη.

Ὁ χάρος βγῆκ' ἀντάρτης
 στὰ βουνὰ γιὰ νὰ σὲ πάρει
 καὶ γκρεμίστηκε
 ἀπ' τὸ πολὺ μερσίνι

Ὁ χάρος ἄναψε μπαρούτι
 στὴ φωλιά Σου
 κι ἔλυωσε
 στὴν Προσευχή Σου.

Ἡ Παναγιά Σὲ ξαγρυπνᾷ
 μ' ἓνα μαντρί λαό.
 "Ἦλιε μου λυῶσε τὰ καρφιά
 καὶ πάρε τα στὴ θάλασσα
 νερὸ τρεχάτο ἀπ' τὸ Θρονί.

ΙΑΝΘΗ ΘΕΟΧΑΡΙΔΟΥ

Κύπρος

3-8 Αὐγούστου 1977

ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΟ ΡΟΜΑΝΤΙΚΟ ΕΙΔΥΛΛΙΟ "ΠΑΛΙΟΥ ΤΥΠΟΥ"

Δ Ι Η Γ Η Μ Α

Τὸ εἶπε στὸ δρόμο τῆς ἐπιστροφῆς Λεμεσοῦ—Λευκωσίας. Ἦταν βέβαια καὶ ἡ ὥρα τέτοια, δεῖλις, λίγο πρὶν νυχτώσει, κι οἱ δυὸ ἀποκαμωμένοι ἀπὸ τοὺς λεμονοανθούς τῆς ἀνοιξιότικης μέρας.

Τοῦ τὸ εἶπε λίγο μετὰ τὸ σταθμὸ τῆς Σκαρίνου κι ὅταν ἡ ταχύτητα τοῦ αὐτοκινήτου ἦταν πεσομένη, νυσταγμένη καλύτερα.

—Ἡ ἀργὴ κίνηση μὲ ἐκφράζει.

—Δηλαδή;

—Ἡ πορεία τοῦ σύννεφου στὸν οὐρανό, τὸ πλοῖο στὸ βάθος τῆς θάλασσας, ἡ διαδρομὴ μιᾶς σταγόνας στὸ μανίκι τοῦ δερμάτινου ἀδιάδροχου...

—Γράφεις;

—Ὅχι τώρα... παλιότερα, προπολεμικὰ ἔκανα μιὰ-δυὸ δοκιμὲς στὸ διήγημα...

Γύρισε καὶ τὸν εἶδε ἀφήνοντας ὡς ἐκεῖ τὴ φράση της. Μελέτησε τὸ προφίλ ποῦ θὰ τὴν εἰρωνεύοταν.

—Δηλαδή, πῶς σὲ ἐκφράζει; ἐπέμενε ἐκεῖνος δίνοντας ἕνα τόνο εἰρωνίας — γνωστῆς — στὸ τέλος τῆς φράσης.

—Τὸ ἀκίνητο μὲ ἀπωθεῖ καὶ τὸ γρήγορο μὲ κουράζει... ἐγὼ ποτὲ δὲ μένω ἀκίνητη, μὰ καὶ ποτὲ μου δὲ βιάζομαι...

Προσπέρασε τὴν εἰρωνία του μιὰ κι ἔδινε μεγαλύτερο βάρος στὴ σχέση τους. Δὲν εἶχε ὄρεξη κιάλας νὰ τὸ γυρίσουν στὸ φλέρτ μὲ πειράγματα.

Ἦταν τριανταπέντε χρονῶν, συνδικαλίστρια μὲ δημοκρατικὰ «πιστεύω», εἶχε δυὸ παιδιά, ἀγαποῦσε τὸν ἀντρα της κι ὡς χτές δὲν τὸν εἶχε ἀπατήσει ποτέ. Ἦταν ἡ πρώτη φορά ποῦ ἐκμεταλλεύτηκε τὸ ἐπάγγελμά της μὲ πρόφαση ἕνα σεμινάριο στὴ Λεμεσό — τῷγραψαν οἱ ἐφημερίδες, τὸ διαφήμιζε ἡ τηλεόραση — γιὰ νὰ περάσει ἕνα Σαββατοκυρίακο μὲ τὸν ἄνθρωπο ποῦ ὡδηγοῦσε τὸ αὐτοκίνητο, ποῦ γνῶριζε ἤδη τρία χρόνια καὶ θεωροῦσε ἀληθινὸ φίλο ὡς τὴ στιγμή ποῦ διαπίστωσε πῶς ἦταν μαζί του ἐρωτευμένη καὶ τὸν ἔκανε ἐραστή της.

Εἰπώθηκε, ἀρχὲς τοῦ '75, πῶς ὕστερα ἀπὸ τὸ πραξικοπήματα καὶ τὴν εἰσβολὴ τὰ ἦθθ στὴν Κύπρο χαλαρώθηκαν. Χρονογράφος, μάλιστα, φτηνῆς ἐφημερίδας ἔκανε μὲ ἐπιτυχία ἀναφορὰ σ' ὅλες τίς μεταπολεμικὲς περιόδους κι ἔφερε παραδείγματα πρὸς ἀποφυγὴν. Τὴν ἐπιτυχία τοῦ χρονογράφου θέλησαν νὰ μιμηθοῦν ὅλοι σχεδὸν οἱ ἀρθρογράφοι καὶ τῶκαναν μὸδα — μέχρι σήμερα ἀκόμα — νὰ καταλήγουν στὰ περισσότερα «καυστικὰ ἀρθρα» τους, περίπου ἔτσι:

«... αὐτὰ συμβαίνουν στὴν Κύπρο καὶ τὰ καταδικάζουμε ἀνεπιφύλακτα, τὴ στιγμή ποῦ ἔχουμε 200.000 πρόσφυγες, 2.000 ἀγνοουμένους καὶ μιὰ σὴν Κύπρο αἰχμάλωτη στοὺς Τούρκους»

Καὶ ἂν δὲν ὑπῆρχε τὸ πολιτικὸ πρόβλημα δὲν θὰ καταδίκαιζαν οἱ αὐστηροὶ ἀρθρογράφοι τὸ σπᾶσιμο τῶν πιάτων στὰ νυχτερινὰ κέντρα; τὴν δημοφιλία; τὴ μοιχεία; τὰ διαζύγια; τὰ ναρκωτικά; τὴν κατασκοπεῖα; τὴν ἄρση τοῦ ἐμπορίου; τίς υπογραφὲς στενῆς συνεργασίας μὲ τὴν Τουρκία ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴ, τὴ Ρωσία, τὴ Γερμανία, τὴν Ἰταλία καὶ τὸ Πακιστάν;

Ὅλα αὐτὰ δὲν εἶχαν σχέση ἢ μᾶλλον δὲν ἤθελε νὰ τὰ ἀφήσει νὰ ἔχουν σχέση μὲ τὸ γεγονός ποῦ τὴν ἀναστάτωνε — τὸ δεσμὸ της μαζί του.

Κι αὐτὸς πάλι; Πῶς τὸ εἶχε τολμήσει; Χωρὶς νὰ τὸν ἀπασχολήσουν οἱ συνέπειες;

Ἄφ' ὅτου ὠρίμασε τὸν ἀπασχολοῦσαν οἱ συνέπειες. Ἀλλὰ μέχρι τὸ καλοκαίρι τοῦ '74. Ζώντας τὴν προδοσία τοῦ πραξικοπήματος ἀπὸ ἀδελφικοὺς φίλους

και τὸ χαμὸ τῆς πόλης πού γεννήθηκε, τὸ ἀποφάσισε. Ποιὲς ἄλλες συνέπειες θάταν χειρότερες; Μόλις πού κατάφερε νὰ σωθεῖ αὐτὸς μὲ τὴ γυναίκα του και τὰ δυὸ του παιδιά. Ὑστερα; Αὐτὸ τοῦ ἦταν ἀρκετό;

Δὲν πίστεψε στὴ «χαλάρωση τῶν ἠθῶν» τοῦ χρονογράφου. Αὐτὸς σκεφτόταν τὴ χαλάρωση τῆς συνείδησης τοῦ κόσμου. Κατ' ἐπέκτασιν και τῆς δικῆς του. Τρία χρόνια μαζί «οἰκογενειακοὶ φίλοι» πέρασαν σ' ἄλλη ἐποχὴ, ἀπλὰ και μόνο μ' ἓνα γέλιο συνωμοτικὸ μιᾶς νύχτας, ὅταν ἓνα κρῦο ἀνέκδοτο φάνηκε μονάχα σ' αὐτοὺς τοὺς δυὸ ἀστεῖο. Κόντεψαν νὰ πνιγοῦν ἀπὸ τὰ γέλια...

Ἦταν βέβαια, ἓνα δημόσιο πρόσωπο πού δραματιζόταν τὸν τέλειο σοσιαλισμό, ἓνας κοινωνικά και ἐπαγγελματικά πετυχημένος. Μὰ στοὺς τυχόν κατακριτές του — κάποια καθὼς πρέπει τραπεζάκια τοὺς εἶχαν προσέξει στὸ ρεσιτωρὰν τοῦ ξενοδοχείου και τοὺς χάλασαν τὴν κἀντλ—λάϊτ ἀπόσφαιρα μὲ τὰ ψιθυροκοιτοσομπολιά τους — θὰ ἀντιπαράτασε τὸ ἴδιο τους ὄπλο μὲ ἄλλο τονισμό:

«...σήμερα, στὴν Κύπρο μὲ τοὺς 200.000 πρόσφυγες, τοὺς 2.000 ἀγνοούμενους και τὴ μισὴ πατρίδα αἰχμάλωτη στοὺς Τούρκους, ΕΧΕΤΕ ΟΡΕΞΗ νὰ ἀσχολεῖστε μὲ ἓνα λαβ—στόρυ»;

—Γιατὶ γελάς;

Τὴν κοίταξε σιγαιμαία καθὼς τὸν ξαναρώτησε. Κι ὅταν τῆς ἐξήγησε, αὐτὴ δὲν γέλασε. Πίεσε μόνο τὸ κουμπὶ τοῦ ραδιοφώνου και ἄκουσαν ἀπρόσεχτα τὸ δελτίο καιροῦ τῶν ἐφτάμισῃ.

—Βάλε τὸ κασσετόφωνο. Ἔχω τὴν «Ἀρλέτα πού τραγουδᾷ Χατζιδάκι»...

—Τίποτε ἄλλο;

—...τὸ «Χατζιδάκι πού παίζει Χατζιδάκι»...

—Αὐτὴ τὴ μανία μὲ τὸν...

—...τὴν ἔχω ἀπὸ δεκαπέντε χρόνια τώρα...

—Σοῦ χάρισα τὴν «Τρίτη Ἀνθολογία»...

—Ναί, φάξε.. θὰ τὴ θρεῖς.. ἀναψε μόνο τὸ φωτάκι...

Μὲ τὸ φωτάκι, εἶδε και τὸ ρολοὶ τῆς. Εἶχαν ἀργήσει. Πρὸς στιγμῆς, ἐνοιωσε τὴν ἀνάγκη νὰ θρεῖ μιὰ δικαιολογία γιὰ τὸν ἄντρα τῆς.. γιὰ τὰ παιδιά τῆς.. Δέκα και δώδεκα χρονῶν.. ρωτοῦν πιά.. Ὑστερα θυμῆθηκε πὼς ἦταν «στὸ σεμινάριο στὴ Λεμεσό» κι ἀνάσανε. Ἄλλαξε μάλιστα ἰδέα, κι ἀντὶ τὴν «Τρίτη Ἀνθολογία» τοῦ Σπανοῦ, προτίμησε τὸ ραδιόφωνο πού μετέδιδε «χαρακτηριστικὰ ἀποσπάσματα» ἀπὸ τὸ διήμερο σεμινάριο.

—Γιατὶ;

—Πρέπει νὰ ξέρω τί εἶπαν περίπου.. Θὰ μὲ ρωτήσουν.. Ἐσένα;

—Ἐμένα, τί;

—Δὲ θὰ σὲ ρωτήσῃ; Τὶ ἔκανες ἢ τέλος πάντων ἂν ἔκανες αὐτὸ πού τῆς εἶπες πὼς θὰ ἔκανες;

—Εἶσαι σχολαστική..

—Και σὺ ἀγενής..

—Τὸ εἶπα γι' ἀστεῖο..

—Δὲν ἔχω καμμιά διάθεση γι' ἀστεῖα..

—Πολὺ σοβαρῆ εἶσαι και δὲ σοῦ πάει..

—Τὸ δις ἐξαμαρτεῖν..

—Σὲ παρακαλῶ, μὴν τὸ παρατραβάς..

—Ἐσὺ τὸ παρατραβάς..

—Εἶσαι κουρασμένη..

—Ἦταν πληκτικὸ... τὸ σεμινάριο, γι' αὐτό..

—Ποιό;

—Τὸ σεμινάριο..

—Δὲν τὸ ἐννοεῖς..

—Τὸ ἐγνοῶ..

—Δηλαδή, μαζί μου ἐπληξες;

—Καὶ νὰ μὴν ἐπληττα, τῶχεις χαλάσει..

—Ἐγώ; Γιατί γελᾷς;

—Κάνουμε τώρα τὸν πρῶτο μας καυγά. Εἶναι νὰ μὴν γελᾷ; «Λίγο πρὶν τὰ Λατσία σημειώνεται ὁ πρῶτος διαλογικός..» ἀλήθεια; Θᾶταν, ἂν συμφωνεῖς, πὶὸ ἀκριβές νὰ λέγαμε, «ὁ πρῶτος μεταπολεμικός ἐρωτικός «μας» καυγάς..»; «Μᾶς» δηλαδή, ἐμένα καὶ σένα κι ὄχι μὲ τὸν ἄντρα μου, καὶ σένα μὲ μένα κι ὄχι μὲ τὴ γυναίκα σου...

—Μὴ φλυαρεῖς, σὲ παρακαλῶ... τί σ' ἐπίασε;

—Νὰ δοῦμε τί ἄλλο θὰ μοῦ πεῖς μέχρι νὰ φταάσουμε στὴ Λευκωσία! Μὲ εἶπες σχολιαστική, φλύαρη.. τί ἄλλο;

—Προτιμῶ νὰ μὴν ποῦμε τίποτε ἄλλο. Θὰ χαλάσουμε ὅλο τὸ Σαββατοκυριακο..

—Ἐχεις δίκιο. Νὰ κλείσω τὸ ραδιόφωνο;

—Ναί, ὅλο τὰ ἴδια καὶ τὰ ἴδια λέει, κι ἄς ἔχουν περάσει τέσσερα χρόνια ἀπὸ τὸ πραξικόπημα καὶ τὴν εἰσβολή. Τί μανία τοὺς ἐπίασε ὅλους, βρὲ παιδί μου.. Τῶχεις προσέξει πὼς ἔχουμε γεμίσει σωματεῖα, ἐταιρίες καὶ ὀργανώσεις — ἔξτρα οἱ ἀναρχικές — πού ὅλο σεμινάρια διοργανώνουν;

—Ναί, τῶχω προσέξει..

—Καὶ πὼς τὸ ἐξηγεῖς;

—Δὲ μὲ ἀπασχόλησε πὶὸ... ἐσύ;

—Ἀπορῶ. Γιατί σὲ μιὰ Κύπρο μισὴ βιάστησαν τὰ τελευταῖα τέσσερα χρόνια ἓνα σωρὸ ἀγωνιστικά σωματεῖα, ἓνα σωρὸ λογοτεχνικές ὀργανώσεις, ἓνα σωρὸ ἀνθρωπιστικοὶ σύλλογοι... κι ὅλοι μὲ τὸν ἴδιο σκοπό, κι ὅλοι νὰ διαφωνοῦν μεταξὺ τους καὶ νὰ ἀλληλοκατηγοροῦνται, κι ὅλοι νὰ διοργανῶνουν σεμινάρια, διαδούλια, συμβούλια... γέμισε ὁ τόπος προέδρους, γραμματεῖς καὶ συμβουλευτικά μέλη..., ἐνῶ πρὶν...

—Ἴσως γι' αὐτὸ μᾶς ἔτυχε, ὅ,τι ἔτυχε..

—Δὲ νομίζω.. κάτι ἄλλο μᾶς συμβαίνει..

—Εἶσαι καχύποπτος..

—Δὲν εἶπα «κάτι ἄλλο μ ᾶ ς κ α θ ο ὀ η γ ε ῖ». Εἶπα «κάτι ἄλλο μᾶς συμβαίνει». Καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ ἀρχικά πάλι; ΜΕΣΚ, ΦΕΣΚ, ΠΑΜΕΚ ΠΕΤΑΜΣΚ, ΚΡΕΔΗΣΚ, ΣΥΔΗΣΚ, ΠΟΤΕΣΚ... κακὸήχα καὶ κακὸγόουστα σὺν τοῖς ἄλλοις..

—Εἶσαι γκρινιαρής..

—Ἡ σειρά σου νὰ θρίσκεις τώρα τὰ ἐλαττώματά μου..

—Κάνε καὶ σὺ μιὰ διάλεξη..

—Φύτρε καὶ σὺ ἓνα δέντρο..

—Συγγνώμη, τί εἶπες;

—Τίποτε. Γιὰ πλάκα τὸ εἶπα. Τί ἐννοεῖς νὰ κάνω καὶ γὼ μιὰ διάλεξη;

—Μά, ἀγαπημένε μου..

Τῆς ἔφυγε. Αὐθόρμητα. Κοιτάχτηκαν. Γιὰ λίγο κύλησε τὸ αὐτοκίνητο μέσα στὴ νύχτα χωρὶς αὐτοὶ νὰ μιλοῦν. Προσπέρασαν τὸ Ψυχιατρεῖο καὶ μπήκαν στὴ Λευκωσία.

—Τὸ ἐγνοοῦσες, δὲν εἶναι;

—Ποῦ σοῦ εἶπα... νὰ κάνεις διάλεξη γιὰ τὰ σωματεῖα καὶ τίς ὀργανώσεις, τὸ φαινόμενο ποὺ παρατηρεῖς...;

—Σταμάτα. Καταλαβαίνεις πὼς μιλῶ γιὰ τὴν προσφώνησή σου.. «..ἀγαπημένε μου..»..

—Εἶσαι ρομαντικός.. παλιοῦ τύπου..

—Παίζεις τώρα, ἢ μᾶλλον κάνεις κακὸ θέατρο..

—Ἔστω. Δὲν μπορούμε σήμερα, νὰ παρασυρόμαστε κι ἐνῶ μιλοῦμε γιὰ τὴν

Κύπρο, γὰ δεχόμαστε ἔρωτικές ἠλεκτρικές ἐκπενώσεις..

—Σταμάτα νὰ κάνεις καὶ κακὸ χιουμπορ. Γιατὶ δὲν μποροῦμε;

—Ἄς τὸ ἀφήσουμε γιὰ μιὰ ἄλλη μέρα αὐτό. Φτάνουμε κιόλας.. Στὸ φῶς τῆς ἡμέρας, ξέρεις, τὰ πράγματα θὰ μᾶς φανοῦν διαφορετικὰ καὶ μεῖς θάξμαστε πιά...

—Πιά;

—Εἶσαι ρομαντικός. Ἐπὶ τὰ φῶτα, στρίβεις ἀριστερά, σὲ παρακαλῶ...

—Ἔρω τὸ σπίτι σου. Πότε θὰ ξαναβρεθοῦμε;

—Μά... αὔριο βράδυ μᾶς ἔχετε καλεσμένους γιὰ φαί!!

—Σαχλή!

—Εὐχαριστῶ. Ἐδῶ.. φτάσαμε! Καληνύχτα.

—Καληνύχτα!

Ἐπὶ τὴν πόρτα τοῦ κήπου σὰν κοντοστάθηκε, σήκωσε τὸ χέρι τῆς καὶ τοῦ ἔκανε ἓνα παιδικὸ «γεια», κι ἐνῶ αὐτὸς ξεκινούσε νὰ φύγει, ἀνοιξε καὶ μπήκε στὸ σπίτι τῆς.

Τὰ παιδιά καὶ ὁ ἄντρας τῆς εἶχαν κοιμηθεῖ. Φαίνεται δὲν εἶχαν καμμιά περιέργεια νὰ μάθουν γιὰ τὸ σεμινάριο. Τὴ βόλεψε ἔτσι.

Ἐπέστρεψε στὸ σαλόνι κι ἀναφε τὴν τηλεόραση. Τὸ δεύτερο μέρος τῆς κυριακάτικης αἰσθηματικῆς ταινίας δὲν τὴ βοήθησε σὲ τίποτε. Ἦταν παλιοῦ τύπου καὶ κανονικὰ θὰ τὴ συγκινοῦσε, ἴσως ἔκλαιγε λιγάκι... μὰ μεταπολεμικά, πού εἶχε κλάψει γιὰ τόσα ἄλλα.. Μμμμ.. τὸν ἀγαποῦσε!

ΑΝΔΡΕΑΣ ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ

ΟΙ ΑΛΛΟΙ ΘΕΟΙ

Ὁ ἥλιος τέθηκε ὑπὸ κράτησιν
κατὰ διαταγὴ τῶν ἀφεντάδων
χωρὶς κἄν ἐνταλμα
νὰ ἐκδοθῆ δικαστικῶς.
Τὸν φυλακίσανε γιὰ νὰ ζεσταίνει
ὠχρὰ μάγουλα
πολυτάλαντης γρηᾶς
καὶ νὰ φωτίζῃ τίς κολαριστὲς συναλ-
(λαγματικές
ποὺ στήριζαν τίς πολυκατοικίες τῆς.

Ὁ δροσερὸς ἀγέρας τοῦ κάμπου
ἐκηρύχθη φυγόδικος,
διώχτηκε ἀπὸ ἐντεταλμένους
χωροφύλακες
γιατὶ δρόσιζαν χωρὶς ντροπὴ
τὰ πλεμόνια
φτωχῶν καὶ πλουσιῶν,
δούλων κι' ἀρχόντων
χωρὶς καμμιά διάκριση.

Κι' οἱ πηγές, οἱ βρυσομάνες,
οἱ λίμνες
καὶ τ' ἀμμόστρωτα περιγᾶλια μὲ
τὰ γάργαρα μέλια τους
καὶ τίς κυματιστὲς τους ἐκδηλώσεις
παγιδεύτηκαν στὸ ἐδώλιο

σὰν ὑπόλογοι ἐγκληματίες
ποὺ ἀνοίγουν τίς ἀπαλάμες τους
ὀλόδροσες
νὰ σκουπίσουν τὸν ἴδρωτα
τῶν δουλευτάδων,
τῶν στρατοκόπων,
τῶν διψασμένων.

Κι' εἰδοποιήθηκαν οἱ θεοί,
οἱ ἅγιοι κι' οἱ ἀρχάγγελοι
πὼς δὲν ἔχουν δικαίωμα
νὰ φωτίζουν,
νὰ θερμαίνουν,
νὰ δροσιζοῦν,
ὀλόϊδια κι' ἰσότιμα
ὅλα τὰ πλάσματα,
ἀφοῦ οἱ λίγοι,
οἱ δυνατοὶ
οἱ ἐκλεκτοί,
οἱ προνομιούχοι,
μὲ τὴν ἐξουσία καὶ τὴν τάξιν
κυβερνοῦν ὅπως θέλουν
ἀντικαθιστοῦν θεοὺς καὶ νόμους,
κι' οἱ λαοὶ γονατοῦν
καὶ τοὺς ἀνέχονται.....

MIX. ΠΙΣΣΑΣ

Η ΑΛΛΟΤΡΙΩΣΗ ΤΗΣ "ΙΘΑΚΗΣ"

(ΣΧΟΛΙΟ ΣΤΟΝ «ΑΡΤΟ ΤΩΝ ΑΓΓΕΛΩΝ»

τοῦ Π. ΠΡΕΒΕΛΑΚΗ)

Τὸ «Χρονικὸ μιᾶς Πολιτείας» τοῦ Παντελῆ Πρεβελάκη ποὺ δημοσιεύθηκε τὸ 1938, ὑπῆρξε, καθὼς ἀναφέρει κι ὁ ἴδιος, ὁ καρπὸς τῆς νοσταλγίας του «γιὰ τὸν ἁρμονικὸ κόσμον ποὺ τὸν ἀνάθρεψε»¹. Ἐνα κόσμον ποὺ τὸν εἶδε, κατὰ τὰ χρόνια τῆς διαβίωσής του στὶς κοσμοπολιτείες τῆς Εὐρώπης τὸν καιρὸ τοῦ μεσοπόλεμου, «σὰ Χαμένο Παράδεισο»². Ὁ συγγραφέας καταδύθηκε στὸ θυθὸ τῆς μνήμης του γιὰ ν' ἀναζητήσει στὶς ρίζες του τὴν ταυτότητά του, ὅπως τὴν ἔπλασαν ὁ τόπος κ' οἱ ἄνθρωποι, ζωντανοὶ καὶ νεκροί, ποὺ ἀνάμεσά τους γεννήθηκε καὶ μεγάλωσε³. Ἐκεῖνο ποὺ ἀνάσειρε ἦταν ἡ εἰκόνα ἐνὸς ἀρχαῖκου κόσμου, ποὺ τὰ μέλη του ζούσανε σ' ἁρμονία μὲ τὸ φυσικὸ χῶρον καὶ μεταξὺ τους, ποὺ ἀκολουθοῦσαν τοὺς ἴδιους παραδομένους ἀπὸ τοὺς παποῦδες κανόνες ζωῆς, εἶχανε τίς ἴδιες ἀντιλήψεις γιὰ τὸ καλὸ καὶ τὸ κακὸ, τὸ δίκιο καὶ τὸ ἀδίκιο, γιὰ τὴν ὁμορφιά καὶ τὴν εὐπρέπεια, καὶ ποὺ τοὺς θέρμαινε καὶ τοὺς στήριζε ἡ ἴδια ὑπερβατικὴ πίστη. «Ἡ ψυχὴ τοῦ καθενὸς συνεχοῦσε μὲ τὴν ὁμαδικὴ ψυχὴ μιὰ ριζιμιά πραγματικότητά υποβάσταζε καὶ τὴ μιὰ καὶ τὴν ἄλλη!»⁴

Ὁ κόσμος αὐτὸς ὅσο κι ἂν εἶχε μπεῖ στὴ φάση τῆς παρακμῆς (κ' ἡ δεδαιότητα γιὰ τὴν ἔκλειψή του δίνει στὸ «Χρονικὸ» τὸν ἐλεγειακὸ τόνο του) διάσωζε ἀκόμη κάμποσα ἀπὸ τὰ βασικὰ χαρακτηριστικὰ του. Τοῦτο φάνηκε, ἄλλωστε, λίγα χρόνια ἀργότερα ἀπὸ τὴν ἀντίστασιν τοῦ κρητικοῦ λαοῦ στὸ Γερμανὸ εἰσβολέα. Ἡ ἥρωικὴ στάση τοῦ λαοῦ του θερμαίνει τὴν πίστη τοῦ συγγραφέα στὶς ἀρετὲς τῆς φυλῆς του, ἐνισχύει τοὺς δεσμοὺς μὲ τίς ρίζες του καὶ στρέφει τὴ σκέψη καὶ τὴ φαντασία του στὴν ἐποχὴ τῶν ἀπελευθερωτικῶν ἀγώνων τῆς Κρήτης. Ἀπὸ τοῦτο τ' ἀγκάλιασμα τῆς φυλῆς στὴν ἀγωνιστικὴ τῆς ὥρα γεννήθηκαν τὰ ἐπικά πεζογραφήματα τοῦ Πρεβελάκη, τὸ χρονικὸ τοῦ Σηκιμοῦ τοῦ 66 «Παντέρμη Κρήτη» (1945) καὶ ἡ μυθιστορία τοῦ «Κρητικοῦ» (1948, 1949, 1950) — δοξολόγησι τοῦ πνεύματος τῶν ἀγώνων τοῦ νησιοῦ καὶ συνάμα «μιὰ συνειδητὴ προσπάθεια νὰ προβληθοῦνε καὶ νὰ τονιστοῦνε, μέσ' ἀπὸ τὴν ἀνάπλαση μιᾶς ἱστορικῆς ἐποχῆς, ὅλα ἐκεῖνα τὰ στοιχεῖα ποὺ συνθέτουνε τὴν ψυχὴ τῆς Κρήτης, καὶ ν' ἀνυψωθοῦνε σὲ παιδευτικὲς ἀξίες οἱ δυνάμεις ποὺ τὴν πλαστοουργήσανε»⁵.

Ὅμως τὴ γενικὴ ψυχικὴ ἀνάστασι τοῦ πολέμου καὶ τῆς κατοχῆς διαδέχεται ἡ διάφηση τῶν προσδοκιῶν καὶ τὸ ναυάγιον τῶν ἐλπίδων. Ὁ μεταπολεμικὸς κόσμος παραπαίει δίχως ἔρμα, ἀλληλοσπαράζεται σπρωγμένος ἀπὸ ἐπιτήδεια χέρια σὲ πάθη καὶ φανατισμούς. Ἡ ἁρμονία θρυμματίζεται ὀδυνηρά. Τὸ μικρόδιον τῆς «ἀρρώστιας τοῦ αἰῶνα»⁶, ποὺ ὁ Πρεβελάκης εἶχε δεχτεῖ στὴν Εὐρώπῃ τὸν καιρὸ τῶν σπουδῶν του, καὶ ποὺ ἀδρανοῦσε τὰ χρόνια ποὺ ὁ «μῦθος τῆς φυλῆς»⁷ διατηροῦσε τὴ δυνάμει του, δραστηριοποιεῖται.

Ἡ δραματικὴ τριλογία ποὺ ἀκολουθεῖ σχεδὸν ἀμέσως μετὰ τὴν τριλογία τοῦ «Κρητικοῦ» — «Τὸ Ἱερὸ Σφάγιο» (1952), «Ὁ Λάξαρως» (1954), «Τὰ χέρια τοῦ ζωντανοῦ Θεοῦ» (1955) — ἔχει γιὰ θέμα τῆς τῆ μοναξιά τοῦ ἀτόμου ποῦ, ἀποκομμένο ἀπὸ ἕνα σύνολο μὲ ἐτοιμόρροπο ἢ καὶ γκρεμισμένο τὸν «κοινὸ νόμον»⁸, τυραννισμένο ἀπὸ ἐρωτήματα καὶ ἀμφιβολίες, ἔρχεται σὲ σύγκρουσιν μὲ παγιομένους θεσμοὺς καὶ καταπιστευτικὲς ἐξουσίες, καθὼς γυρεύει ν' ἀνοίξει ἕνα δικὸ του δρόμον σύμφωνα μὲ τὴν ἠθικὴν του συνείδησιν. (Χαρακτηριστικὴ εἶναι κ' ἡ ἀλλαγὴ τοῦ λογοτεχνικοῦ εἴδους. Ἀπὸ τὸ λαϊκότροπον χρονικὸν, τὸ κατάλληλον γιὰ ν' ἀπο-

δώσει τῆ ζωῆ καὶ τὴν κίνηση μικρῶν ἢ μεγάλων ομάδων δεμένων σ' ἀπλὲς καὶ ἀρχαϊκὲς μορφές κοινωνικῆς ὀργάνωσης⁹, στρέφεται στὸ δράμα, πού ἀπὸ τὸν 5ο αἰῶνα π.Χ. ἀποτελεῖ τὸ λογοτεχνικὸ στίβο τοῦ ἀγῶνα τοῦ μοναχικοῦ ἐλευθέρου ἀτόμου).

Ἡ ἐπιστροφή τοῦ Πρεβελάκη στὴν ἀφηγηματικὴ πεζογραφία δὲν εἶναι καὶ ἐπιστροφή στὸν παραδοσιακὸ κόσμο τῆς Κρήτης, ὅσο καὶ ἂν τὸ πρῶτο βιβλίο τῆς νέας μυθιστορηματικῆς τριλογίας του μὲ τὸ γενικὸ τίτλο «Οἱ Δρόμοι τῆς Δημιουργίας». «Ὁ Ἥλιος τοῦ Θανάτου (1959), ἔχει γιὰ πλαίσιο τοῦ ἑνα κρητικὸ χωριό. Ὁ κόσμος τοῦτος ἔχασε πιά τὴν ἁρμονία καὶ τὴ συνοχὴ του, σιγὰ - σιγὰ ἀδειάζει ἀπὸ τὴ δύναμη πού τότε ζωοποιούσε. Ἡ θεῖα Ρουσάκη, ἡ θαυμαστῆς ἔμπνευσης μορφή πού δεσπάζει στὸ μυθιστόρημα καὶ πού ἀντιπροσωπεύει τὸ λαϊκὸ πνεῦμα μ' ὅλη τὴν ἀπλή σοφία του, τὴν πίστη του καὶ τὴν ἀγάπη γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὰ πλάσματα τοῦ Θεοῦ, μοιάζει, ἀκόμη καὶ αὐτὴ, κάπως ξέταιρη μὲ τὸν περίγυρο, μὰ καὶ ὅ,τι κρατιέται μέσα τῆς ἀκέραιο ἔχει ἀρχίσει γύρω τῆς νὰ θρυμματίζεται καὶ νὰ καταρρέει. Κοντὰ τῆς θὰ τοποθετήσῃ ὁ συγγραφέας τὸν κεντρικὸ ἥρωα τῆς τριλογίας του, τὸ Γιωργάκη, πού κατὰ ἓνα μεγάλο μέρος του εἶν' ὁ ἴδιος. Ἡ πρώτη φάση τῆς ζωῆς καὶ τῆς πνευματικῆς του πορείας θὰ ἴναι ἡ δίωση τῆς παράδοσης καὶ τοῦ ἥθους τοῦ τόπου του.

Ὅ,τι φέρνει μαζί του ἀπὸ τὴν παιδικὴ καὶ τὴν ἐφηβικὴ ἡλικία του θὰ δοκιμαστῆ στὴν ξενιτεῖα τῆς πρωτεύουσας, στὸ στίβο ὅπου χτυπιοῦνται τὰ ἰδεολογικὰ ρεύματα τοῦ αἰῶνα. Ὁ νέος ποιητῆς τῆς «Κεφαλῆς τῆς Μέδουσας» (1963) μπορεῖ ἀκόμη νὰ κρατιέται ὀρθὸς στὴ δίνη τῶν ἀλληλοσυγκρουόμενων ἰδεῶν. Ἡ ἰσορροπία ὁμως ἀνάμεσα στὶς σταθερὲς ἀξίες τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ στὸν ἱλιγγο τοῦ κενοῦ πού τότε κάνει νὰ νιώσει ὁ Λοῖζος Νταμιλίνας, σύμβολο τοῦ σύγχρονου δυτικοῦ πνεύματος, μοιάζει νὰ ἴναι ἀρκετὰ ἀσταθῆς. Τῆ συντηρεῖ πῶς πολὺ ἡ ἀνάμνηση τοῦ κόσμου τῆς ἐφηβείας του, οἱ μορφὲς τῶν ἀνθρώπων κ' οἱ εἰκόνες ζωῆς πού φέρνει μὲ νοσταλγία στὴ μνήμη του στὴν πάλη του μὲ τὸν «ξένο χρόνος»: ἡ ἐξιδανικευμένη εἰκόνα τοῦ «Χρονικοῦ μῆς Πολιτείας».

Αὐτὴ τὴν εἰκόνα πηγαίνει νὰ ξαναβρεῖ ὁ ὄριμος πιά ἥρωας, μετὰ ἀπὸ μιὰν εἰκοσαετία δραματικῶν ἐξωτερικῶν γεγονότων καὶ ἐσωτερικῶν κατακρημνήσεων, στὸν «Ἄρτος τῶν Ἀγγέλων», τὸ τελευταῖο βιβλίο τῆς τριλογίας (1966). Ἡ ἀνάγκη τοῦ «νόστου» εἶναι γι' αὐτὸν ἐπιταχτική. Δὲν ἔχει ξεκαθαρίσει γιὰ τὴ ξαναγυρῆ στὸ γενέθλιο τόπο καὶ τί προσδοκᾷ ἀπ' αὐτόν. Ἔρχεται νὰ βρεῖ τὸ χαμένο παράδεισο, πού τὸν εἶχε κάποτε στηρίξει καὶ τὸν εἶχε ἐμπνεύσει: στὴν ποιητικὴ δημιουργία του καὶ νὰ ξανασυνδεθεῖ μαζί του, ἢ ἔρχεται «ἴσα - ἴσα γιὰ νὰ ἐξουδετερώσῃ τὴν ὕστατη γοητεία»¹⁰ του, καὶ «νὰ κατέβῃ στὰ θεμέλια τῆς συνειδητῆς του κοιτάζοντας τὴν πατρίδα του κατὰματα»¹¹;

«Ὁ Ἄρτος τῶν Ἀγγέλων» κλείνει ἔτσι τὸν κύκλο πού ἀνοίξε τὸ «Χρονικὸ μῆς Πολιτείας» μὲ τὴν ἐπιστροφή τοῦ ἥρωα — συγγραφέα στὸ χωρὸ ἀπ' ὅπου ξεκίνησε — χωρὶς ὁμως νὰ ἴναι καὶ τὸ τέλος, γιὰ τὴ πορεία συνεχίζεται. Καὶ συνάμα μᾶς δίνει τὴν εἰκόνα μῆς πολιτείας πού ἴναι ἡ ἀρνητικὴ ἐκείνης τοῦ «Χρονικοῦ»¹².

Ὁ Γιωργάκης ἔρχεται νὰ ζήσει στὴν Ἰθάκη του τὴ διάφηση τῶν ἀξιῶν πού ἀποτελέσανε τὰ θεμέλια τῆς κίότης του.

Ἡ πρώτη του ὀδυνηρὴ ἐντύπωση εἶν' ἡ μεταμόρφωση τοῦ ἴδιου τοῦ σώματος τῆς πολιτείας. Ἄπὸ τὸ καράδι κιάλας ἀντικρύζει μιὰ εἰκόνα διάλυσης καὶ φθορᾶς: Τυλιγμένο στὸ κίτρινο σύννεφο πού ἔχει σηκώσει ὁ λῆδας, μὲ τοὺς κουμπέδες, τὰ καμπαναριά καὶ τοὺς μιναρέδες του νὰ θαμποφαίνονται, τὸ Ρέθειμος μοιάζει σὰν ἀντικαθρεφτισμός. Ἡ πολιτεία μὲ τὸ στέρεο περίγραμμα ἔχει κα-

ταντήσει μιὰ ἀχνή φαντασμαγορία, πού τὸ σκαμπανέβασμα τοῦ πλοίου τὴν κάνει νὰ φαίνεται ἀκόμη πὺ ἀθέβαια κι ἀσταθής. Στους δρόμους θρίσκει νὰ θαδίζει ἀνάμεσα σὲ σειρὲς ἀπὸ κλειστὰ μαγαζιά καὶ σπύτια, σ' ἓνα τοπίο ἐφιαλτικοῦ ὄνειρου.

Οἱ ἐξιδανικευμένες εἰκόνες τῆς μνήμης συγκρούονται μὲ τὴν τωρινὴ πραγματικότητα. Στὴ θέση τοῦ Ρεθέμου τοῦ «Χρονικοῦ» ἔχει στηθεὶ μιὰ πολιτεία ὅπου κυριαρχοῦν ἡ ἀσκήμια κ' ἡ θρωμιά: «Ἀναγουλιαστικὴ μυρωδιὰ ἀπὸ τὰ κίτρα μέσα στὰ θαρέλια, θρωμεροὶ λεκέδες ἀπὸ μούργα στὸ πλακόστρωτο, ξεκοιλιασμένες σχάρες ὄχετῶν, μισοξερραμένα ἀπὸ τὴ δίψα δέντρα, θάρβαρες τοιμεντένες οἰκοδομὲς «καταμειςὲς στὰ εὐγενέστερα ἐρείπια» (σ. 17)¹³, παράγκες καὶ μικρομάγαζα σκαρφαλωμένα στὴν πλαγιά ἔξω ἀπὸ τὰ τεῖχη. «Κάτι νεκρὸ καὶ θάναυσο» ἔχει ἀπλωθεὶ παντοῦ, κάτι «πού φοβερίζει τὴ ζωὴ καὶ τὴ δημιουργία» (σ. 16—17).

Μὰ ἂν τὸ πρόσωπό τῆς πολιτείας εἶναι «ποταπὸ, κορνιαχτισμένο καὶ φθαρμένο» (σ. 32), τὰ σημάδια τῆς διάλυσης εἶναι πὺ ἐντονα στὴν ἴδια τὴν ψυχὴ τῆς. Στὴν ἐποχὴ τοῦ «Χρονικοῦ», «ὁ πόθος τους [τῶν συμπολιτῶν τοῦ Γιωργάκη — συγγραφέα] ἦταν νὰ καλλωπίσουν τὴ ζήση τους καὶ τὴ φιλοτεχνία τους, κάτω ἀπὸ τὸ μάτι τοῦ Κυρίου. Ἀπὸ τὸν πὺ ταπεινὸ ἀργὸ στηριάρη ἴσαμε τὸ Δεσπότη τὸ Διονύσιο, τὸν ἀγιογράφο, οἱ συμπολίτες μου εἶχαν προσθέσει ὁ καθένας τους τὸ πετραδάκι του στὸ χτίρι τῆς Δημιουργίας καὶ εἶχαν παρηγορηθεὶ γιὰ τὴ θητὴ τους μοίρα προσδοκῶντας ν' ἀνταμώσουν τοὺς κόλπους τοῦ Παντοδύναμου, συχωρεμένοι ἀπ' ὅλες τὲς ἁμαρτίες. Πολιτεία καὶ πολίτες ἦμασταν ἀκόμα παιδιὰ τοῦ Ἰδίου πατέρα...» (σ. 11). Τώρα «ἡ ψυχὴ τοῦ τόπου» ἔχει πεθάνει στους πὺ πολλοὺς. Οἱ ἀρχοντοξεπεσμένοι» σέρνονται στους δρόμους γερασμένοι καὶ πικραμένοι, μὲ τὰ σύμβολα τοῦ παλιοῦ μεγαλείου τους, θλιβεροὶ καὶ ἀπροσάρμοστοι. Οἱ πρόσφυγες, στερημένοι ἀπὸ τὸ πατρικὸ χῶμα καὶ «τὴ συνέχεια τοῦ χρόνου τους» (σ. 54), δὲν μποροῦν νὰ ρίξουν ρίζες στὸν ξένο τόπο. Οἱ προλετάριοι, πού ὁ πόλεμος ἀπόσπασε ἀπὸ τὰ χωράφια ἢ τ' ἀργαστήρια τους, ὄνειρεύονται ἐπαναστάσεις κι ἀρπαγές. Οἱ πολεμιστές, νικητὲς τῆς Ἀλβανίας καὶ τῆς Ἀντίστασης, μὲ προδομένα τὰ ὄνειρα, ἔχουνε χάσει κάθε πίστη βλέποντας νὰ τιμοῦνται οἱ μαυραγορίτες κ' οἱ συνεργάτες τοῦ ἐχθροῦ. Οἱ νέοι σουλατσάρουν ἀνεργοὶ στους δρόμους καὶ στὲς πλατείες, αὐθαδιάζουνε κι ἀσεβοῦνε στους γεροντότερους, τὰ κορίτσια μιλοῦνε καὶ γελοῦν ἀδιάντροπα, χωρὶς τὴν παλιὰ σεμνότητα. Ὁ βουνίσκος μὲ τὴ θράκα θεωρεῖται ἀπομεινάρι θαρραρότητας, πού ὄλοι διάζονται νὰ τὴν ξεχάσουν.

Ἡ «Ἰθάκη» ἔχει πάψει πὺ νὰ ᾖ «ἓνα σῶμα» (σ. 15). Τὰ μέλη τῆς στρέφονται τὸ ἓνα ἐνάντια στ' ἄλλο, θάνοντας πάνω ἀπ' ὅλα τὸ συμφέρον, ἀτομικὸ ἢ ταξικὸ. Οἱ θαρκάρηδες ἀπεργοῦν, οἱ ἐφεδροὶ γογγύζουνε καὶ ζητοῦν οἰκόπεδα καὶ χτήματα («δώσατε τῆς πατρίδας περισσότερα ἀπ' ὅσα ἔλεγε ἡ καρδιά σας, γι' αὐτὸ γογγύζετε!» (σ. 93), παρατηρεῖ ἓνας γέρος), τοιχοκολλημένες ἀφίσες καλοῦνε τὲς ἀδικημένες τάξεις σὲ συλλαλητήρια, οἱ δημαγωγοί, πρόσωπα πού «δρωμᾶνε ξεριζωμὸ» (σ. 197), χρησιμοποιοῦνε σὰν ὄργανό τους τὸ λαό, «χωρὶς τὸν παραμικρὸ σεβασμὸ γιὰ τὴν ψυχὴ του» (σ. 196), πολίτες συγκρούονται μὲ τὴν ἀսτυνομία, ἀκόμη κι ὁ θάνατος ἀπογυμνώνεται ἀπὸ τὸ μυστήριό του γιὰ νὰ γίνε, κατὰ τὸ συγγραφέα, θεατρικὴ παράτα. Κ' ἡ ἀνία, παρ' ὅλη τὴν ταραχὴ καὶ τὴν κίνηση, τυλίγει σὰν καταχνιὰ τὴν πολιτεία. Μιὰ νάρκη, ἓνας λήθαργος τῶν ψυχῶν, πού μόνον ὁ ὕπνος ἀποδιώχνει προσωρινά.

Μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἀλλαγὴ μερικὲς εἰκόνες φέρνονε στὴ μνήμη τοῦ Γιωργάκη — καὶ τοῦ ἀναγνώστη — τὸ Ρέθεμον τοῦ «Χρονικοῦ»: Τὸ φωμάδικο: Οἱ θόρυβοι ἀπὸ τὴ νυχτερινὴ δουλειὰ στὸ φούρνο, ἡ μυρωδιὰ τοῦ φωμοῦ πού γεμίζει τὸν ἀέρα τριγύρω καὶ τὰ τρανταχτὰ γέλια τῶν φουρνάρηδων. Ἡ μεσουυχιάτικη καθρίλια στὸ Δημοτικὸ Κῆπο. «Τὸ μυστήριον ἀπὸ τὸ φωτοχάραμα» (σ.

114), θταν τ' αἰγινοῦ φῶς βάφει τοὺς τοίχους, ἐνῶ οἱ ἤχοι τῆς πολιτείας πού ξυπνᾶ «χομιατιάζουσι τὴν πρωινὴ σιγὴν σάν κρύσταλλο» (σ. 115) καὶ κύματα ἀπὸ τὶς μυρωδιές ὄλων τῶν καρπῶν τῆς κρητικῆς γῆς χυμοῦνε στὰ σπίτια ἀπὸ πόρτες καὶ παράθυρα. Τὸ σαθβατιάτικη ἀπόγευμα: «Ὁ σκονισμένος δρόμος μὲ τοὺς μακρῶς ἴσκιους, τ' ἀραιὰ σπίτια στὴ θάλασσα πίσω ἀπὸ τοὺς λαχανόκηπους, τὰ τριξίματα τῶν μαγκανοπήγαδων, ὁ ξωμάχος μὲ τὴν τσάπα καὶ τὸ καλάθι κ' οἱ δυὸ μαυροφόρες πού πᾶνε νὰ θυμιάσουν τὸ ρημοκκλήσι. Οἱ γριπάρηδες πού ξεφαρίζουσι τὰ δίχτυα τους πλάι στὴ θάλασσα. «Εἰκόνες καιροῦ εὐτυχισμένου» (σ. 167) πού μὲ τὴν ἀντίθεσή τους ὑπογραμμίζουσι τὴν ἀταξία, τὸν καταναγκασμὸ, τὴν ἀνυπακοή, τὴν ἀνασφάλεια, τὴ φαυλότητα» (σ. 218) τῆς ἐποχῆς.

Στὸν ἄδειον οὐρανὸ τῆς ἀποσαθρωμένης μεταπολεμικῆς πολιτείας δὲν ὑπάρχει τὸ «ἀκούνητο Ἄστρο» (σ. 218). Ἡ «ἀρρώστια τοῦ αἰώνα» ἔχει ἔρθει καὶ στὴν Κρήτη. «Τὸ κακό», σχολιάζει ὁ Πρεβελάκης, «ἄρχισε ὕστερα ἀπὸ τὸ χαλασμὸ τῆς Μικρασίας. Ἀπὸ τότε ἡ ζωὴ μας στριμώχτηκε στὸ μεροδούλι — μεροφάτι, τῆς ἔλειψε ἡ διαστολὴ πρὸς τὸ χτέσ καὶ τὸ αὔριο. Ἀστοχήσαμε στὸν προορισμὸ μας, καὶ ὁ κόσμος μᾶς φάνηκε σάν αἰνίγμα. Ὁ ξεριζωμὸς εἶχε ἀρχίσει! Οἱ νομάδες πλημμύρισαν τὶς πολιτείες μας: ὁ πρόσφυγας, ὁ προλετάριος, ὁ ἀνεργος, ὁ ἀεριτζής, καὶ πῶς δυστυχιμένος ἀπ' ὄλους ὁ ἐξόριστος ἐπὶ τόπου, θέλω νὰ πῶ ἐκεῖνο πού, χωρὶς νὰ μεταναστέφει, ἔχασε τὴν πατρίδα του» (σ. 206). Ὁ Β' Παγκόσμιος Πόλεμος σημειώνει τὸν ὀριστικὸ θάνατο τοῦ «παλιοῦ μύθου» (σ. 188). Ἡ ἀρρώστια ἔχει προχωρήσει ἀπὸ τὶς κεφαλές στὸ σῶμα — λαὸ. Οἱ ἄνθρωποι τῆς «Παντέρμης Κρήτης» καὶ τοῦ «Κρητικοῦ» εἶχανε βάλει σκοπὸ τῆς ζωῆς τους νὰ λυτρώσουν τὸν τόπο τους ἀπὸ τὸν Τοῦρκο. Ὁ πόθος τῆς λευτεριάς ἦταν ἡ τροφή τῆς ψυχῆς τους. Ἡ ἴδια τούτη λευτεριά γίνεται τώρα μιὰ καινούργιας μορφῆς δυστυχία: ἡ ἔλλειψη σκοποῦ στὴ ζωὴ.

«Ὅσο ἀστοχοῦσα στὴ μυθικὴ εἰκόνα τῆς πολιτείας, τόσο ἔχανα καὶ τὸ περιγράμμα τοῦ ἑαυτοῦ μου. Πράμα σι' ἀλήθεια παράδοξο. Ἡ νοσταλγία τοῦ χαμένου Παράδεισου εἶχε σταθεῖ ὁ πυρήνας πού γύρω του ἔπηξε τὸ ἄταμό μου. Ἄς μὴν εἶχα τόπο νὰ σταθῶ στὴν ξενιτειά! Ἡ ἐμπιστοσύνη μου στὸν κόσμον πού μ' ἀνάστησε εἶχε δώσει στερεότητα στὴν ὑπαρξή μου, κατεύθυνση στὶς πράξεις μου. Μιὰ ἰδέα, μιὰ ἀσαρκὴ εἰκόνα, εἶχε ἀποδειχθεῖ ἱκανὴ νὰ γεννήσει τὴν ἀνάγκη καὶ τὴν ἐλευθερία μου. Τώρα ἤμουν ἕνα νεφέλωμα, καὶ ἄς πατοῦσα τὸ χῶμα τῆς πατρίδας! Ἕνας ἐξόριστος ἐπὶ τόπου! Τὸ Δέντρο, ἡ Πολιτεία, τὸ Σπίτι — ὄλες οἱ ἐνσαρκώσεις τῆς θεβαιότητας πού μὲ εἶχανε στηρίζει — ἔμοιαζαν τώρα μὲ προσωπεῖα δίχως νόημα. Ἡ ὀρφάνεια ἔδειχνε νὰ ἴναι ἡ μοῖρα μου, τὴν ὥρα τούτη ἴσα - ἴσα πού εἶχα τόσους χρόνους ποθῆσει, ἐξομολογεῖται ὁ συγγραφέας — Γιωργάκης (σ. 17—18).

*

**

Τὴν ἴδια βαθιὰν ἀπογοήτευση, τὸν ἴδιο συγχλονισμὸ πού προκαλεῖ στὸν ἥρωα τοῦ «Ἄρτου τῶν Ἀγγέλων» ἡ πολιτεία σὰ ζωντανὸ σύνολο, τοῦ προκαλεῖ κ' ἡ ἐπαφὴ μὲ τοὺς περισσότερους ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τῆς. Τὰ πρόσωπα σὲ τοῦτο τὸ μυθιστόρημα δὲν εἰν' ἀπλὰ ἄτομα. Εἶναι σύμβολα. Πίσω ἀπὸ τὸ καθένα κρύβεται μιὰ τάξη ἀνθρώπων, κρύβονται θεσμοὶ καὶ ἰδέες πού κρίνονται καὶ γκρεμίζονται μαζί τους¹⁴.

Ἔτσι τὸ ἀστεφάνωτο ζευγάρι τοῦ Μητροκόλια καὶ τῆς γυναίκας του — ἄνθρωποι χυδαῖοι καὶ ξαδιάντροποι, πού ζοῦνε σὲ μιὰν ἀτμόσφαιρα ἀθλιότητος, ἀνομίας καὶ μίσους, χωρὶς αὐτὸ νὰ τοὺς ἐμποδίζει ν' ἀραδιάζουσι ἕνα κοπάδι παιδιὰ — ἀντιπροσωπεύουσι τὴ λαϊκὴ τάξη πού ἔχασε τὶς παραδόσεις καὶ τὴν πίστη τῆς.

Ὁ γραφειοκράτης δημόσιος ληξιαρχος, μὲ τὴν εὐκολὴ οἰκειότητα καὶ τὴν

ἐπίδειξη ἐξουσίας, εἶν' ὁ ἀποξεραμμένος ὑπάλλληλος, ὁ «ζωντανὸς νεκρὸς» ποῦ ἔχει ἀπολιθωθεί μέσα στὰ καλούπια καὶ στοὺς τύπους.

Ἡ Ἀγγελικὴ, ἡ ἐρωτικὴ Λαμπιδούσα τοῦ «Ἡλίου τοῦ Θανάτου», μεταμορφωμένη τώρα σὲ μιὰν εὐσαρκὴ καὶ πεζὴ μικροαστὴ νοικοκυρά, ἐνσαρκώνει τὴν παραμόρφωση καὶ τὴ γελοιοποίηση τῶν ἐρωτικῶν ἰδανικῶν τῆς ἐφηβείας.

Ὁ Δεσπότης, περισσότερο ἄρχοντας παρά κληρικός, ἄνθρωπος τοῦ κόσμου, κομψὸς κι εὐγενικὸς συνομιλητής, φιλόανθρωπος μὰ δίχως ταπεινώσυνη, λειτουργὸς ἐνὸς γελαστοῦ Χριστοῦ «ποῦ ἔχει ξεχάσει τὸ μαρτύριό του» (σ. 66), εἶν' ὁ τυπικὸς ἐκπρόσωπος τῆς Ἐκκλησίας ποῦ στὸ χάος τοῦ μεταπολεμικοῦ κόσμου δὲν προτείνει παρά μιὰ κοσμικοποιημένη θρησκεία ἢ τὴν «ἀτελέσφορη πανάκεια» (σ. 64) μιᾶς συμβατικῆς θεολογίας καὶ μιᾶς ἀπλοϊκῆς πίστεως βασισμένης σὲ ἱστορίες θαυμάτων κι ἀγίων λειψάνων.

Ὁ γιατρός, στεγνὸς ὀρθολογιστής, ποῦ ἔχει δάλει στὴ θέση τοῦ «ξεπερασμένου» Θεοῦ τὴν Ἐπιστήμη, ἀπόλυτα ἱκανοποιημένος ἀπὸ τὸν ἑαυτό του καὶ τὸ θετικιστικὸ σχῆμα τῶν ἰδεῶν ποῦ κρατᾷ στὸ νοῦ του ἀναλλοίωτο ἀπὸ τὰ χρόνια τῶν σπουδῶν του στὴν «Ἐσπερία», ἀποτελεῖ τὴν «ἐνσάρκωση ἀδιατάραχτης αὐθεντίας, συσσωρευμένης ἀπὸ μακροχρόνια ἄσκηση τοῦ ἐπαγγέλματος» (σ. 149).

Ὁ ἀνώνομος τενεκετζῆς τῆς γειτονιάς ποῦ προσφέρει ἐκδούλευση στὸ Γιωργάκη, ἀποβλέποντας σὲ μιὰ συγκεκριμένη ὕλική ἀνταμοιβὴ ἐκπροσωπεῖ τὸ λαϊκὸ τεχνίτη ποῦ δὲν πιστεύει πιὰ στὴ δημιουργία του, παρά ἔχει γίνει σκλάβος τῆς «μέριμνας τοῦ αἰῶνος» (σ. 183). Δὲν ἔχει χάσει ἀκόμη ὀλίγελα τὴν ψυχὴ του, τὸ ναρκωμένο φιλότιμο μπορεῖ νὰ ξυπνήσει, ἀλλὰ εἶν' ἀμφύβολο ἂν θὰ καταφέρει νὰ ξαναδρεῖ τὴ δημιουργικὴ πνοὴ ποῦ ἔχασε.

Ὅλα τὰ παραπάνω πρόσωπα ἀνήκουνε στὸ μεταπολεμικὸ κόσμο τῶν ἐτοιμόρροπων ἢ γκρεμισμένων ἀξιών.

Ἡ κυρὰ Κατερίνα ἐξ ἄλλου κι ὁ Κόντε Λυστριδιάρης εἶναι: δυὸ γελοιογραφημένες μορφές περασμένων καιρῶν ποῦ ἐπιζοῦν ἀπροσάρμοστες. Ἡ θεοσεβούμενη γριά χήρα ἀπαιτεῖ μ' ἀξιοπρέπεια κι ὁ γερασμένος καὶ ξεπερασμένος ἄρχοντας, μπαίγνιο τῶν μεθυσμένων γλεντιστάδων, μεταμορφώνεται μὲ τοὺς ἤχους τῆς παλιάς μουσικῆς στὸ μάγο ποῦ ἐμφυχνώνει τὸ δημόσιο χορὸ. Ἡ σκηνὴ ὅπου οἱ δυὸ ἄστοι τοῦ παλιοῦ Ρεθέμνου παίζονε, μ' ἔλους τοὺς τύπους, τὴν εὐγένεια καὶ τὴ σοβαρότητα τοῦ καιροῦ τους, τὸ καθημερινὸ παιγνίδι τους ἔχει μιὰ συγκινητικὴ κωμικότητα.

Ἡ κυρὰ Φιλιώ, ποῦ παραστέκεται τὸ Γιωργάκη στὴν ἀρρώστια του, κρατᾷ κατὰ ἀπὸ τὴν ταπεινώσυνη, τὴν ἄπειρη συγκατάβαση καὶ τὴν καλοσύνη τῆς θειᾶς Ρουσάκης, ἐνῶ ὁ παπὰς ποῦ ζητᾷ νὰ προσευχηθεῖ πάνω ἀπὸ τὸ φέρετρο τοῦ Λοτζίου, φέρνει στὴ μνήμη μας τὸν παπὰ - Γιάννη τοῦ «Ἡλίου τοῦ Θανάτου».

Ὁ Μάστρο - Κώστας ὁ Μαραγκὸς ἔρχεται ὅσια ἀπὸ τίς σελίδες τοῦ «Χρονικοῦ». Ἐκεῖ ἦταν ὁ πρωτοσυναριστῆς ποῦ κρατοῦσε στίς γιορτές τῆς πολιτείας τὸ λάβαρο τοῦ σωματείου καὶ διάδαινε «κορδωμένος καὶ τριζάτος, ἀληθινὴ εἰκόνα τῆς τιμῆς» (σ. 40). Τώρα ὁ «μάστορης» ποῦ, πρὶν ἀρχίσει νὰ δουλεύει τὸ ξύλο, ἔφαχνε μὲ γνώση κ' ὑπομονὴ νὰ θρεῖ «τὸ ἀληθινὸ τοῦ πρόσωπο» (σ. 41), ἔχει ὑποκύψει στὴ μηχανοποίηση καὶ στὴν τυποποίηση. Ὁ τεχνίτης στερήθηκε τὴ χάρα τῆς δημιουργίας καὶ τὴν ξέχωρη ἐκτίμηση τῶν συμπολιτῶν του καὶ μοιάζει νὰ ντρέπεται γιὰ τὴ δουλειὰ του καὶ νὰ τὴν καταφρονᾷ.

Ὅμως ὁ Μάστρο - Κώστας εἶν' ἀπὸ τοὺς λίγους ποῦ ἀντιστέκονται πεισματικὰ στὸ ρεῦμα τῶν καινούργιων καιρῶν, θάγοντας «τὴν τιμὴ πάνω ἀπὸ τὸ συμφέρο» (σ. 246). Σὰν τὴ θειὰ Ρουσάκη ἔχει μιὰ γερὴ θρησκευτικὴ πίστη ποῦ κατὰ φέρε νὰ τὴνε κρατῆσει ἄφθαρτη στὴ σύγχρονη ἀναταραχὴ. Ὀπλισμένος μ' αὐτὴ μπορεῖ ν' ἀντέχει στὴν μεγαλύτερη πίκρα κι ἀπόγνωση. Ἐχει ἀκόμη τὴν ἴδια διαίσθηση ποῦ τοῦ ἐπιτρέπει νὰ κατανοεῖ πράγματα ποῦ εἶναι πάνω ἀπὸ τὴ

μόρφωση και τις πνευματικές του δυνατότητες, όπως τὸ δράμα τοῦ Λοῦζου καὶ τοῦ Γιωργάκη, καὶ τὴν ἴδια μεγάλη καρδιά πού χαρίζει τὴ σπλαχνοσύνη της στὸν «ξένο» καὶ στὸν «ἄθεο»¹⁵.

Οἱ μορφές τούτες, μονάδες ἀνθρωπιάς, καλωσύνης κι εὐγένειας μέσα στὸ δια-
θρωμένο σύνολο, εἶν' ἐπιδιώξεις ἀλλοτινῶν καιρῶν πού ζητοῦνε τὴ φυγὴ στὸ
χρόνο τῆς νιότης τους ἢ παλεύουν ἀπεγνωσμένα ν' ἀντισταθοῦνε στὴν ἀφομοιωτική
δύναμη τῆς ἐποχῆς. Τὰ δείγματα τούτα τοῦ παρελθόντος εἶναι προορισμένα νὰ
χαθοῦνε γρήγορα — αἱ πιδ πολλοί, ἄλλωστε, βρίσκονται στὴ δύση τῆς ζωῆς
τους — ἀφήνοντας ἀδιαφιλονίκητο κυρίαρχο τὸ πνεῦμα τῆς σύγχρονης εὐτέλειας.

Στὴ μυθικὴν εἰκόνα τοῦ τόπου τοῦ εἶχε βρεῖ παλιότερα ὁ Γιωργάκης τὴν
ἀφορμὴ τῆς δημιουργίας του. Τώρα πού ὁ «κοινὸς μύθος» ἔχει πεθάνει, δὲν μπο-
ρεῖ πιά νὰ μυθολογήσει συντονισμένους πνευματικὰ μὲ τὸ λαό. Ἡ πηγὴ τῆς ἔμ-
πνευσῆς του, πού ἦταν ὁ ἀρχαῖκός κόσμος τῆς Κρήτης, στέρεφε. Ἡ μικροαστικὴ
αὐτοϊκανοποίηση τῶν συμπολιτῶν του, ἡ πνευματικὴ νάρκη τους, ἡ ἔλλειψη δη-
μιουργικῆς ἀνησυχίας καὶ σκοποῦ, τότε χωρίζει ἀπ' αὐτούς.

Ὁ ἀφηγητῆς — συγγραφέας ἀποσύρεται στὸ ἑτοιμόδροπο πατρογονικό του,
ὅπου, μόνος ξάγρυπνος μέσα στὴν κοιμισμένη πολιτεία, ρίχνεται στὸ γράφιμο,
«τὸ μόνον ξόρκι (...) κατὰ τῆς βασκανίας τοῦ αἰῶνα» (σ. 19), καὶ νιώθει πάλι τὸ
εἶναι του «νὰ πῆξει μέσα στὴ μοναξιά καὶ στὴ σιωπῆ» (σ. 49). Καὶ στραμμένος
ὅμως στὸν ἑαυτὸ του δὲν παύει νὰ ἴναι δεμένος μὲ τὸν τόπο καὶ τοὺς ἀνθρώπους
του. Ἡ πολιτεία εἶν' ὁ συνομιλητῆς πού τοῦ εἶν' ἀπαραίτητος «γιὰ νὰ πραγμα-
τοποιήσει τὸ πρόσωπό του» (σ. 57).

Ἡ προσωπικὴ, λοιπόν, λύτρωση τοῦ συγγραφέα, κατὰ τὸν Πρεβελάκη, ὅσο
κι ἂν αὐτὸς ἀνήκει στοὺς «μονιάδες» καὶ στοὺς «ἀποσυνάγωγους», δὲν εἶναι νοητὴ
δίχως τὴ λύτρωση καὶ τῶν ἄλλων — κι ὄχι μόνον τῶν λίγων, τῶν διαλεχτῶν,
παρὰ τοῦ σύνολου. Στὴ μοναξιά καὶ στὴν αὐτοσυγκέντρωση ἀγωνίζεται ὁ Γιωρ-
γάκης νὰ δημιουργήσει τὸ ἰδανικὸ ἔργο καὶ νὰ καθορίσει τὰ βασικὰ χαρακτηρισ-
τικά, τοὺς σκοποὺς καὶ τὸ χρέος τοῦ σύγχρονου πνευματικοῦ δημιουργοῦ, πού
ἀντιπροσωπευτικὴ του ἐνσάρκωση θέλει νὰ ἴναι ὁ ἴδιος. Μέσ' ἀπὸ ἐξωτερικούς
περισπασμούς, συγχρούσεις μὲ τὴν κοινωνικὴ πραγματικότητα κ. ἀλλεπάλληλες
ἀπογοητεύσεις καὶ διαφεύσεις, παλεύει νὰ κρατήσει ἀγρυπνὴ τὴ συνείδησή του,
νὰ μείνει πιστὸς στὸν ἑαυτὸ του, στὴν ἰδιοτυπία του καὶ στὴν κλίση του. Κατα-
φρονώντας τὴν εὐκολὴ ἱκανοποίηση πού προέρχεται ἀπὸ τὶς ὕλικές ἀπολαύσεις,
τὴν οἰκογενειακὴ ζωὴ, τὴ δημόσια ἐπιδοκιμασία καὶ τ' ἀξιώματα, ἐπιδιώκει «ν'
ἀποκλείσει τὸ νεκρὸ χρόνο ἀπὸ τὸ δίο του» (σ. 184) μ' ἓνα ἀδιάκοπο κυνηγητὸ
τῆς ἔντασης. Μόνον μέσ' ἀπ' αὐτὴ πιστεύει πὼς μπορεῖ νὰ φτάσει στὴν «ἐκπύ-
ρωση τῆς ὑπαρξῆς», τὴν «ὑπέρβαση» τοῦ ἑαυτοῦ του, τὴ «γεύση τῆς ἀθανασίας»
(σ. 61) — ὅτι ὀνομάζει Ἄρτο τῶν Ἀγγέλων καὶ πού εἶναι ἡ ἀνώτατη ἐμπειρία.
Αὐτὴ ἡ ἀπόλυτη ψυχικὴ εὐφορία ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ γεννήσει τὸ πνευματικὸ
τέχνο πού θὰ νικήσει τὸ χρόνο.

Ὁ Γιωργάκης πλησιάζει στὸ «κελί» του, τὴν ὥρα τῆς ἀγρύπνιας καὶ τῆς
συγγραφῆς, τοῦτο τὸ «μεταρσαιτικὸ ἔλιγγο» (σ. 146), μὰ δὲν τὸν ἀξιώνεται παρὰ
μόνον ὅταν ἔρχεται σ' ἄμεση ἐπαφὴ μὲ τὴ φύση: τὸ ποτισμένο χῶμα, τὸ ἀλάτι,
τὰ δέντρα καὶ τὰ φυτά, τὰ πουλιὰ καὶ τὰ ἕντομα, τὸ φῶς ἀπὸ τὸν ἥλιο πού θα-
σιλεύει, τὴν εἰρήνην τῆς γῆς καὶ τῆς ἀσπέρνης ὕρας. Τὰ ὀνόματα πού ψιθυρί-
ζει ἐκστατικὸς μπροστὰ στὸ θαῦμα τοῦ «Μυστικοῦ Κήπου» — τὰ κοινότατα ὀνό-
ματα τῶν ζώων καὶ τῶν φυτῶν καὶ τὰ «φοβερά» ὀνόματα τῶν αἰώνιων στοιχείων
— ἀποχτοῦνε τὴ μυστηριακὴ δύναμη τῆς ἀρχέγονης μαγικῆς λέξης, γίνονται
«τὰ ὄργανα νὰ διανοίξει τὴ φλούδα [τῶν πραγμάτων] καὶ νὰ εἰσχωρήσει στὴ
σάρκα τους» (σ. 169). Τὰ ὁρατὰ τους θυθίζουνε στὸ θάμβος ἀποκαλύπτοντας τ'

άορατα. Σε τούτο τὸ κεφάλαιο τοῦ «Ἄρτου τῶν Ἀγγέλων» ὁ Πρεβελάκης ἀποκαλύπτεται ἕνας «μυστικοπαθὴς τοῦ πραγματικοῦ» (σ. 176), ποὺ ἀνακαλύπτει καὶ «τὸ πῶς ταπεινὸ πρᾶγμα μιὰ μεταφυσικὴ ὑπόστασις. Ἡ «φώτιση» τοῦ ῥχεται ὄχι ἀπὸ τὸν οὐρανὸν παρά ἀπὸ τὸν ὄρατὸ κόσμον. Ἐμπειρίες σὰν αὐτὴ ποὺ ὀδηγοῦνε στὴν κατάκτηση τῆς «ἐσωτερικῆς ἐνότητος» (σ. 144) κάνουνε τὴν ψυχὴ τοῦ συγγραφέα — ἀφηγητῆ νὰ δονηθεῖ ἀπὸ τὴν περιπόθητὴ πνοὴ τῆς δημιουργίας.

Ὁ σκοπὸς ὅμως τῆς ζωῆς του δὲν ἐξαντλεῖται μ' αὐτὴ τὴν κατάκτηση. Μέσ' ἀπὸ τὴν πνευματικὴ δημιουργία θέλει νὰ κατευθύνει τίς ψυχές («Πῶς θὰ μπορούσα νὰ ἔχω μικρότερη φιλοδοξία;» ἐξομολογεῖται στὸ Δεσπότη (σ. 73). Ὁ συγγραφέας εἶν' ὁ Ἄη Γιώργης τοῦ θρύλου παύ, σκοιτώνοντας τὸ δράκοντα, λευτερώνει τὴν πηγὴ τοῦ νεροῦ καὶ σώζει τὴ βασιλοπούλα καὶ τὴν πολιτεία. Ἡ σωτηρία τῶν πολλῶν θὰ ῥθει μὲ τὴν ἀφύπνησή τους ἀπὸ τὴν πλῆθαρότητα καὶ τὴν νάρκη. Ἡ Ποιητῆς σκορπᾶ ἀνάμεσά τους τὴν ἀνησυχία δείχνοντας τους τὴ μοίρα τους — τὸ Θάνατο — καὶ τοὺς προτείνει τὴ δική του κατάκτηση, τὴν ἐσωτερικὴ ἔντασι, σὰν τὸ μόνο μέσο γιὰ νὰ γεμίσουνε τὴ ζωὴ τους. Χρέος του εἶναι, τώρα ποὺ ἔσπασε ἡ σκάλα ποὺ ἀνέβαζε στὸν οὐρανό, νὰ κατασκευάσει καινούργια, ἀφοῦ «ἀποστολὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι νὰ κοιτάζει τ' ἀπάνω» (σ. 190). Ν' ἀποκαλύψει τὴν ἱερότητα τῶν πραγμάτων στοὺς συμπολίτες του ποὺ «βουλιάζουν στὸν αὐτοματισμό, τὸν κατ' εὐφημισμὸ πρακτικὸ πνεῦμα» (σ. 184). Καὶ νὰ προσφέρει τὸν ἑαυτὸ του, μὲ τὴν «ἀγνή του ἀσκησι» καὶ τὴν «πνευματικὴ του ζωτικότητα» (σ. 214), ὑπόδειγμα στὸν κόσμον: «Ἡ κατάληξις τῆς ζωῆς μου δὲ θέλω νὰ εἶναι ἡ ποιητικὴ δημιουργία, παρά ἡ ἀγιοσύνη: νὰ ξέρω τὸ νόημα καὶ τὸ σκοπὸ καὶ οἱ πρότυπες πράξεις μου νὰ διδάσκουν τὴν ἀξία τῆς ὑπαρξῆς» (σ. 215)¹⁶.

Στὸ μεταπολεμικὸ Ρέθειμος ξαναβρίσκει ὁ Γιωργάκης τὸ Λοῦζο Νταμιολίνο, καθηγητῆ τώρα τῶν Ἀγγλικῶν σὲ στρατιωτικὴ σχολὴ καὶ ρήτορα δημόσιων νεκρολογιῶν στὴν πῶ ἀλύγιστη καθαρεύουσα, ντυμένο τὴ στολὴ τοῦ ἀξιωματικοῦ καὶ τυλιγμένο σὲ μιὰν ἀτμόσφαιρα ὑπερσφίας καὶ ἀκαμψίας, προκλητικότητας καὶ ματαιοδοξίας, ψυχρῆς λογικῆς καὶ κυνισμοῦ. «Ὁ παλιὸς κυνηγὸς τοῦ Θεοῦ ἔγινε ὀρθολογιστῆς, ὁ διάπυρος ἐραστῆς τῆς ζωῆς μιὰ σφιχτοκορδελιασμένη μούμα: ὁ ντεσπεράδο οὐμανιστῆς, ὁ ἀποσυνάγωγος, στύλος τῆς κοινωνίας!» (σ. 128).

Τὸ νέο του πρόσωπο τὸ ἔχει κατασκευάσει σύμφωνα μὲ τίς ἀπαιτήσεις τοῦ κοινωνικοῦ σύνολου. Δὲν εἶναι παρά ἕνα προσωπεῖο ποὺ φόρεσε γιὰ νὰ καταφέρει νὰ ἐπιζῆσει μέσα στὴν ἀναταραχὴ καὶ τὴν ἀνατροπὴ τοῦ μεταπόλεμου. Ὅμως τὸ προσωπεῖο μοιάζει νὰ ἔγινε ἕνα δεῦτερο πρόσωπο, ἀλύγιστο, χλευαστικὸ καὶ ψυχρό, ποὺ κάνει τὸν παλιὸ μαθητὴ καὶ θαυμαστὴ του ν' ἀπορεῖ γιὰ τὴ μεταμόρφωση. Ἀργότερα θὰ μάθει πῶς ὁ Λοῦζος «παράτησε στοὺς ἀνθρώπους τὸ ἐγκόσμιο μέρος τοῦ ἑαυτοῦ του γιὰ νὰ γλυτώσει τὸ αἰώνιο» (σ. 212) καὶ πῶς πίσω ἀπὸ τὴ στολὴ, τὸ καινούργιο ἐπάγγελμα καὶ τὸ ὕφος τοῦ ἀνθρώπου τοῦ κόσμου, τὰ προορισμένα νὰ παραπλανοῦνε τοὺς πολλοὺς, βρίσκεται ὁ ἴδιος ὁ μοναχικὸς κι' ἀντάρτης, ὁ ἀκροβάτης τοῦ χάους «ὁ οἰκεῖος τῆς ἐρήμου καὶ τῶν παγετῶνων» (σ. 263). Ἀσκητικὸς καὶ ἄρρωστος, ζεῖ σ' ἀδιάκοπη πνευματικὴ ἐγρήγορησι, μὴν ἡσυχάζοντας σὲ καμμιὰ ἀναπαυτικὴ σιγουριά, φροντίζοντας πάντα νὰ «συντηρεῖ τὸν τόνο τῆς ψυχῆς του» (σ. 260).

Ὁ ὄρμος Γιωργάκης, ὅπως ἄλλοτε ὁ ἔφηβος, ὑψίσταται ξανά τὴ γοητεία τούτης τῆς προσωπικότητας μὲ τὴν ἔντονη ἀτομικότητα, τὴν ἐλεύθερη διαθρομικὴ σκέψη καὶ τὸν ἀσυμβίβαστο στὸ βάθος χαραχτήρα, ποὺ τώρα τὴ νιώθει καλύτερα, μιὰ ἀκόλουθεῖ ἕνα δρόμο παράλληλο. Ὁ Λοῦζος γίνεται πάλι ὁ «γέροντάς» του, «ἐπειδὴ ἦταν ἡ Συνείδησι: ἕνας ἀνθρώπος ποὺ ἀνασήκωνε τὸ κεφάλι του πάνω ἀπὸ τὰ κοπάδια ποὺ τὰ σαλαγοῦσε ὁ Θάνατος. Ὁ μόνος ἀπὸ τοὺς σκλάβους στὸ κάτεργο ποὺ θυμόταν πῶς ἦταν βασιλιάς» (σ. 216—17). Μ' ὄλο

τὸ διχασμὸ καὶ τὶς ἀντιφάσεις τοῦ «ἄμορφος, ἐνιαῖος, φωτισμένος ἀπὸ ἄγνωστους κόσμους» (σ. 262).

Ὁ Λοῖζος ὅμως θὰ ὑποχρεωθεῖ, σὲ τοῦτο τὸ βιβλίο, ν' ἀντιμετωπίζει τὴν πραγματικότητα τοῦ θανάτου καὶ νὰ χτυπηθεῖ μαζί της, γυμνὸς ἀπὸ τὶς γνώσεις μιᾶς ζωῆς καὶ τοὺς πύργους τῶν ἰδεῶν ποὺ ἔχτιζε καὶ χαλοῦσε προσπαθώντας νὰ μολώσῃ τὸ κενό. Τὸ πνεῦμά, ὁ ἐπιδέξιός θυματοποιός, φανερώνεται ἀνίσχυρο μπροστὰ στὸν τρόμο τῆς σάρκας ποὺ προχωρεῖ πρὸς τὴ διάλυσή της. Ὁ «Μονιάς» φοβᾶται τὴ μοναξιά τοῦ θανάτου καὶ λαχταρᾷ τὴν ἀνθρώπινη συμπαράσταση. Ὁ φονιάς τοῦ Θεοῦ σβῆγει μέσα στὴν ἄκρα ἀπελπισία. Καὶ γιὰ νὰ γίνῃ ἀκόμη πιὸ τραγικὸς ὁ θάνατός του, χάνει στὶς στερνές του στιγμὲς ὅ,τι ὑπῆρξε ἢ κατάχτηση τῆς ζωῆς του: τὴν ξεχωριστὴ του προσωπικότητα. Τὸ προσωπεῖο γίνεταί πρόσωπο. Ὁ «ἄνθρωπος μὲ τὴ στολή» («ποῖς ξέρει τί ψυχικὰ τραύματα καὶ τί ἀποστερήσεις θεράπευε τούτη ἢ πλαστοπροσωπεῖα» (σ. 236), σχολιάζει ὁ συγγραφέας) πηδᾷ ἀπὸ τὸ πηγάδι τοῦ ὑποσυνειδήτου, ὅπου ἦταν κλεισμένος, καὶ οἰκειοποιεῖται τὸ θάνατο τοῦ Λοῖζου. Τὰ τελευταῖα λόγια τοῦ «θεωροῦ τῆς ἀδύσου»¹⁷ εἶναι ὁδηγίες γιὰ τὸ τελετουργικὸ τῆς κηδείας του¹⁸.

Ἀφοῦ ἔζησε ὁ Γιωργάκης στὸ πιὸ πολὺ συμβολικὸ παρά πραγματικὸ Ρέθεμνος¹⁹ τὴ χρεωκοπία ὄλων τῶν ἀξιῶν τοῦ «γεμάτου κόσμου τῆς πρώτης τοῦ ζωῆς» (σ. 9—10), συγκλονίζεται καὶ ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Λοῖζου. Ὁ,τι «ἄλλοτε τὸν τριγύριζε μὲ μεταφορὲς καὶ εἰκόνες» (σ. 272) εἰσβάλλει τώρα στὴ ζωὴ τοῦ ἀγγιζόντάς τον μ' ὄλη τὴ φρίκη του. Ὁ «ἐξόριστος ἐπὶ τόπου» δὲ βλέπει σ' αὐτὸ παρά «τὸ ἀπέραντο χῶμα ποὺ κατάπιε [τὸ Λοῖζο] σὲ στίγμα ἀπροσδιόριστο» (σ. 264) καὶ δὲ νιώθει παρά «τὸ κρῦο ποὺ ξεχύνει ὁ νύσκαφος τάφος» (σ. 253). Ὁ διαδρωμένος ἀπὸ τὸ σκεπτικισμὸ πληρώνει «τὸ τίμημα τῆς ἀπιστίας» (σ. 237) του. Ὁ θρήνος του, καθὼς δὲν ἀνεβαίνει σὲ κἀνέναν οὐρανό, γίνεταί θηλιά πνιγμοῦ ποὺ σφίγγει τὸ λαϊμὸ του.

Μέσα στὰ χαλάσματα τῶν ἰδανικῶν ποὺ τὰ κυκλώνει τὸ σκοτάδι τοῦ θανάτου κάνοντας τὴν ψυχὴ νὰ παγώνει, προσβάλλει γιὰ λίγο, σὰ μοναδικὸ χλωμὸ φῶς, ὁ ἔρωτας. Στὴ μορφή τῆς συμβολικῆς Ἀριάδνης ὁ ἥρωας—συγγραφέας ἀντικρύζει τὸ «φαινὸ χαμόγελο τῆς θεβαιότητας» (σ. 281), τὴ γυναῖκα τὴν προοριμένη νὰ τὸν ὀδηγήσῃ ἐκεῖ ποὺ γεύονται τὸν ἄρτο τῶν Ἀγγέλων. Ἡ νεαρὴ Κρητικοπούλα δὲν εἶναι μόνον ἡ εἰκόνα τῆς τέλει ὁμορφιάς μὰ κ' ἡ ἐνσάρκωση τῆς πατρίδας, «ἕνα ὄραμα ἀγάπης καὶ ἀποδοχῆς τῆς ζωῆς» (σ. 281) ποὺ ἔχει τὴ δύναμη ν' ἀποσπᾶσῃ τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὰ δίχτυα τοῦ χρόνου καὶ νὰ ξανασυνδέσῃ τὸν πνευματικὸ δημιουργὸ μὲ τὴ γῆ καὶ τὴ φυλὴ του.

Ὅμως ἡ ἰδανικὴ Ἀριάδνη ἀποδείχεται ἕνα παράλυτο εἶδωλο. Ὁ παλιὸς Μύθος ἔχει ὀριστικὰ καὶ τελεσιθδικὰ ἀδειάσει ἀπὸ τὴ γονιμοποιὸ τοῦ δύναμη. Κάθε ἐνωση μαζί του εἶναι πιά καταδικασμένη νὰ φέρεῖ στὸν κόσμον ἀνάπηρα τέκνα. Ὁ λαϊκὸς πολιτισμὸς, μορφή ζωῆς ποὺ οὐσιαστικὰ ἔχει περιέλθει στὴ δικαιοδοσία τῆς Λαογραφίας, δὲν μπορεῖ πιά νὰ δώσει ἰκανοποιητικὴ ἀπάντηση στὰ «θανάσιμα ἐρωτήματα τοῦ σύγχρονου προβληματισμοῦ»²⁰. Ὁ πνευματικὸς δημιουργός, ἀποκομμένος ἀπὸ τὸ ἀλλοτριωμένο περιβάλλον του, μεταφέρει τὸν ἀγῶνα του στὴ σφαῖρα τῆς προσωπικῆς συνειδήσεως. Σ' ἕνα χῶρο μοναξιάς, δοκιμάζοντας συχνὰ τὴν αἴσθησιν τοῦ κενοῦ, ἔχει γιὰ ἀποστολὴν του «νὰ ἀγρυπνεῖ καὶ νὰ καταθέτῃ τὴ μαρτυρία του, ἀπὸ πάθος γιὰ τὴν ἀλήθεια, χωρὶς ν' ἀποβλέπει σὲ καμμιά ἀνταπόδοση.»²¹

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. «Ο Παντελής Πρεβελάκης συνομιλεί με τόν Πήτερ Μάκριτζ» (συνέντευξη). Περιοδ. «Ευθύνη», τευχ. 3ο, Μάρτιος 1972, σελ. 98.
2. Όπου παραπάνω, σελ. 99.
3. Βλ. και: Παντελή Πρεβελάκη, «Το Ρέθειμος ως ύφος ζωής» (Εορταστικός Λόγος για τὰ σαραντάχρονα ἀπὸ τῆ συγγραφῆ τοῦ «Χρονικοῦ μιᾶς Πολιτείας»). Οἱ Ἐκδόσεις τῶν Φίλων, Ἀθήνα 1977, σελ. 16—17.
4. Όπου και στή σημ. 1, σελ. 98—99.
5. Γιώργη Μανουσάκη, «Ἡ Κρήτη στὸ λογοτεχνικὸ ἔργο τοῦ Πρεβελάκη». Οἱ Ἐκδόσεις τῶν Φίλων Ἀθήνα 1968, σελ. 23.
6. «Ἡ Ἀρρώστια τοῦ Αἰώνα» θὰ ἴναι ὁ γενικὸς τίτλος ποὺ θὰ δώσει ἀργότερα ὁ Πρεβελάκης στὰ τρία πρῶτα τοῦ δράματα.
7. Π. Πρεβελάκη, «Ὁ Ἄρτος τῶν Ἀγγέλων», μυθιστόρημα. Οἱ Ἐκδόσεις τῶν Φίλων, Ἀθήνα 1966, σελ. 158.
8. Όπου παραπάνω, σελ. 16.
9. Γιὰ τὸ χρονικὸ ὡς φιλολογικὸ εἶδος βλ. ὅπου και στή σημ. 3, σελ. 8—9.
10. Όπου και στή σημ. 7, σελ. 50.
11. Όπου και στή σημ. 7, σελ. 10—11.
12. Δὲν εἶναι μόνο ἡ εἰκόνα τῆς πολιτείας διαφορετικὴ στὰ δυὸ ἔργα. Εἶναι κ' ἡ σχέση τοῦ συγγραφέα μ' αὐτήν. Στὸ «Χρονικὸ» πρωταγωνιστοῦσε τὸ ἴδιο τὸ Ρέθειμος κι ὁ Πρεβελάκης ἄφηγε τὸ ἐγὼ του νὰ χωνευτεῖ μέσα του· τοῦ ἀρκοῦσε νὰ ἴναι τὸ μάτι και τὸ αὐτί, ἡ μνήμη κ' ἡ συνείδηση τῆς πολιτείας. Ἐδῶ τὸ διασταλμένο ἐγὼ τοῦ συγγραφέα—ἀφηγητῆ γεμίζει τὸ διβλίο, κ' ἡ ἐσωτερικὴ του περιπέτεια γίνεται τὸ κρῦσταλλο μέσ' ἀπὸ τὸ ὁποῖο βλέπομε τὸ μεταπολεμικὸ Ρέθειμος, ποὺ παίρνει ἔτσι τὰ τεφρὰ χρώματα τῆς ἀγωνίας τοῦ κεντρικοῦ ἥρωα.
13. Οἱ ἀριθμοὶ τῶν σελίδων παραπέμπουν στὸν «Ἄρτο τῶν Ἀγγέλων» (βλ. και σημ. 7).
14. Αὐτὴ ἡ συμβολοποίησις ὄλων τῶν προσώπων στὸν «Ἄρτο τῶν Ἀγγέλων» ὀδηγεῖ συχνὰ σὲ μιὰ σχηματοποίησίν τους, ποὺ κάνει διαφανῆ τὸ σκοπὸ τῆς «κατασκευῆς» τους: τὴ χρησιμοποίησίν τους ἀπὸ τὸ συγγραφέα ὡς «ἀποδεικτικῶν» περιπτώσεων.
15. «Δῶθε ἀπὸ τὸν-ξεριζωμένο, βρίσκεται ὁ φ υ σ ι κ ὸ ς ἄνθρωπος, ἐκεῖνος ποὺ ζεῖ ἀκόμα κοντὰ στὴ γῆ και στὰ στοιχεῖα, ἀντλώντας τὴν ἀνθρωπιὰ του ἀπὸ τὸν τραχὺ μὀχθο του (...) δηλαδὴ ὁ λ α ὀ ς, μὲ τὴν ἀρχαϊκὴ ἱερότητα τῆς λέξης. Ὁ λαὸς δὲ βρίσκεται σὲ πόλεμο μὲ τὸ Μονιά, ἀντιθέτως τὸν σέβεται και τὸν τιμᾷ, διαισθανόμενος πὼς ἡ ἀληθινὴ περιουσία του κι ἡ ἀναπαλλοτριωτὴ κληρονομιά του εἶναι οἱ μεγάλοι του ἄνδρες. Κι ὁ Μονιάς τοῦ ἀποδίδει τὸ σέβας του, και δὲν τοῦ καταλογίζει τὸ μεταφυσικὸ του λήθαργο, γιατί ἐκεῖνος τὸν ἐξαγοράζει μὲ τὴν ὑποταγὴ στοὺς πατροπαράδοτους θεοὺς και μὲ τὴν πραγματικότητα τοῦ θίου του». (Π. Πρεβελάκη, «Ὁ Καζαντζάκης. Σχεδιάγραμμα ἐσωτερικῆς βιογραφίας», σελ. κ—κά, στὰ «Τετρακόσια Γράμματα τοῦ Καζαντζάκη στὸν Πρεβελάκη». Ἐκδόσεις Ἑλένης Ν. Καζαντζάκη, Ἀθήνα 1965). Τὸ ἴδιο παρατηροῦμε και στὴ σχέση Λοῦζου — θειᾶς Ρουσάκης στὸν «Ἥλιο τοῦ Θανάτου».
16. Ἀπὸ τὰ παραπάνω μπορεῖ νὰ ἐπισημάνει κανεὶς τὰ κοινὰ σημεῖα τῆς πνευματικῆς «στάσης» και τοῦ «ἀγώνα» Γιωργάκη και Καζαντζάκη, ποὺ δὲν εἶναι λίγα: τὴν ἀπάρνηση τῶν ὀλικῶν ἀπολαύσεων, τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς και τῶν δημόσιων ἀξιομᾶτων, τὴν ἐπιδίωξη τῆς ἐσωτερικῆς ἔντασης («τέν-

τωσέ με κι ἄς σπάσω!», τὸ γήινο μυστικισμό, τὴν ὡς τὸ πάθος ἀγάπη τῆς δημοτικῆς γλώσσας, τὸ συγγραφικὸ στόχο τῆς ἀποκάλυψης στοὺς ἀνθρώπους μιᾶς νέας ἀλήθειας καὶ τῆς κατήχησής τους σ' αὐτὴν μέσω τοῦ ἔργου του. Ὅλα τοῦτα μαζί με τὴν ὑπαρξιακὴ μοναξιά, τὸν ἀποσυσχετισμὸ ἀπὸ τὸν κόσμο» καὶ τὴν αἴσθησι τοῦ μηδενός, δίνουν στὸν ἥρωα τοῦ «Ἄρτου τῶν Ἀγγέλων» μιὰ ἀρκετὰ ἔντονη καζαντζακικὴ χροιά.

17. Παντελῆ Πρεβελάκη, «Ὁ Καζαντζάκης. Σχεδίσμα ἐσωτερικῆς βιογραφίας», σελ. 15'.
18. Ἡ χριτικὴ ἐπισήμανε τίς ὁμοιότητες τοῦ Λοῖζου Ντεμολίνου μετὰ τὸν Καζαντζάκη (χαρακτηριστικὰ ἀναφέρομε τίς βιβλιοκρισίες: τοῦ Γ. Χατζίγη γιὰ τὴν «Κεφαλὴ τῆς Μέδουσας» στὴ «Ν. Ἑστία», τόμο 75ο, 1964, σελ. 197—8 καὶ τοῦ Ἀνδρέα Καραντώνη γιὰ τὸν «Ἄρτο τῶν Ἀγγέλων» στὴν ἔφημ. «Καθημερινή» τῆς 16ης —4—1967, καθὼς καὶ τὸ δοκίμιο τοῦ Ἀντώνη Δεκαβάλλε, «Εἰσαγωγή στὸ λογοτεχνικὸ ἔργο τοῦ Παντελῆ Πρεβελάκη» ἀνάτυπο ἀπὸ τὸ περιοδ. «Εὐθύνη», τευχ. Ἀπριλίου τοῦ 1976 σελ. 23. Ὁ ἴδιος ὁ Πρεβελάκης σ' ἓνα δοκίμιό του γιὰ τὴν «Κεφαλὴ τῆς Μέδουσας», δημοσιευμένο στὸ περιοδ. «Ἐποχές» (Νοέμβριος 1963, σελ. 19), γράφει πὼς «ὁ Λοῖζος εἶναι πλάσμα τῆς φαντασίας μου, ἀποτελεσμένο ἀπὸ φυσικὲς καὶ ἠθικὲς ιδιότητες προσώπων πού ἔχω γνωρίσει». Ὅπως δὲν εἶναι ὁ Λοῖζος δὲν εἶναι ὁ Καζαντζάκης «πρέπει νὰ εἶναι ἓνα πρόσωπο φανταστικόν, πού πλάστηκε, συνειδητὰ ἢ ὄχι, πάλι με ἀφετηρία τὸν Καζαντζάκη». (Γ. Χατζίγη, βιβλιοκρισία γιὰ τὸν «Ἄρτο τῶν Ἀγγέλων» στὴ «Ν. Ἑστία», τόμος 81ος, 1967, σελ. 484). Σίγουρα δὲν εἶναι χωρὶς σημασία τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ συγγραφὴ τοῦ «Ἄρτου τῶν Ἀγγέλων» (Ἰούνιος — Σεπτέμβριος 1965) συμπίπτει χρονικὰ μετὰ τὴν προετοιμασία γιὰ τὴν ἔκδοσι τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Καζαντζάκη καὶ μετὰ τὴν συγγραφὴ τοῦ «Σχεδιάγραμματος Ἐσωτερικῆς Βιογραφίας» του (Σεπτέμ.—Ὀκτωβρ. 1965). Ἡ συγγένεια ἀνάμεσα στὰ δυὸ κείμενα εἶναι χτυπητὴ. Δὲν πρέπει ἀκόμη νὰ ξεχνοῦμε πὼς «Ὁ Ἥλιος τοῦ Θανάτου» (1959) ἔρχεται ἀμέσως μετὰ τὸν «Ποιητὴ καὶ τὸ Ποίημα τῆς «Ὀδύσσειας» (1958) καὶ ὅτι ὄχι πολὺ ἀργότερα ἀκολουθεῖ ἡ «Κεφαλὴ τῆς Μέδουσας» (1963). Εἶναι φανερό πὼς ἡ ἐμβάθυνσι ἀπὸ τὸν Πρεβελάκη στὴν προσωπικότητα καὶ στὴν ἐσωτερικὴ περιπέτεια τοῦ Καζαντζάκη τοῦ ὄωσε τὴν ιδέα καὶ τὰ βασικὰ στοιχεῖα γιὰ τὸ Λοῖζο — ἀκόμη καὶ γιὰ τὴν συγγραφὴ τῆς τριλογίας «Οἱ Δρόμοι τῆς Δημιουργίας». Ὁ ἴδιος δὲν ἀφήνει γι' αὐτὸ καμμιά ἀμφιβολία: «Παίρνοντας ὡς ἀφοργὴ τὴν πνευματικὴν περιπέτεια τοῦ Καζαντζάκη, περιέγραφα τὸ πνευματικὸν κλίμα τοῦ αἵωνα μου, τὴν εἰσβολὴν τοῦ «ξένου χρόνου» στὴ χώρα μας, θέλω νὰ πῶ τίς περιστάσεις καὶ τίς ιδέες πού μᾶς ἔκαμαν ν' ἀντικρῶσουμε τὴν «Κεφαλὴ τῆς Μέδουσας». (Συνμιλία μετὰ τὸν Π. Μάκριτζ, «Εὐθύνη», τευχ. 3ο, Μάρτιος 1972, σελ. 101). Εἶναι πιθανόν, τέλος στὸ χαρακτῆρα τοῦ «Ἐξόριστου» νὰ ὑπάρχουνε καὶ στοιχεῖα, «καζαντζακικὰ» εἴτε ὄχι, πού ν' ἀνήκουνε στὸν ἴδιο τὸν Πρεβελάκη. (Θά ἴτανε τάχα τολμηρὸ ἀν διακρίναμε στὸ στρατιωτικὸ «προσωπεῖο» τοῦ Λοῖζου ἓναν ὑπαινιγμὸ γιὰ κάποιο ἀνάλογο ἴσως «προσωπεῖο» τοῦ συγγραφέα — ἐκεῖνο τοῦ καθηγητῆ τῆς Α.Σ.Κ.Τ.;)
19. Ὁ Πρεβελάκης ἀποφεύγει χαρακτηριστικὰ νὰ ὀνομάσει τὸ πλαίσιο τῆς «ιστορίας του. Σ' ὅλο τὸ ἔργο εἶναι ἀόριστα ἢ «πολιτεία» ἢ συμβολικὰ ἢ «Ἰθάκη». Παρ' ὅλα αὐτὰ δὲν εἶναι λίγα τὰ στοιχεῖα πού μᾶς πείθουν πὼς πρόκειται γιὰ τὸ Ρέθεμνος: Οἱ τοπιογραφικοὶ ὑπαινιγμοὶ — τὸ λιμάνι, τὸ κάστρο, οἱ μινιαρέδες κ' οἱ τροῦλλοι τῶν τζαμιῶν, τὰ βενετσιάνικα ἢ τουρκικὰ χτίσματα, ὁ λιθυκὸς ἄνεμος κ.ἄ. — φέρνουν στὴ μνήμη μας τὴ γενέτειρα τοῦ συγγρα-

φέα, ἐνῶ ἐπιπλέον συναντοῦμε στό μυθιστόρημα ἀρκετὰ συχνά ἀναφορές σέ πρόσωπα καί περιστατικά τοῦ «Χρονικοῦ» καί συγκρίσεις τῆς μεταπολεμικῆς μέ τήν παλιά πολιτεία. Παράλληλα ἔμως ὑπάρχουνε τόσο ἀνθρώπινοι τύποι ὅσο καί καταστάσεις (παράδειγμα οἱ ἀπίθανοι πρόσφυγες πού ἔχουνε κατακλύσει τὸ πατρικὸ σπίτι τοῦ Γιωργάκη καί πού ἀγνοοῦν τὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα) πού εἶναι ὀλότελα ξέγοι πρὸς τὸ Ρέθεμνος. Ἔτσι τὸ ὅλο πλαίσιο μοιάζει πιὸ πολὺ μὲ σκηνογραφία συνθεμένη ἀπὸ πραγματικά καί φανταστικά στοιχεῖα, προορισμένη νὰ ἐξυπηρετήσῃ τῆς ἀνάγκης τοῦ μυθιστορήματος.

20. Παντελῆ Πρεβελάκη», «Ἰδέες καί χαρακτῆρες στὴν «Κεφαλὴ τῆς Μέδουσας». Περιοδ. «Ἐποχές», Νοεμβρ. 1963, σελ. 17.
21. Ὅπου καί στὴ σμ. 1, σελ. 104.

ΓΙΩΡΓΗΣ ΜΑΝΟΥΣΑΚΗΣ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΓΕΡΟΚΛΕΑΝΘΗ

Γέρο Κλεανθή μου,
βοσκὲ τῶν λιγοστῶν σου Ζῶων,
γέρο καμπούρη,
τῆς δύναμης,
γέρο Κλεανθή μου,
τὸ λιόψημο σου μοῦτρο,
πυρσὸς τῆς Ζωῆς μου.

Γέρο Κλεανθή μου,
ἀγωνιστὴ τῆς Ζήσης,
μὲ τὸ κοπάδι τοῦ νήλιου,
πού φεγγοβολᾷ στὸν σταρένιο ἀχυρώνα,
τῆς ψυχῆς μου.
Γέρο τῆς πικρῆς ἀλήθειας τοῦ κουτσοουρεμένου σου κορμιοῦ
γέρο τοῦ βασάνου,
γέρο τσοπάνη τῶν πλαδερῶν μας κάμπων.

Γέρο Κλεανθή,
τίς μπότες σου,
πού τὰ ἀγκάθια τῆς ἀπελπισίας πατᾶν καὶ σέρνουν μπρός,
γέρο,
ἄμποτες νὰ σοῦ τραγουδήσω,
γιὰ νὰ μάθει ὁ ἄνθρωπος,
πῶς ἓνας γέρος, καμπούρης,
μερακλῆς τῆς γλύκας τοῦ κάμπου,
νικοῦσε τίς ἀγκαθωτὲς ἀγκάλες,
καὶ γιόμιζε τὴ στράτα μου μὲ φῶς.

Θὰ ψάλλω τὸν ἀπελέκητο καημὸ
τοῦ μικροῦ ἀνθρώπου,
πού στοῦ μεγάλου τὴν ὀργυιά,
εἶναι μικρὸς πολὺ μικρὸς,
καὶ στὴν ὀργὴ ἀνίκητος.

ΧΡ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

ΤΟΜΑΣ ΣΤΕΡΝ ΕΛΙΟΤ

ΜΑΡΙΝΑ

Ποιές θάλασσες, ποιὰ ἀκρογιάλια, ποιὸι γκρίζοι θράχοι σὲ ποιὰ νησιά
καὶ τὴ νερὰ γλύφουν τὴν πλώρη τοῦ πλοίου
μὲ μυρουδιές ἀπὸ πεῦκα καὶ ψιθυρισμοὺς δασῶν σ' ὀμίχλιασμένο τοπίο.
Ἄπὸ ποιὰ φαντασία ὅλα αὐτὰ, κλωθογυρίζουν,
κόρη μου;

Οἱ καμπάνες π' ἀκονίζουν δόντια σκύλλου
σημαίνουν
θάνατο
ὄσοι ἀστράφτουν ἀπὸ τὴ δόξα τῶν θαλασσινῶν πουλιῶν
ντύνονται θάνατο.
Ἐκεῖνοι ποὺ σαπίζουν μὴ ἐλπίζοντας τίποτε μυρίζουν θάνατο
ἐκεῖνοι ποὺ πάσχουν ἀπὸ τὴν ἔκσταση τῶν ζωντανῶν ζῶων
ζοῦν θάνατο.

Ἄθόρυβα ἔρχεται, συντριμμένη ἀπὸ τὸν ἄνεμο
μυρουδιὰ πεύκου καὶ δασωμένο τραγοῦδι ὀμίχλης
κί' ἡ μαγεία αὐτὴ διαλύεται στὸ τοπίο.

Ποιὸ εἶναι αὐτὸ τὸ πρόσωπο, διάφανο καὶ καθαρῶτατο
νυσταγμένο στὸ τέντωμα τῶν χεριῶν, ξύπνιο κί' ὀλοένα ζωντανώτερο.
Δοσμένο γιὰ καλὰ ἢ δανεισμένο γιὰ λίγο; πιὸ μακρινὸ ἀπὸ τ' ἄστρα
καὶ κοντινότερο γιὰ τ' ἀνθρώπινο μάτι.
Ψιθυρίσματα καὶ μικρογέλια ἀνάμεσα στὰ φύλλα καὶ θιαστικά πατήματα
σχεδὸν σπὴν περιοχὴ τοῦ ὕπνου, ἐκεῖ ποὺ τὰ νερὰ ἡσυχάζουν.
Ἡ πρύμνη ταλαιπωρημένη ἀπὸ πάγους πονεῖ τὰ σπασίματά της.
Τὸ ἐζήσα αὐτό; Τὸ ἐξέχασα.
καὶ τὸ θυμοῦμαι.
Τὰ ξάρτια ἀδύνατα, τὸ καρβόπαννο σάπιο
ἀνάμεσα σ' ἓναν Ἰούνιο καὶ σ' ἓναν ἄλλο Σεπτέμβριο.
Τὸ ἐζήσα αὐτὸ μυστικά, μισο—συνειδητά,
ἄγνωστος στὸν ἑαυτό μου, τὸ ἐζήσα ὁ ἴδιος
ἐνῶ τὰ ροῦχα τοῦ πλοίου χαλοῦν καὶ μπαλλώνονται.

Αὐτὴ ἡ μορφή, αὐτὸ τὸ πρόσωπο, αὐτὴ ἡ ζωὴ.

Ζώντας τὴ ζωὴ τοῦ χρόνου ἔξω ἀπὸ τὸν ἑαυτό μου, ἄσε με
νὰ παραχωρήσω τὴ ζωὴ μου γι' αὐτὴ
τὴ ζωὴ, ἡ φωνὴ μου γι' αὐτὰ μοιάζει ἀνέκφραστη.
Ἔένος, ἀφυπνισμένος, χωρισμένος, πλοῖο κί' ἐλπίδα μαζύ.

Σὲ ποιές θάλασσες, ποιές ἀκτές, ποιὰ γρανιτένια νησιά, ἀκουμπισμένος
(στὰ ξύλα τοῦ πλοίου,

ἀπὸ τὸ δάσος
ἀναπολῶ νὰ φανεῖς ἀνάμεσα ἀπὸ τὴν ὀμίχλη.
κόρη μου.

Ἀπόδοση ΔΩΡΟΣ Σ. ΧΡΙΣΤΗΣ

Ἡ ἀπόδοση χαρίζεται στὸν ΜΑΝΟ ΚΡΑΛΗ

ΤΑ ΒΟΥΝΑ

Τῆς τώχαν πῆ ἀπὸ χτῆς πῶς λίγες μόνο ὥρες τοῦ ἀπέμεναν, τὸ ἐγνοιωθε δέβαια κι' ἡ ἴδια, τὸ πρόσωπό του ἀπὸ ὥρα εἶχε πάρει τὸ ἀλάθευτο ὕφος τοῦ θανάτου. Μέσα στὸ δωμάτιο εἶχαν ὄλα θυθιστεῖ στὴν ἀκίνητη ποιότητά του κι' ἡ μυστικὴ του δύναμη τὴν καθήλωνε καὶ τὴν παρέλυε.

Τὸ δλέμμα του διασπαστικὸ, χωρὶς νὰ τὴν περιλαμβάνη περιφερόταν μακριὰ τῆς σάν νάθελε ν' ἀποσπᾶση μὲς τὴν τελευταία του ἀπόγνωση κάτι ἀπὸ τὸ σταχτι κι' ἐπίπεδο φῶς τοῦ δωματίου. Στὶς ἄκρες τῶν ματιῶν του τρεμόπαιζαν 2—3 σταγόνες ἰδρώτα, (ἄς μὴν ἦταν δάκρυα) ἔπρεπε νάχε σηκωστῆ ἀπὸ ὥρα νὰ τοῦ δροσίση λίγο τὸ πρόσωπό, μὰ δὲν τολμοῦσε, τώρα τῶδλεπε καθαρά ἦταν ἀργὰ γιὰ ὄλα, ἦταν μιὰ παρεΐσακτη σὲ μιὰ μυστικὴ τελετὴ ποὺ ἀρχίζε.

Μὰ πῶς ὄλα εἶχαν περάσει τόσο γρήγορα, πῶς ἔτσι ἄξαφνα δὲν ἔμενε καιρὸς γιὰ τίποτε οὔτε κὰν μιὰ τελευταία ἀναμέτρηση; Ἄς σταματοῦσαν μόνο γιὰ μιὰ στιγμή τὰ μάτια του ἐπάνω τῆς καὶ πόσα δὲν θὰ πρόφθαινε νὰ τοῦ μὴνύση!

Μὰ τὰ μάτια του τὴν ἀπέφευγαν προσεκτικὰ σάν νὰ τοῦκοβε τὴν θεὰ ἀπὸ κάτι ποὺ ὁ ἴδιος ἀπεγνωσμένα προσπαθοῦσε νὰ δῆ κι' ὄλη ἡ ζωὴ του ἔμοιαζε νὰ συγκεντρώνεται ἐκεῖ πανικόδλητη καὶ φευγάτη.

Τὸ παιδί δίπλα τῆς κοιτάζει ὀλόουσια μπροστά του, σοβαρὸ κι' ἀμίλητο, μέσα στὸ φῶς ποὺ λιγοστεύει γίνεταί σιγά, σιγά, ἕνας σκοῦρος ἴσκιος ποὺ δὲς καὶ κάτι παραμονεύει καὶ ἔτσι ἀναπάντεχα εἶναι καὶ πάλι δειλιγὸ, ἕνα ἀτέλειωτο ἀπειλητικὸ δειλιγὸ κι' οἱ δύο κάθονται μέσα στὴν μυστικὴ συνωμοτικὴ ἀκινήσιά τους, τὸ παιδί γερμένο ἐλαφρὰ πάνω του, κι' ὁ πατέρας λέει ξανά «Κοίταξε ἐκεῖνα τὰ βουνά, ἐγὼ τὰ περπάτησα ἀπὸ τὴ μιὰ ἄκρη ὡς τὴν ἄλλη χωρὶς παπούτσια».

Ἄ πόσο μισοῦσε αὐτὴ ἐκεῖνα τὰ ἀτέλειωτα λυπητερά καλοκαίρια στὸ χωριὸ του, ὅταν κάτω ἀπὸ τὴν κληματαριά παρακολουθοῦσε ἀνῆμπορη τοὺς δύο τους νὰ ξεμακραίνουν ὀλόουνα μέσα στοὺς θαμπὸς δρόμους, σίγουροι καὶ σιωπηλοί, σάν κάτι ν' ἀκροάζονταν προσεκτικὰ, κάτι ἐποικλειστικὰ καὶ μόνιμα δικό τους. Καὶ στὴν ταραγμένη θύμησή τῆς ἦλθε πάλι ἐκεῖνὴ ἡ αὐγουστιάτικη μέρα, ὅταν τοὺς ἀκολούθησε σ' ἕνα μακρινὸ καὶ θλιβερὸ ἀμπέλι — μερικὲς παμπάλαιες ρίζες χαμένες μέσα σὲ μιὰ πυκνὴ θάλασσα ἀπὸ ἀγκαθιές — καὶ τὸ πρόσωπό του διαγράφηκε καὶ πάλι μπροστά τῆς ὅπως ἦταν ἐκεῖνὴ τὴ μέρα, κατατρεγμένο ἀπὸ μιὰ θλίψη φλογερὴ μὲ τὰ μάτια νὰ περιφέρονται στὸν πικρὸ, σάν τάφο χῶρο, ἀπὸ τὸ ἕνα νεκροφυτὸ στὸ ἄλλο καὶ ξαφνικὰ κάτι ἀπὸ τὸ ρίγος τοῦ πόνου του διαπέρασε καὶ τὴν ἴδια καὶ εἶπε συμπονετικά: «Τὶ σημασία ἔχουν λίγα νεκρὰ φυτὰ; Δὲν θάταν καλύτερα νά...» Ἦταν γονατισμένος ἀνάμεσα στὶς ἀγκαθιές τὸ παιδί ἀκουμπισμένο στὸ ὄμο του καὶ ὅπως γύρισαν καὶ τὴν κύταξαν κι' οἱ δύο τους, ἀναγνώρισε μέσα στὰ μάτια τους κάτι ἀπὸ τὴν ὀδύνη καὶ τὴν σκληρότητα τοῦ τοπίου γύρω τῆς, κάτι ξένο καὶ μακρινὸ ποὺ τὴν ἀπόδιωχνε περιφρονητικά.

(Ἄ, μὰ πρέπει νὰ καταλάβῃς, ὄλοι ἔχουμε τὰ ὄριά μας καὶ ἀπ' ἐκεῖνὴ τὴ στιγμή σὲ μίσσησα, πικρὰ κι' ἀνεπαγόρθωτα, στὸν ἀγῶνα ποῦχε ἀρχίσει ἔπρεπε τουλάχιστον ν' ἀμυνθῶ γιατί δὲν ἄντεχα στὴν περιφρόνησή σας. Κι' ὅμως ἐκεῖνὴ τὴ μέρα ὅταν ἔφευγα ἀπὸ κοντά σας ἀκολουθώντας τὸν ἄλλο, τῶξερές πιὸ καλά ἀπὸ μένα διὲ ἐγὼ ἤμουν ἢ προδομένη, ἐγὼ ἤμουν ἢ ἠττημένη καὶ ποτὲ δὲν μοῦ συγχώρεσες τὸν οἶκτό σου).

Ἀπὸ τὸ παράθυρο τοῦ αὐτοκινήτου τοὺς ἔδλεπε νὰ τὴν κυτᾶζουν μὲ τὴν αἰῶνια συνενοχὴ τους νὰ τοὺς περιβάλλη σιωπηλά, τὴν κύταξαν καταπρόσωπο μὲ μιὰ ἔκφραση ὄλο ἀναμονή, δὲν χαμήλωσε τὰ μάτια μόνο τοὺς κύταξε κι' αὐτὴ καὶ τὰ δλέμματά τους γιὰ πρώτη φορὰ ἀνεμπόδιστα καὶ χωρὶς ντροπὴ σύρθησαν ὡς

στά σκοτεινά δάθη τῆς ψυχῆς, κι' ἄξαφνα ὁ κόσμος ὅλος γκρεμίστηκε γύρω της, τάννιωσε καθαρά, δ υ ὀ δ ἄ κ ρ υ α νὰ κατεβαίνουν ἀπὸ τὰ μάτια του ὡς στὸ κεφάλι τοῦ παιδιοῦ. Μὰ ὕστερα τὸ αὐτοκίνητο ξεκίνησε κι' ὄλα χάθηκαν στὸ δάθος.

Καὶ τώρα; Τώρα; Ἔπρεπε νὰ τοῦ μιλήση, νὰ τοῦ ἐξηγήση, νὰ τὸν κάνη νὰ καταλάβη νὰ μὴ φύγη μὲ τὸ πένθος τῆς προδοσίας.

Ἔσκυψε ἀπάνω του.

«Μάνα μου» μουρμούρισε.

(Δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἀργά, δὲν γίνεται).

«Μαγούλα, μαγούλα μου» ξαναεῖπε δυνατά. Καὶ ξαφνικά, ἀνακάθεται, αὐτὸς πού τρεῖς μέρες τώρα δὲν κινήθηκε καθόλου, κοιτάζει πέρα ἀπ' αὐτή, ἔξω, τὰ βουνὰ πού σκουραίνουν πίσω ἀπὸ τὸ τζάμι, κι' ὕστερα τὸ δλέμμα του τραδιέται ὡς τὸ παιδί κι' ἡ ζωὴ πού φεύγει φωτίζει σὰν ὕστατη φλόγα τὴν ματιά του.

«Κοίταξε ἐκεῖνα τὰ βουνά, ἐγὼ τὰ περπάτησα ἀπὸ τὴν μιὰ ἄκρη ὡς τὴν ἄλλη χωρὶς παπούτσια» λέει στὸ παιδί σχεδὸν τρυφερά.

ΜΑΡΙΑ ΑΒΡΑΑΜΙΔΟΥ

ΣΤΟΝ ΓΕΩΡΓΙΟΝ ΣΕΦΕΡΗ

Ἡ ποίηση πού στάθηκεν
 ἡ ζωντανὴ ψυχή σου
 ἔκαμεν νεκρανάσταση
 τζι' ἐξέβης πού τὸ μνήμαν
 τζι' ἔκατσε τζι' ἐζωγράφιζε
 τῆς Κύπρου τ' Ἀηδόνιν.
 Τζι' ἐτρέμασιν τὰ στήθη μου
 πάρκέψαν οἱ νεκροὶ μου
 τζι' ἀννοίασιν τοὺς τάφους τους
 τζι' ἐκάτσαμεν ἀντάμαν
 τζι' ἀγκαλιστοὶ ἀκούαμεν
 τ' Ἀηδονιοῦ τὸ κλάμαν.
 Θωρῶ τὸ δάσος πού μακρὰ
 μαῦρον σάν ἕναν νέφος
 τζιαὶ ξεχωρίζω σε πού πᾶς
 ὅπως τὸν ποσπερίτην
 τζιαὶ γένουνται τὰ λόγια σου
 παρηορκὰ τζιαὶ σπίτιν.

ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΚΑΚΟΛΗΣ

Κ Α Θ Ε Μ Η Ν Α

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΚΑΠΟΙΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΑ
ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΜΑΣ ΣΧΟΛΕΙΑ

Τὰ δυό - τρία τελευταία χρόνια μερικές ομάδες δασκάλων έχουν πραγματοποιήσει κάποιες χρήσιμες εκδόσεις για τὰ σχολεία μας: «Πήρανε κείμενα, πού γράφανε Κύπριοι συγγραφείς, συνήθως μέ καυτὰ ντόπια θέματα, καί δημιουργήσανε μιάν κίνηση στὰ σχολεία μας πολύ άξιόπαινη. Πρῶτ' άπ' όλα άξιοποίησανε τήν κυπριακή λογοτεχνική γραφή, άνυψώνοντας τ' όνομα του Κύπριου λογοτέχνη στὰ μάτια τών νεαρών βλαστών μας. Δεύτερον τοποθέτησαν έπίκεντρο τών ένδιαφερόντων στὰ παιδιά μας μέ προοπτική αὐτά νά γίνουν μαθήματα ζωής.

Θ' άναφέρω μερικές άπό αὐτές τις εκδόσεις, χωρίς νά σημαίνει πώς οί τυχαίες παραλήψεις μειώνουν τή σημασία κάποιων άλλων εκδόσεων: «Η σκλαβωμένη γή μας», «Άπό τὸ φθινόπωρο στὸ χειμώνα», «Ένόητες 1», «Ένόητες 2», «Άνοιξη», «Καλῶς μας ήρθες καλοκαίρι», «Τὸ νερό καλός μας φίλος» καί άλλα.

Όταν έπισημαίνουμε τή χρησιμοποίηση του ντόπιου λογοτεχνικοῦ υλικοῦ στις εκδόσεις αὐτές, δέν έχουμε σκοπὸ νά συστήσουμε παραμέριση κειμένων άπό τὰ άλλα μέρη του έθνικοῦ μας κορμου. Ίσα - ίσα προσέξαμε πώς κατάλληλα κείμενα γνωστών έλλαδιτῶν συγγραφέων μας περιλαμβάνονται σ' αὐτές τις εκδόσεις σ' ένα λογικό άριθμό. Καί αὐτὸ είναι καί δίκαιο καί σκόπιμο. Η ένότητα του έλληνισμοῦ διατηρεῖται μέ αὐτὸν τὸν τρόπο, χωρίς ύποταγή τής περιφέρειας πρὸς ένα άπαιτητικό κέντρο, πού συχνά έχει κάποια άλλα καφτὰ προβλήματα.

Αὐτὴ ὁμως ή δίκαιη καί ὀρθή καί νόμιμη χρησιμοποίηση του ντόπιου υλικοῦ γι' άντιμετώπιση τών δικῶν μας προβλημάτων στὸ νησί αὐτὸ τή γλυκεία χώρα Κύπρο, δέν πρέπει νά χρησιμοποιηθῆ άπό έπιτήδειους μέ σκοπὸ τήν άπομάκρυνση άπό τις προαιώνιες έλληνικές μας ρίζες. Άπεναντίας, πρέπει οί υπέυθυνοι νά τήν κοιτάζουν καί νά τήν προωθοῦν ὡς μέσον πρὸς σύσφιγξη δεσμών μέ τὰ άλλα μέρη του έλληνισμοῦ.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΥΦΥΠΟΥΡΓΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΔΡΑ ΚΩΣΤΑ Ε. ΧΑΤΖΗΣΤΕΦΑΝΟΥ ΣΤΗΝ ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΠΡΟΣ ΤΙΜΗ ΤΟΥ ΛΑΪΚΟΥ ΠΟΙΗΤΗ ΚΥΡΙΑΚΟΥ Θ. ΚΑΡΝΕΡΑ (ΣΤΗΝ ΕΥΛΟΤΥΜΠΟΥ, 30 Μαΐου 1978).

Είναι ιδιαίτερη ή χαρά μου πού μπορώ κι εγὼ νά προσθέσω άπόψε δυὸ λόγια εχτίμησης γιὰ τὸ μεγάλο βάρος τών Κοκκινοχωριῶν, τὸν ἠγνωστὸ σὲ ὄλους μας Κυριάκο Καρνέρα. Εὐχαριστῶ τήν Ὀργανωτική Ἐπιτροπή πού μοῦ ἔδωσε αὐτὴ τήν εὐκαιρία. Καί τὴ συχαίρω γιὰ τήν άξιόπαινη πρωτοβουλία της. Ὁ λαϊκός μας ποιητὴς πού τιμᾶμε άπόψε πρέπει νά νιώθει πολὺ περήφανος, κι ἄς τὸν άδικήσε ή μοίρα, κι ἄς τὸν πόντισε ή φτώχεια του φαρμάκια, κι ἄς τὸν πλήγωσε ακόμα πιὸ πολὺ πού τὸν άφησε άγράμματο, χωρίς τὸ φῶς τής μόρφωσης πού τόσο τὸ ποθοῦσε. Καλότυχο ὅμως τὸ χωριὸ πού τὸν γέννησε, μακαρισμένοι καί τιμημένοι κι οί φτωχοί γονιοί του πού τὸν προίκισαν μέ κάπ πιὸ πολύτιμο άπό τὰ πλοῦτη: τὸ χάρισμα τής ποιήσης, ένα φυσικὸ ταλέντο, ένα δῶρο θεϊκό.

Μέ αὐτὸ τὸ χάρισμα μπόρεσε ὁ Καρνέρας, σάν ένας γνήσιος λαϊκός ποιητὴς, νά τραγουδήσει τις λύπες του καί τις χαρές του, τοὺς ὀρατισμοὺς καί τις εξάρσεις του. Ἐδῶσε ἔκφραση στὰ συναισθήματα, τις σκέψεις καί τοὺς προβληματισμοὺς του ἁπλοῦ Κύπριου πού γνώρισε τήν άπὸνία τής μητριάς στὰ χρόνια τής Ξενοκρατίας, δοκίμασε τὰ κακά τής κοινωνικῆς άνισότητος καί άδικίας, εἶδε κατάματα τήν άπάτη τών ισχυρῶν τής γῆς, κι ακόμα τὸ πιὸ τραγικὸ, τὸ ἔγκλημα του πραξικοπήματος καί τήν τραγωδία τής εἰσβολῆς πού ακόμα μαρτυρικὰ μᾶς βασανίζει.

Πικραίνεσαι, φτωχέ Καρνέρα, πού ὁ πατέρας σου ὄδωσε λιγοστὸ τὸ φῶς, θολὸ κι αδύναμο τὸ άθάνατο νερὸ τής γνώσης. Κάθε δουλειά, καθὼς τὸ λές, θέλει τὰ συνεργά της. Τώρα θά Ξέρεις πιὰ πὼς τής ποιήσης τὰ συνεργά τα εἶχες. Τὸ αἶμα στις φλέβες σου κυλοῦσε: φλέβες ποιητικές. Καί ή σκέψη σου καθάρια. Καί ή φωνή μελωδική μέ του αὐλοῦ τοὺς ἤχους πλοῦσιους, συνταιριασμένους γιὰ χαρά καί λύπη, γιὰ περιφρόνηση καί καταδίκη, γιὰ καρτερία κι άντοχή, γιὰ ἔλπιδα καί κουράγιο.

Τίμα καί ἀπλή ζωή: ἀπλή καί τίμα κι ή ποιήσή της. Χαρά σ' αὐτὸν πού δέν περιφρόνησε τήν ἀπλή δουλειά του, πού δέν πρόδωσε τήν καρδιά του. Νά χαίρεσαι, βα-

σανιομένη της ζωής, που ανακάλυψες ποιό ήταν για σένα το πιο τίμιο επάγγελμα, κι ός ήταν το επάγγελμα του ταπεινού βοσκού, του άδολου, χωρίς τó ψέμα της συναλλαγής, χωρίς την πολυπραγμοσύνη του δασκάλου καθώς τόν περιγράφει, τού έμπορου, τού τοκιστή, χωρίς τó δόλο τού διπλωμάτη, τού πολιτικού, χωρίς τήν άδικία τού πλούσιου της κοινωνίας και τών δυνατών της γής, που παίζουν άσπλαχνα με τις τύχες τών μικρών στα χέρια τους, καθώς ό ίδιος τó αισθάνεσαι.

Τήν εύτυχία σου τήν χάρισε τó πιστό κοπάδι σου κι ό συντροφειτής αύλός σου, ό πλούτος της καρδιάς σου με τήν αγάπη και τήν εύγνωμοσύνη της για τά σφαχτά που σουδιναν τή ζήση, για τά δέντρα και τά δάση μας, για τó Θεό που βρέχει, για τις έποχές που αλλάζουν κάθε τόσο, για τή φύλη που ξετυλίγεται καθώς ό ήλιος γέρνει στό τέλος της ημέρας, για τó θάνατο και τó Χάρο που ζυγίζει δίκαια σήνοντας τις άδικίες της ζωής καθώς εξισώνει τó δυνατό και τόν αδύνατο, τόν πλούσιο και τó φτωχό με «δυό πήχες πανί», με άγνωριστο τó κορμί σάν γίνει ένα με τó χώμα. Αύτά και πολλές φορές άλλα τόσα που είδες τó διεισδυτικό σου μάτι, τó άνήσυχο μυαλό, κι ή εύαίσθητη καρδιά σου είναι και πλούτος της καρδιάς τού λαού της Κύπρου μας, που σε τιμά άπόψε γιατί κι έσύ τήν τίμησες με αγάπη κι ειλικρίνεια.

Ό Κυριάκος Καρνέρας είναι άπό τά πιο άνθρωποειδή δείγματα τού γνήσιου λαϊκού Έλληνα Κυπρίου ποιητή, που κράτησε άνόθευτη τή μοῦσα του άπό ποιητικούς αυρμούς και κάθε λογής επιτηδεύσεις. Πηγαία και αύθεντικά αναβρύζει ή ποιητική φωνή του κι έξωτερικεύει τις συγκινήσεις της εύαίσθητης καρδιάς του. Σάν τραγουδιστής της λαϊκής ψυχής έναρμονίζει στό στίχο τήν τραχεία γλώσσα τών πατέρων μας και τήν κάνει μουσική, τή γλώσσα μας που τήν κρατήσαμε για χιλιάδες χρόνια φυλαχτό όπως και τήν έλληνική ψυχή μας. Αύτης της άγνης ψυχής είναι ό ίδιος ένας πιστός έκφραστής, διερμηνευτής τών καθημερινών άγώνων, τών άγωνιών και τών περιπειών της.

Με τή θυσιοσοφία του φιλοσοφεί άπλά πάνω στα προβλήματα της βασανισμένης του ζωής, της ζωής και της μοίρας τών άπλών ανθρώπων και τού τόπου μας. Πικραίνεται μα δέν άπελπίζεται. Τόν στηρίζει μία πίστη πως άδικο θησαυρίζουν οι άνθρωποι θησαυρούς πάνω στή γή, άδικο χωρίζει ό καθένας τή γή σάν δική του, άδικο οι πλούσιοι τρώνε τó μόχθο τού φτωχού κι οι ίσχυροι πνίγουν τó δικίο τών μικρών λαών στό αίμα, άδικο γίνονται οι σκοτωμοί, οι πόλεμοι, οι ξεριζωμοί και οι άλλες τραγωδίες. Βλέπει μιάν άλλαγή τών καιρών και δέν διστάζει νά τή διακηρύξει, οϊκτίροντας

μάλιστα όσους άκόμα δέν τή βλέπουν. Χαίρεται θαρρείς τή χαρά της έλευθέρης του σκέψης — αύτης που, καθώς πιστεύω, άνθίζει μονάχα μέσα στις δημοκρατίες με τις άντινομίες τους, έστω, και τά σοβαρά κοινωνικά και κάθε λογής άλλα προβλήματα τους. Καλύτερα νά μπορεί κανείς νά νοσταλγεί, νά άγωνίζεται και νά καταδικάζει παρά νά ζεί με τó στόμα φιωμένο.

Πονεί βαθιά για τó κακό που βρήκε τó λαό μας κι άκόμα πιο πολύ που δέν φαίνεται νά έχουμε όλοι συνεπίσει. Όμως μία αίσιοδοξία τόν διακατέχει. Πώς τó δικίο θά νικήσει. Κι ό βασανισμένος μας λαός θά ρθει ώρα που θά δικαιωθεί. Δέν μπορεί κανένας μας γι' αυτό τó άμφιβάλλει όσο ό λαός μας μένει πιστός στις άξίες και τις παραδόσεις του, όσο ύπάρχουν λαϊκοί ποιητές που άντλοῦν θάρρος άπό τις ρίζες της φυλής μας, αυτές που μας κράτησαν αιώνες και χιλιετηρίδες άντιμέτωπους μα νικητές άνάμεσα σε τόσους Ξένους κατακτητές της γής μας. Η ποίηση τού Καρνέρα είναι κι αύτή μία τόνωση τού φρονήματος τού λαού μας, μέσα στους σημερινούς δύσκολους καιρούς. Ό Καρνέρας θρηνεί για τó χαμό τού Μακαρίου.

«Έτσι ήρτες νά δκιώξεις τó θάρος, νά σκορπίσεις τó φως εις τούς λάς, μα τωρά που σε πήρεν ό Χάρος, μαύρα ρούχα φορεί ό τουνιάς».

Ό θρήνος όμως δέν είναι έγκατάλειψη. Ό άγώνας συνεχίζεται. Και ό νέος Ηγέτης στό Προεδρικό αξίωμα, ό Πρόεδρος κ. Σπύρος Κυπριανού, με τó λαό νά τόν ακολουθεί προχωρεί σταθερά τήν ίδια πορεία. Θα τραγουδήσουν τούς άγώνες του και τούς άγώνες μας τά χείλη τού λαού. Και τó τελευταίο τους τραγούδι θά είναι τó τραγούδι της νίκης και της λευτεριάς, της επιστροφής στις πατρογονικές εστίες μας.

ΠΕΝΘΗ

ΜΗΤΣΟΣ ΜΑΡΑΓΚΟΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΜΜΟΧΩΣΤΟ

Κοινή μοίρα ό θάνατος. Άλλά νάρχεται και στήν ώρα του. Στόν Μήτσο Μαραγκό ό θάνατος ήρθε σε περίοδο ύποχρεωτικού έκτοπισμού άπό τόν γενέθλιο χώρο του, τήν Άμμόχωστο, όπου έγκατέλειψε όχι μόνο τά όσα τών προγόνων του και τήν εργασία του, αλλά ό,τι πνευματικά προσφιές ειχε: τή βιβλιοθήκη του με σπάνιες εκδόσεις για τήν Κύπρο και διάφορα χειρόγραφα και πίνακες που σχετίζονταν με τήν Κύπρο.

Ίσως τó προσωπικό συγγραφικό έρ-

γο του Μήτσου Μαραγκού να μην υπολογίζεται συγκριτικά με τις άλλες δραστηριότητές του, ιδίως τη συλλεκτική. Άλλα αξιόλογη υπήρξε και η παρουσία του στην επιστημονική και πνευματική κίνηση της πόλης του ως χορηγού. Χρηματοδότησε βραβεία για επιστημονικές εργασίες, έδωσε το οικονομικό του παρόν σε εκδόσεις, δάνειζε πολύτιμα βιβλία για εκθέσεις βιβλίου και άσφαλώς από προσωπική του επιρροή ο πατέρας του χρηματοδότησε το κτίσιμο βιβλιοθήκης στο Γυμνάσιο Άμμοχώστου. Άλλα και σαν μέλος της Έφορείας των Έλληνικών Εκπαιδευτηρίων Άμμοχώστου και άλλων οργανισμών έδρασε ωφέλιμα για την πόλη του.

Έκτοπισμένος τελευταία στη Λευκωσία ο «Έλληνικός Πνευματικός Όμιλος Κύπρου» τον τίμησε ανακηρύσσοντας τον Επίτιμο Μέλος του. Το περιοδικό «Πνευματική Κύπρος» δυό φορές δέχτηκε χορηγία του για ειδικά τεύχη του.

Την άποδημία του στον ούρανο συνουδέουν τα αγαθά αίσθημάτα μας.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΣΥΝΟΜΙΛΙΕΣ

ΑΠΟ ΣΥΝΟΜΙΛΙΕΣ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ ΤΑΡΣΟΥΛΗ ΚΥΡΙΩΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Πρωταγωνρίσα την Άθηνά Ταρσούλη, στα ώριμά της χρόνια, σε μιάν εκθεσή της στον «Παρνασσό». Ήταν μιά εξαιρετική όμορφη. Αύτη την όμορφη την είχε διατηρήσει και στα πολύ προχωρημένα της χρόνια. Θυμάμαι λίγο καιρό πριν πεθάνει σε μιά επίσκεψη με ρώτησε απ' ευθείας: «Τό δέρμα του προσώπου μου πώς σας φαίνεται;— «Άνθηρότατο», της απάντησα. Καί χάρηκε πολύ.

Ή πολυσύνθετη αύτη κυρία, πού πιθανό να μην ήταν κορυφαία σ' ένα κλάδο άλλα ενδιαφέρουσα στις πολλές της εκδηλώσεις, άσχολήθηκε με τη ζωγραφική σαν πρωτεύουσα δραστηριότητά της, άλλα κέρδισε σε φήμη, με μερικά βιβλία της, όγκώδη συνήθως, στα όποια συνταίριαζε άρμονικά την περιγραφή, την ιστορία, τη λαογραφία, τό σχέδιο, τη φορεσιά. Άκόμα δημοσιογράφος. Έγραψε και ποίηση. Καί τιμήθηκε από έπίσημα ιδρύματα για τις επιδόσεις της.

Ύπενθυμίζουμε τα πιό φημισμένα βιβλία της: «Κύπρος», (σε δυό τόμους), «Δωδεκάνησα», «Παλιά Άθήνα», «Κάστρα και Πολιτείες του Μωριά», «Άσπρα νησιά», Αύτα τα βιβλία της ξεχωρίζουν για την πολυσυνθετικότητά τους. Άλλα και οι βιογραφίες της για όνομαστές γυναίκες άποτέλε-

σαν σταθμό στα γράμματά μας: «Μαντώ Μαυρογένους», «Έλενη Άλταμούρα», «Μαργαρίτα Άλβανά Μηλιάτη», «Έλληνίδες Ποιήτριες».

Άς την παρακολουθήσουμε από μερικές συνομιλίες της κυρίως για την Κύπρο.

ΕΡ.: Πότε έπισκεφθήκατε την Κύπρο κ. Ταρσούλη;

ΑΠ.: Ή πρώτη μου επίσκεψη πραγματοποιήθηκε στα 1952 και διήρκεσε δυό μήνες, τον Μάιο και τον Ιούνιο. Τόν ίδιο χρόνο έπισκεφθήκα την Κύπρο τον Οκτώβριο και Νοέμβριο. Ένα ακόμα ταξίδι μου έγινε τό Μάιο και Ιούνιο του 1953. Σκόπευα να ξαναρθώ στην Κύπρο μας την άνοιξη του 1954, άλλα δυστυχώς μιά σοβαρή άσθένεια μ' έμπόδισε.

ΕΡ.: Ποιός ήταν ό σκοπός των ταξιδιών σας αύτων στην Κύπρο;

ΑΠ.: Ήμουν καλεσμένη από την Μακαριότητά του τόν Έθνάρχη και Άρχιεπίσκοπο Μακάριο και τα Γυναικεία Σωματεία για ν' άφιερώσω στην Κύπρο ένα έργο, παρόμοιο με τό έργο μου «Τά Δωδεκάνησα». Με τό κάλεσμα αύτό είδα ν' άνοίγεται για μένα ένας ώραιός και καινούργιος κόσμος άθάνατης όμορφιάς, άφθαστου ήρωισμού και ιστορικής δόξας.

ΕΡ.: Ποιό από τά έργα σας άγαπάτε περισσότερο;

ΑΠ.: Τήν «Κύπρο», Ή Κύπρος γεμίζει την ψυχή μου. Τήν ζωγράφισα και σε πολλούς πίνακές μου πού τούς εξέθεσα στην Άθήνα τόν Γενάρη του 1959.

ΕΡ.: Από μιά συνέντευξη σας πληροφορούμαστε πώς έχετε διατρέξει τό νησί πέρα ως πέρα.

ΑΠ.: Διάτρεξα όλη τη Μεγαλόνησο γράφοντας καθημερινά έντυπώσεις από τά χωριά, τά ιστορικότερα μοναστήρια της, τά όποια και σχεδιάζα καθώς και τις παλαιότερες έκκλησίες.

Στη μικρότερη και γραφικότερη έπαρχία, την Κερύνεια, τό σε σχήμα πετάλου λιμάνι της. Ψαράδες με τις άραγμένες ψαροπούλες των τριγύρω στο μουργίο άπλώνουν ή διορθώνουν τραγουδώντας, τά δίχτυά τους. Άραδιαστά καφεενδάκια και λαϊκά έσπιατόρια με πάνινες τέντες και κληματαριές, προσδίδουν ένα τόνο φρεσκάδας και άπλοϊκής όμορφιάς στον όλόδροσο τούτο πίνακα όπου γίνεται ό περίπατος του κόσμου. Όραιός δρόμος, με παλιά άρχοντόσπιτα και με θαλερούς μπαξέδες, όσο και γραφικές μικρογειτονίες με παλιές βρυσούλες και στενά πολυδαίδαλα σοκάκια, όπου μέσα σε καγκελόφρακτες αυλές, γεμάτες γλάστρες άνθισμένες, χαμογελούν τα μαύρα μάτια μιάς γλυκομελάχρινης κοπέλας. Τό πιό στενό σοκάκι της είναι ό Τρυπητής, απ' όπου μόλις χωρεί να περάσει ένας άνθρωπος.

ΕΡ.: Καί ή Γλυκιώτισσα; στα δυτικά της πολιτείας;

ΑΠ.: Τὴν πρωτονόμασαν Γλυκιώτισσα ἀπὸ τὸ γλυκὸ ἀγίασμά της καθὼς καὶ ἀπὸ μιὰ πηγὴ γλυκοῦ νεροῦ ποὺ ἀναβλύζει κοντὰ στὴ θάλασσα. Ἡ χάρη της, γλυκαίνει τοὺς πόνους τῶν ἀνθρώπων. Ἔτσι καὶ τότε ποὺ ἔπρεσε χολέρα στὴν Κερύνεια τὸ 1830, στὴ Γλυκιώτισσα Ζήτησαν καταφύγιο ἑκατὸ φυχές. Ἐμείναν ἐκεῖ ὅσο ποὺ τὸ κακὸ ξεθύμανε καὶ ὄχι μόνο κανένας δὲν ἐπέθανε ἀλλὰ ἀπὸ 100 ποὺ ἦταν στὴν ἀρχὴ ἔγιναν 101.

ΕΡ.: Ἡ Θέρμια;

ΑΠ.: Τίποτε δὲν ἔχομε ἐδῶ νὰ δοῦμε ἐκτὸς ἀπὸ ἓνα κοινὸ ἔρειπωμένο σπῆτι λιθόκτιστο, γκρεμισμένο ἀπὸ τὴ μέση καὶ πᾶνω. Σ' αὐτὸ τὸ ἐγκαταλειμμένο στὴ τύχη του ἔρειπιό ἢ δόξα ἔχει ἀποθέσει τὴ σφραγίδα της, γιατί καθὼς μαθαίνουμε, αὐτὸ τὸ σπῆτι ἦταν ἡ πατρογονικὴ κατοικία τοῦ Λιπέρτη.

ΕΡ.: Τί ἔχετε ξεχωρίσει ἀπὸ τὸν Καραθὰ καὶ τὴ Λάπηθο;

ΑΠ.: Τὰ φημισμένα σεντούκια, τίς μοναδικὲς σκαλιστικὲς τέχνης μεγάλες κασέλες καὶ τίς κασέτες, μικρὲς κασέλες στολισμένες ἀπ' ὅλων τῶν εἰδῶν τὰ διακοσμητικὰ σχέδια.

Οἱ κεραμοῦργοι καὶ οἱ ἀγγειοπλάστες τῆς Κύπρου ἔμειναν πιστοὶ στὴ βιοτεχνικὴ παράδοση μακριὰ ἀπὸ κάθε ἐπίδραση καὶ ξενικὴ ἀπομίμηση. Ἡ λαϊκὴ ἀγγειοπλαστικὴ τῆς Κύπρου καὶ ἰδιαίτερα τῆς Λαπῆθου ἔχει φθάσει σὲ σημαντικὴ καλλιτεχνικὴ ἀπόδοση, παρουσιάζοντας μέσα ἀπὸ τὴν ἐξέλιξη της ἀληθινὰ ἀριστουργήματα.

ΕΡ.: Ἄς ξαναγυρίσουμε ὅμως στὰ ἀτομικά σας. Ποιὸ ἦταν τὸ πρῶτο σας βιβλίο;

ΑΠ.: Τὸ «Ψυχῆς στεναγμοὶ» ποιήματα ἀφιερωμένα σὸν θάνατο τῆς κορούλας μου. Τὸ κυκλοφόρησα τὸ 1916.

ΕΡ.: Πότε ἔχετε γεννηθῆ;

ΑΠ.: Στις 18 Μαρτίου τοῦ 1884 στὴν Ἀθήνα. Εἶμαι κόρη τοῦ δικαστικοῦ Ἀλέξανδρου Πιττακοῦ.

ΕΡ.: Ἀπὸ τὴ ζωγραφικὴ σας τί ξεχωρίζετε, ἔτσι πολὺ ἰδιαίτερα;

ΑΠ.: Μιά σειρά ἑλληνικὲς φορεσιές. Εἶχα κυκλοφορήσει τὸ 1941 ἓνα λεύκωμα μὲ 65 τέτοιες ἐγχρωμες φορεσιές, ἀλλὰ ἔχω κι' ἀρκετὲς ἄλλες.

ΕΡ.: Ἐνα ζωγραφικὸ σας ἔργο ἀπεικονίζει τὸν Πύργο τοῦ Ὁθέλλου στὴν Ἀμμόχωστο.

ΑΠ.: Ἡ Ἀμμόχωστος. Μεγάλοι καὶ πλατεῖς δρόμοι, δένδροφυτευμένοι, πάρκα λουλουδοστόλιστα, κήποι γεμάτοι ὀπωροφόρα δέντρα καὶ ἀτέλειωτοι πορτοκαλεῶνες, γεμίζουν σὲ ὀρισμένους περιοχὲς τὰ Βαρῶσια καὶ κάθε ἀνοιξὴ τὸ μεθυστικὸ ἄρωμα ἀπὸ τ' ἀνθισμένα τους δέντρα πλημμυρίζει τὴν ἀτμόσφαιρα. Ὁ χρυσὸς τους καρπὸς ποὺ σὲ χιλιάδες κιλά φορτώνεται στὰ μεγά-

λα καράβια γιὰ τὰ ἐξωτερικὸ μαζί μὲ ἄλλα προϊόντα τοῦ νησιοῦ, γίνεται πηγὴ πλοῦτου σὲ τοῦτο τὸν εὐφορο τόπο.

Τὸ Λυκειοὺν Ἑλληνίδων Ἀμμοχώστου, εἶναι ἀπὸ τὰ κυριώτερα γυναικεῖα σωματεῖα τῆς Κύπρου, ποὺ τιμοῦν τὴν ἱστορικὴ Μεγαλόνησο καὶ γενικότερα τὴν Ἑλλάδα. Ἰδρυτριά του μιὰ κυπρία Ἑλληνίδα μὲ φιλογερὴ ψυχὴ, ἡ Μαρία Π. Ἰωάννου, μιὰ δευτέρη Καλλιρρόη Παρέν, ποὺ ὄνειρεύτηκε τὴν πνευματικὴ, κοινωνικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ χειραφέτηση τῶν γυναικῶν τῆς Πατρίδας τῆς.

ΕΡ.: Τί ἔχετε νὰ πῆτε γιὰ τὴν ἐπίδοση τῶν Κυπρίων στὴν Τέχνη;

ΑΠ.: Ὁ Κυπριακὸς λαὸς ἀπὸ τὰ ἀρχαιότερα χρόνια εἶχε καὶ ἔχει ἔμφυτο τὸ καλλιτεχνικὸ καὶ τὸ ποιητικὸ αἶσθημα, ποὺ μαρτυροῦν τὸν μακροαῖωνα ψυχικὸ καὶ πνευματικὸ πολιτισμὸ του.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

(Ἀπὸ τὸ πρόγραμμα τοῦ Ραδιοφώνου «Ἐμεῖς καὶ ὁ Κόσμος μας»)

ΡΑΔΙΟΦΩΝΟ

Ἡ ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΣΧΟΛΙΑΖΕΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΗΣ ΡΗΝΑΣ ΚΑΤΣΕΛΛΗ

Ἐσκινῶ μὲ τὴ διαπίστωση πὼς ἡ ὄλη προσπάθεια ἦταν μιὰ ἐκπλήξη. Κι' ὅσοι ἀκόμη παρακολουθοῦν τὸ πολυσύνθετο ταλέντο τῆς Κατσελλῆ στίς ποικίλες ἐκφάνσεις του, δὲν μπορεῖ παρά νὰ ἑαφνιάστηκαν ἀπὸ τὴν ἐνασχόλησή της μὲ τὴν ἀγιογραφία, ἀλλὰ πολὺ περισσότερο ἀπὸ τὰ ἐπιτεύγματά της σ' αὐτὴ. Ἡ ἐξήγηση ποὺ μᾶς δίνει ἡ ἴδια μπορεῖ νὰ ὑπομνηματίζει τὴν πρόθεση, ὄχι ὅμως καὶ τ' ἀποτέλεσμα. Γράφει στὸ πρόγραμμά της Ἐκθεσης: «Ἄλλοι οἱ Κυπριαὶ συγγραφεῖς μοχτοῦν γιὰ νὰ κυκλοφοροῦν βιβλία τους. Ἄλλοι δανερίζονται, ἄλλοι μὲ τὸ ὑπέρημά τους, ἄλλοι μὲ ἐπιπρόσθετες ὥρες ἐργασίας. (Προσωπικὰ ἀκολούθησα τυχαῖα, χωρὶς νὰ ξέρω, τὴ λύση ποὺ εἶχε ἐφαρμόσει ὁ Νίκος Νικολαΐδης: τὴν ἀγιογραφία)».

Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ὄχι μόνο γενικὰ ἐνδιαφέρον, ἀλλὰ καὶ σ' ὀρισμένους περιπτώσεις συγκλονιστικὸ, ὅπως ὅταν, χρησιμοποιώντας τὴ βυζαντινὴ τεχνικὴ, ἀποδίδει τὴ βυζαντινὴ τεχντροπία, μὲ σουρρεαλιστικὴ ἔκφραση. Εἶτε ὅμως ἐμπνέεται ἀπὸ μορφὲς ἁγίων εἴτε ἀπὸ τὸ πρόσφατο δράμα τοῦ τόπου μας εἴτε ἀπὸ ἀκόμη ἀπὸ ἀρχαῖα μοτίβα ἢ ποιήματα τοῦ Σεφέρη, στίς εἰκόνας της εἶναι πανταχοῦ παρούσα ἡ ἀνθρώπινη μορφή.

Ἐνα σημεῖο ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ περάσει ἀπαράτητο στὴν ἐποιαδήποτε μορφῆς δημιουργία τῆς Κατσελλῆ εἶναι ἡ ἀγά-

πη της προς τις ρίζες μας, την παράδοσή μας, ιδιαίτερα τη βυζαντινή. Δεν είναι βέβαια τυχαίο το γεγονός ότι εκφράζεται ζωγραφικά με τις εικόνες και ότι όλα τα ιστορικά μυθιστορήματά της «Στά βουνά της Τραμουντάνας» Α' και Β' και «Στην Έφτάλοφη», άπηχουν τη βυζαντινή ιστορία κ' ιδιαίτερα την εποχή των Ίσαύρων. Φαντάζομαι ότι εκτός από τη γραφικότητα του παρωχημένου θα πρέπει να βρίσκει αντίστοιχες ανάμεσα στην εποχή μας και τη βυζαντινή.

Στην κατηγορία των ιστορικών πεζογραφημάτων ανήκουν και τα βιβλία της «Κερύνια εκ στόματος γερόντων» Α' και Β' που είναι ένα «μυθιστορηματικό μωσαϊκό με διηγήσεις ηλικιωμένων Κερυνιωτών» και αντικατοπτρίζει τη ζωή στην Κύπρο του περασμένου αιώνα.

Είτε διήγημα γράφει όμως η Ρήνα Κατσελλή είτε μυθιστόρημα, θέατρο και ποίηση είτε ακόμη έρευνα την ιστορία, κέντρο και πυρήνας της μέριμνάς της είναι ο άνθρωπος και χώρος της ή Κερύνια. Το σταθερότερο άκρως και πιο εμφανές γνώρισμα του έργου της γενικά είναι η παρουσία με τον ένα ή τον άλλο τρόπο της Κερύνιας. Είναι σε τόσο βαθμό έντονη αυτή η παρουσία, που δεν διατάζω ν' αποκαλέσω το έργο της σαν «έκφραση Κερύνιας».

Αγρυπνη συνείδηση η Ρήνα Κατσελλή δεν περιορίζεται στις γραφικότητες του παρελθόντος και στις ιστορικές αναδρομές, έστω κι' αν σ' αυτές βρίσκει κανείς αντίστοιχες και ομοιότητες με το παρόν. Το παρόν βρίσκεται στα έργα της παλμώδη έκφραση. Για παράδειγμα ο αγώνας του 55—59 άπηχείται στο θεατρικό έργο «Ο ξάδελφος» ή στο διήγημα «Το κρησφύγετο του Φουντζιού», οι πρώτοι μήνες του 1964 στο βιβλίο «Τα τετράδια της αδελφής μου», το πραξικόπημα κ' η εισβολή στο «Πρόσφυγας στον τόπο μου», ή προσφυγιά στο ανέκδοτο μυθιστόρημα «Γαλάζια φάλαινα».

Κοντά στα δικά της βιβλία ή τις εκδόσεις που κυκλοφόρησαν υπό την εϋθύνη της, ο επισκέπτης της έκθεσης έχει την ευκαιρία να δει και ανέκδοτα χειρόγραφα της. Θαυμάζει κανείς, καθώς τη βλέπει σύγκεντρώμενη, τη δημιουργία εικοσι χρόνων, που χαρακτηρίζεται από δυναμισμό και βαθύ ανθρωπισμό, αλλά κυρίως μιν άτοφια ιθαγένεια.

(Με άφορμή την Έκθεση βιβλίων και εικόνων της Ρήνας Κατσελλή 13—23 Απριλίου 1978).

ΝΙΚΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ

ΔΙΕΘΝΗΣ ΟΜΗΡΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ «ΔΙΕΘΝΕΣ ΟΜΗΡΙΚΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ, ΚΥΠΡΟΣ 1978»

Η Διεθνής Όμηρική Κίνηση άρχισε τις εκδηλώσεις της για τό 1978 από τό νησί της Αφροδίτης. Ο Σύνδεσμος Έλλήνων Φιλολόγων Κύπρου «Στασίνας» όργωνσε, σε συνεργασία με τό Διεθνές Όμηρικό Συμβούλιο, στη Λευκωσία, μεταξύ 4—9.1.1978, τό «Διεθνές Όμηρικό Συμπόσιο, Κύπρος 1978». Στο Συμπόσιο έλαβαν μέρος γνωστοί όμηριστές από την Αμερική, την Εύρώπη και την Κύπρο ιδιαίτερα. Το πρόγραμμα περιλάμβανε ειδικές συγκεντρώσεις με επιστημονικές ανακοινώσεις, επισκέψεις—ξεναγήσεις στη Λευκωσία, τη Λάρνακα, τη Λεμεσό, τό Κούριο και την Πάφο, θεατρικές άπαγγελίες ραψωδιών του Όμήρου, ειδικές όμιλίες και προβολές φωτεινών διαφανειών, δεξιώσεις κ.ά. Οι ξένοι επιστήμονες επισκέφθηκαν τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας κ. Σπύρο Κυπριανού, υπό την αϊγίδα του όποιου είχε θεθεί τό Διεθνές Συμπόσιο, και ύποσχέθηκαν ότι θα πράξουν καθετί για τό καλό της Κύπρου και τη δικαίωση των άγων του Κυπριακού λαού. Προηγουμένως είχαν επισκεφθεί προσφυγικούς καταυλισμούς και είχαν όλο τους κατσαυκινηθεί από τό δράμα των προσφύγων και των άγνωστών (δηλώσεις της άμερικανίδος καθηγήτριας Mary Lefkowitz στις 9.1.78 σε δημοσιογράφους).

Η έναρκτήρια συγκέντρωση έγινε την Πέμπτη, 5 Ιανουαρίου, στις 11.00 π.μ., στην αίθουσα τελετών της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Κύπρου. Ο Ύφυπουργός παρά τω Πρόεδρω κ. Π. Σταύρου ανέγνωσε τό χαιρετισμό του Προέδρου της Δημοκρατίας κ. Σπύρου Κυπριανού, ό όποιος μεταξύ άλλων τόνισε τό εξής: «...μα ζι με τους όμηρικούς μύθους εξακολουθεί νά ζεί στην Κύπρο και ή πεποίθηση ότι την «ύβριν» διαδέχεται τελικά ή δικαίωση. Και για τήν εξαλειψη της τουρκικής ύβρεως και τήν επικράτηση της δικαιοσύνης στην Κύπρο επικαλούμαστε στον σκληρό άγώνα μας και τη δική σας πολύτιμη πνευματική και ήθικη συμπαράσταση και άλληλεγγύη. Και επιθυμώ νά τονίσω ότι ή επικράτηση δικαιοσύνης στην Κύπρο θά σημάψει ταυτόχρονα άποκατάσταση και παλινόρ-

θωση αἰωνίων εὐγενῶν πνευματικῶν καὶ ἀνθρωπιστικῶν ἰδεωδῶν καὶ ἀξιῶν, ποῦ ἀποτελοῦν τὴν ἀπαρασάλευτη βάση τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος. Γιατὶ κοινὰ οἰκουμενικὰ ἰδανικὰ, ἢ ἐλευθερία, ἢ δημοκρατία, ἢ δικαιοσύνη, παραβιάζονται καὶ προπηλακίζονται σήμερα στὴν Κύπρο. Γι' αὐτὸ καὶ κοινὸς πρέπει νὰ εἶναι ὁ ἀγώνας γιὰ τὴν ἀναστήλωση τούτων...» Χαιρετισμοὺς ἀπήλθον ὁ Ὑπουργὸς Παιδείας δρ. Χρ. Σοφιανός, ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑλλάδος κ. Μ. Δούντας, ὁ Πρόεδρος τοῦ Διεθνoῦς Ὀμηρικοῦ Συμβουλίου ἀκαδημαϊκὸς καὶ καθηγητῆς κ. Hugh Lloyd-Jones (Christ Church, Oxford Univ.), ὁ Ἰδρυτὴς—Πρόεδρος τῆς Διεθνoῦς Ἑταιρείας Ὀμηρικῶν Σπουδῶν κ. Ἑλ. Μαμούνας, ὁ Πρόεδρος τοῦ Συνδέσμου Φιλολόγων Κύπρου κ. Π. Πεύκαρος καὶ ὁ Πρόεδρος τοῦ Συνδέσμου Ἑλλήνων Φιλολόγων Κύπρου «Στασίνας» κ. Κλ. Γεωργιάδης.

Μετὰ τὴς προσφωνήσεις ἀκολούθησε ὁ λιγύλεπτο διάλειμμα καὶ ἀμέσως μετὰ ἡ ραψωδὸς τοῦ Ἑθνικοῦ Ἰδρύματος Ἐρευνῶν κ. Ἄννα Πολυτίμου ἀπήγγειλε ἀποσπάσματα ραψωδιῶν μὲ μεγάλη ἐπιτυχία καὶ καταχειροκροτήθηκε. Ὁ δρ Βάσος Καραγιωργὴς ἔκαμε μετὰ ὁμιλία μὲ θέμα: «H o m e r i c B u r i a l C u s t o m s a t S a l a m i s i n C y p r u s». Τὴν ὁμιλία συνῶδευαν ἐγχρωμας διαφάνειες καὶ ὁ ὁμιλητῆς μὲ χαρακτηριστικὴ ἄνσση καὶ ἐπιστημονικὴ δεινότητα καθήλωσε τοὺς ἀκροατῆς του καὶ καταγοήτευσε ἰδιαίτερα τοὺς ξένους ὁμηριστῆς.

Τὸ ἀπόγευμα τῆς ἰδίας μέρας ἔγιναν ἄλλες τρεῖς ἐπιστημονικὲς ἀνακοινώσεις. Ἡ καθηγήτρια στὸ Wellesley College, U.S.A. κα Mary Lefkowitz ἀνέπτυξε τὸ θέμα: «H o m e r i c H y m n t o A p h r o d i t e». Ἡ κα Lefkowitz ἐξέτασε μὲ φιλολογικὴ ἐπιστημονικὴ μεθοδολογία τὰ προβλήματα τοῦ Ὑμνου στὴν Ἄφροδιτη καὶ ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴς παρατηρήσεις τοῦ Milman Parry, τοῦ Segal κ.ἄ. κατάρθρωσε νὰ δώσει, μὲ συγκριτικὴ παραβολὴ τῶν σχετικῶν μὲ τὸν Ὑμνο ἀποσπασμάτων ἄλλων ποιητῶν, τὴν τεχνικὴ τοῦ ποιητῆ καὶ παράλληλα τὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ του. Ἰδιαίτερα ἐπισημάνει τὸ γεγονός τῆς δημιουργικῆς ἀφομοίωσης παραδοσιακῶν ποιητικῶν στοιχείων ἀπὸ τὸν ποιητῆ τοῦ Ὑμνου καὶ ἀπέδειξε ὅτι εἶναι ὑποδειγματικὸς ὁ τρόπος αὐτῆς τῆς ἀφομοίωσης. Τὴν ἀνακοίνωση τῆς κας Lefkowitz χαρακτήριζε ὑψηλὴ ἐπιστημονικὴ δεινότης καὶ χαρακτηριστικὴ ἄνσση στὴν Ἑσθητικὴ καὶ ἐθιμογραφία.

Ὁ δρ Κώστας Χατζηστεφάνου ἀνέπτυ-

ξε τὸ θέμα: «H o m e r a s a S o u r c e o f I n s p i r a t i o n i n t h e P o e m s o f S e f e r i s o n C y p r u s». Ὁ ὁμιλητῆς, μὲ βάση τὰ γνωστὰ ποιήματα τοῦ Σεφέρη ποὺ ἀναφέρονται στὴν Κύπρο, ἔδωκε μὲ λογοτεχνικὴ γλαφυρότητα καὶ μὲ χαρακτηριστικὰ δεινoύστατες παρατηρήσεις τὴν σωστὴ ἔρμηνεία τῶν πρὸ σημαντικῶν ἀποσπασμάτων τοῦ ποιητῆ. Ἡ ἔρμηνεία θὰ ἦταν ἀδύνατη ἐὰν ὁ δρ Χατζηστεφάνου δὲν ἐχρησιμοποιοῦσε τὴς πλούσιες γιὰ τὸν ὁμηρικὸ κόσμον καὶ τὸν Ὀμηρον γνώσεις του, ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὴς χρησιμοποιήσε. Ἡ γνώση καὶ ἀποκάλυψη λεπτομερειῶν πάνω στὴ σύνθεση τῶν ποιημάτων ἀπὸ τὸ Σεφέρη συμπλήρωναν μὲ ἀβάσιστο τρόπο τὴν ὄλη παρουσίαση λεπτομέρειες ποὺ κρῦβον τόσα πολλὰ γιὰ πολλοὺς ποὺ θέλουν νὰ βλέπουν μέσα ἀπὸ τὴν ποίησιν τὸν ἀνθρωπὸ ὡς ἀνθρώπο.

Ὁ δρ Κύπρος Χρυσάνθης ἔκαμε μιὰ πρωτότυπη καὶ ἐνδιαφέρουσα ἀνακοίνωση: «Μεταφράσεις Ὀμηρικῶν ἔργων ἀπὸ τὸν Κ υ π ρ ῖ ο υ ς». Ὁ ὁμιλητῆς ἔδωκε μὲ τὴν παράθεση ὀνομάτων καὶ ἄλλων στοιχείων μιὰ αὐθεντικὴ εἰκόνα τῆς ἀγάπης τῶν Κυπρίων πρὸς τὰ ἔπη τοῦ Ὀμήρου. Ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸν Π. Βαλδασερίδη ἔφθασε μέχρι τὰ Μαθητικά περιδικά. Στὴς μεταφράσεις δὲν περιορίσθηκε μόνο στὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσεια ἀλλὰ ἔφθασε νὰ δώσει μεταφραστικὰ στοιχεῖα καὶ γιὰ τοὺς Ὀμηρικοὺς Ὑμνους. Ὁ μεγάλος ἀριθμὸς τῶν μεταφραστῶν, καὶ ἰδιαίτερα τῶν μαθητῶν τῶν Γυμνασίων, ἔδειξεν ὅτι ὁ Ὀμηρος εἶναι πᾶτα ζωντανὸς στὴν Κύπρο.

Μετὰ ἀπὸ κάθε ἀνακοίνωση ἐπακολούθησε ἐπιστημονικὴ συζήτηση. Σ' ὅλες τὴς ἀνακρινώσεις τὸ ἐπίπεδο συζητήσεως ἦταν πολὺ ὑψηλὸ, πράγμα ποὺ ἐπισημάναν καὶ εἶπαν οἱ ξένοι ὁμηριστῆς. Στὸ τέλος ὁ Σύνδεσμος Ἑλλήνων Φιλολόγων Κύπρου «Στασίνας» δεξιώθηκε τοὺς συνέδρους στὴν Π.Α.Κ.

Τὴν ἐπόμενη (6.1.1978) οἱ συνέδροι πῆγαν στὴ Λάρνακα, ὅπου παρακολούθησαν τὸν ἀγιασμὸ τῶν ὑδάτων καὶ ἐπισκέφθηκαν ἀρχαιολογικοὺς χώρους. Τὸ μεσημέρι ὁ Κ.Ο.Τ. παρέθεσε γεῦμα πρὸς τιμὴ τῶν συνέδρων.

Τὸ Σάββατο (7.1.1978) ἐπισκέφθηκαν τὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο στὴ Λευκωσία καὶ προσφυγικοὺς καταυλισμούς. Τοὺς κ.κ. συνέδρους δέχτηκε πρὸς τὸ μεσημέρι ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας κ. Σπύρος Κυπριανοῦ, ὁ ὁποῖος εἶχε ἐγκάρδια συνομιλία μαζί τους καὶ τοὺς προσεκάλεσε νὰ ξαναρθοῦν στὴν Κύπρο. Πρὸς τὸν κ. Πρόεδρο οἴλησαν κατὰ σειρά ὁ κ. Hugh Lloyd-Jones, ὁ κ. Ἑλ. Μαμούνας καὶ ἡ κα Lefkowitz. Ὅλοι τοὺς εὐχαρίστησαν τὸν Πρόεδρο γιὰ τὴν ὁμηρικὴ φιλοξενία, ἔπλεξαν τὸ ἐγκώμιο τῶν ἐπιστημόνων τῆς Κύπρου καὶ ὑπο-

αχέθηκαν ότι το Διεθνές Όμηρικό Συμβούλιο θα προσπαθήσει να βοηθήσει για την αποκατάσταση των δικαίων της Κύπρου. Έμειναν κατάπληκτοι όλοι τους μπροστά στο μέγεθος της καταστροφής αλλά και από τον ύψηλο βαθμό άξιοπρέπειας που συνάντησαν στους προσφυγικούς καταυλισμούς.

Το απόγευμα της ίδιας ημέρας έγιναν τρείς άλλες ανακοινώσεις. Ο κ. Hugh Lloyd-Jones μίλησε με θέμα: «M i l i m a n P a r r y a n d t h e U n i t y o f H o m e r». Ο διακεκριμένος όμηρικός αναφέρθηκε στα κυριότερα έργα όμηριστών της τελευταίας πεντηκονταετίας και τοποθέτησε ανάμεσα σ' αυτούς τον άμερικανό Parry. Αναφέρθηκε ιδιαίτερα στις εργασίες των γερμανών φιλολόγων Schadewaldt και Reinhart όπως και στους Page, Bowra, Lesky κ.ά. Το έργο του Parry χαρακτήρισε ο κ. H. L. Jones ως «the best book in any language» για τον Όμηρο. Το βιβλίο επιγράφεται «Introduction on Homer's Problem» και είχε άγνωθει από πολλούς. Σήμερα το έργο του Parry θεωρείται ως βασικό έργο στην όμηρική βιβλιογραφία. Ο άγγλος καθηγητής υπήρξε χαρακτηριστικά σύντομος και επιγραμματικός, και χωρίς να χάσει από την επιστημονική προσέγγιση του θέματος του κατώρθωσε να κρατήσει άμειωτο το ενδιαφέρον του πολυπληθούς άκροατηρίου.

Ο Κώστας Μιχαηλίδης άκολούθησε με την ανακοίνωση: «Όμηρικά μοτίβα στους Προσωκρατικούς». Ο κ. Μιχαηλίδης, με τη φιλοσοφική διάθεση και προσέγγιση που τον διακρίνει, επισήμανε χαρακτηριστικούς κοινούς τόπους Όμηρου και Προσωκρατικών, εντόπισε τις όμοιότητες και τις διαφορές και προχώρησε στην έρμηνεία των διαπιστώσεων. Η προπαίδεια του φιλοσοφημένου όμηρική έπείτρεψε να γίνει μία λεπτομερής επισήμανση πολλών σημείων ιδιαίτερου ενδιαφέροντος (Θεός, δίκη, κ.ά.) και να προκληθεί ώραιοτάτη συζήτηση πάνω σ' αυτά. Σπάνια βρέθηκαν σέ μία τόσο έποικοδομητική συζήτηση πάνω σ' αυτό το θέμα.

Ο Ίδρυτής - Πρόεδρος της Διεθνούς Όμηρικής Κίνησης κ. Έλευθέριος Μαμούνας άνάπτυξε το θέμα: «Όμηρος και Χίος στους Ξένους περιηγητές». Ο κ. Μαμούνας με χαρακτηριστική εύφραδεια αναφέρθηκε σέ πληθώρα μαρτυριών, από τους άρχαίους μέχρι και τη Ξενοκρατία στην Ελλάδα, για τις σχέσεις του Όμηρου και της Χίου, και προσπάθησε να ένισχύσει με όλα αυτά την προσωπική του άποψη ότι ο Όμηρος είχε ζήσει τον πιο πολύ χρόνο της ζωής του στή Χίο. Η όμιλία προκάλεσε ζωηρή και έποικοδομητική συζήτηση μεταξύ πολλών παρισταμένων.

Μετά το τέλος των ανακοινώσεων ο «Στασίος» δεξιώθηκε τους κ.κ. συνέδρους

στην Π.Α.Κ.

Την άλλη μέρα (Κυριακή, 8 Ιαν. 1978) οι κ.κ. συνέδριοι επισκέφθηκαν τη Λεμεσό, το Κούριο και την Πάφο. Το μεσημέρι ο Κ.Ο.Τ. παράθεσε γεύμα στους κ.κ. συνέδρους.

Τη Δευτέρα (9.1.1978) έγινε στις 12.00 στή μεγάλη αίθουσα της Παιδ. Άκαδ. ή καταληκτήρια συνεδρία. Μετά τις προσφωνήσεις των φιλοξενουμένων μας και την αντιφώνηση του «Στασίου» κ. Κλ. Γεωργιάδη, έκλεισε τις εργασίες του Συνεδρίου ο Ύψιπουργός παρά τῷ Πρόεδρῳ κ. Πάτροκλος Σταύρου, ὁ ὁποῖος εἶπε μετὰξὺ πολλῶν ἄλλων τὰ ἑξῆς:

«...Καὶ τοῦ δικοῦ μας Συμποσίου οἱ ἀνακοινώσεις ἐκάλυπταν εὐρύ φάσμα τῆς ὀμηρικῆς παρουσίας, ἀπὸ τὰ ὀμηρικὰ ἔπη μέχρι τῆς ἐπιδράσεως τους στοὺς προσωκρατικούς φιλοσόφους καὶ στὴ σύγχρονη ἐποχὴ, ἀπὸ τὸν ὀμηρικὸ ὕμνο στὴν Ἀφροδίτη μέχρι τῆς μεταφράσεως ὀμηρικῶν ἔργων ἀπὸ Κυπρίου καὶ καθὼς καὶ τῆς ἀναφορῆς τοῦ Όμήρου καὶ τῆς πιθανῆς γενέτερας του Χίου στοὺς Ξένους περιηγητές. Αὐτὲς οἱ ἴδιοι οἱ συνέδριοι πρέπει νὰ ἐπιστῶσαν στὶς ψυχὲς τους τὰ μυστικὰ μιλήματα τῆς ἱστορίας καὶ τῆς παραδόσεως στὴν Κύπρο. Πρέπει νὰ ἀκούατε τῆς φωνῆς ἀπὸ τοῦς βασιλικοὺς τάφους τῆς τουρκοκρατοῦμενης τῶρα Σαλαμίνας, ὅπου γνήσια μᾶς διασώζονται τὰ ὀμηρικὰ ἔθιμα. Πρέπει νὰ ἀκούατε τῆς φωνῆς ἀπὸ τὴν τουρκοκρατοῦμενη Σαλαμίνα, πρωτοκτισμένη ἀπὸ ὀμηρικὸν ἥρωα, πρέπει νὰ ἀκούατε τῆς φωνῆς ἀπὸ τὴν τουρκοκρατοῦμενη τῶρα Κερυνεία, πρωτοκτισμένη ἀπὸ ὀμηρικὸν ἥρωα, πρέπει νὰ ἀκούατε τῆς φωνῆς ἀπὸ τὴν τουρκοκρατοῦμενη τῶρα Λάπηθο, πρωτοκτισμένη ἀπὸ ὀμηρικὸν ἥρωα, πρέπει νὰ ἀκούατε τῆς φωνῆς ἀπὸ τὴν τουρκοκρατοῦμενη τῶρα Κουθρέα, πρωτο-

κτισμένη από όμηρικών ήρωα, πρέπει να ακούατε τήν φωνή όλόκληρης τής ακρωτηριασμένης τώρα Κύπρου, τής όρφανεμένης από τό θάνατο του Μακαρίου, τής όμηρικής Κύπρου, που ζητά δικαιοσύνη, που ζητά έλευθερία...».

Τό «Διεθνές Όμηρικό Συμπόσιο, Κύπρος 1978»* χαρακτηρίστηκε από τόν κ. Hugh Lloyd-Jones ως έξής: «Έχει πάνω από δέκα χρόνια που προεδρεύω Διεθνών Όμηρικών Συμποσίων. Μπορώ να πω πως τό Συμπόσιο τής Κύπρου ήταν τό καλύτερο απ' όλα!»

* * *

Τά πολύ κολακευτικά σχόλια τόσο των ξένων όσο και του ήμερήσιου και εβδομαδιαίου τύπου, τής ραδιοφωνίας και τής τηλεόρασης δείχνουν ότι υπήρξε πράγματι πολύ πετυχημένο τό Συμπόσιο, όχι μόνο από καθαρά έπιστημονικής απόψεως αλλά γενικότερα, από κάθε άποψη, μέ αγαθές έπιπτώσεις στο πολιτικό μας πρόβλημα. Θά ήταν παράλειψη να μη αναφέρω ότι στην έπιτυχία του Συμποσίου βοήθησαν όλοι από του Προέδρου τής Δημοκρατίας μέχρι και του άπλου φιλόλογου που ενδιαφέρθηκε για τις έπιστημονικές του άνακοινώσεις. «Αυτό τόν τόπο τόν έχουμε όλοι μας και τόν αγαπάμε!»

Θά κλείσω μέ δυό σχόλια, χωρίς δικά μου σχόλια:

«Από τις σχετικές άνακοινώσεις που έγιναν στο Διεθνές Όμηρικό Συμπόσιο και τά πορίσματα εκείνων που πήραν μέρος σ' αυτή τήν πολύ πετυχημένη έκδήλωση, προκύπτει ότι έχουμε πετύχει πολύ θετικά άποτελέσματα. Τόσο στον καθαρά έπιστημονικό τομέα... όσο και στον τομέα τής γνωριμίας από διαπρεπείς έλληνες και άλλους όμηριστές των σημερινών πραγμάτων τής Κύπρου, ενός χώρου που οί δεσμοί του μέ τά όμηρικά έπη είναι πασίγνωστοι και καμιά άλχημεία δέν είναι δυνατό να τους αλλοιώσει ή να τους ξεστρακίσει. Όπως είπε και... ό κ. Πάτροκλος Σταύρου οί σύνεδροι «πρέπει να έχουν πιάσει στις ψυχές τους τά μυστικά μιλήματα τής ιστο-

ρίας και τής παράδοσης στην Κύπρο» (Φιλελεύθερος, 12.1.78, σ. 2).

«Οί όργανωτές του Συμποσίου είναι άξιοι παντός έπαίνου τόσο για τήν άρτια όργάνωσή του, όσο και για τό κλίμα που έπεκράτησε και τις άξιόλογες εισηγήσεις που έγιναν σ' αυτό... Πέραν από τό καθαρά έπιστημονικό του έργο, τό Συμπόσιο έδωσε τήν σύκαιρία μιας όρθης διαφώτισεως πάνω στο έθνικό μας θέμα...» (Έλευθερη Κύπρος, 15.1.1978, σ. 7).

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Κ. ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

* Τά Πρακτικά του Συμποσίου θά εκτυπωθούν σέ ειδικό τόμο, άμέσως μετά τήν έκδοση του άφιερωμένου στή μνήμη του άείμνηστου Έθνάρχη Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ', Στ' τόμου (1977) του «Στασίου».

ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ

Στις 2 και 3 Μαρτίου 1978 πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα Συμβουλευτική Συνάντηση του Πανεπιστημίου Ηνωμένων Έθνών, που διοργάνωσε τό ίδιο τό Πανεπιστήμιο σέ συνεργασία μέ τις άρμόδιες έλληνικές υπηρεσίες και τά Άνώτατα Ίδρύματα και Όργανώσεις που ενδιαφέρθηκαν για τό έργο του. Πρόεδρος τής Όργανωτικής Έπιτροπής ήταν ό Πρύτανης του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Ευάγγελος Μουτσόπουλος. Οί άντιπρόσωποι από τήν Κύπρο, τήν Ελλάδα, τό Ίσραήλ, τή Μάλτα και τή Γιουγκοσλαβία, όπως και άλλοι έπιστήμονες — παρατηρητές από άλλες χώρες, ηροέρχονταν από άκαδημαϊκά και έρευνητικά ιδρύματα ως και από συναφείς κυβερνητικές υπηρεσίες. Παρόμοιες Συναντήσεις έχουν ήδη γίνει σέ πολλές μεγαλουπόλεις ή και πρωτεύουσες σ' όλο τόν κόσμο, όπως στο Λονδίνο (Όκτ. 1976), στο Παρίσι, στή Βόννη, στή Στοκχόλμη (Μάρτ. 1977), στο Καρακάς, στην Ουάσιγκτων και στην Όττάβα (Όκτ. 1977).

Τό Πανεπιστήμιο των Ηνωμένων Έθνών είναι ένα νεοσύστατο ίδρυμα, που άρχισε να λειτουργεί τό φθινόπωρο του 1975 μέ κεντρικά γραφεία στο Τόκυο. Η άπόφαση για τήν ίδρυση του είχε ήδη ληφθεί από τή Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Έθνών (1973) και λειτουργεί υπό τήν έποπτεία των Ηνωμένων Έθνών και τής U.N.E.S.C.O. Η ίδρυση του άντανakλά τή

διαρκώς αύξανόμενη διεθνή αναγνώριση του γεγονότος ότι τα προβλήματα που αντιμετωπίζει ή ανθρωπότης δημιουργούν υποχρεώσεις όχι μόνο σε μεμονωμένα κράτη - πλούσια ή φτωχά - αλλά και σ' ένα άλλοηλοεξαρτημένο κόσμο. Το ίδιο το Πανεπιστήμιο αποτελεί ένα «παγκόσμιο δίκτυο ιδρυμάτων έρευνας και μεταπτυχιακών ειδικοτήτων» και όχι ένα παραδοσιακού τύπου ίδρυμα, με σχολές, καθηγητές και φοιτητές. Βασικό αντικείμενο του Πανεπιστημίου, όπως ορίζει το Καταστατικό του (1973), είναι τα «πιστικά παγκόσμια προβλήματα της ανθρώπινης επιδιώξεως, ανάπτυξεως και εύμερίας».

Σε πρώτη φάση το Πανεπιστήμιο έχει δημιουργήσει τρία κύρια προγράμματα για τη μελέτη τριών τομέων άμεσου προτεραιότητας: την καταπολέμηση της πείνας επί παγκοσμίου κλίμακος, την ανθρωπιστική και κοινωνική ανάπτυξη, καθώς και τη χρήση και εκμετάλλευση των φυσικών πόρων.

Το πρόγραμμα ακριβώς της Συναντήσεως στην Αθήνα περιλάμβανε τόσο γενικά πληροφοριακά στοιχεία για τη λειτουργία του Πανεπιστημίου όσο και ειδικά πνευματικά και επιστημονικά θέματα, που ήσαν όλα ενδιαφέροντα για τους αντιπροσώπους των διαφόρων χωρών. Όλες οι επιστημονικές εργασίες έγιναν στο άμφιθέατρο του Έθνικού Ίδρυματος Έρευνών και επίσημη γλώσσα ήταν ή Αγγλική. Μετά το καλωσόρισμα των Συνέδρων από τον κ. Εύ. Μουτσόπουλο, το χαιρετισμό του άναπλ. Υπουργού Έξωτερικών κ. Α. Ζαΐμη και τη σύντομη προσφώνηση του προέδρου του Έλληνικού Συνδέσμου των Ήνωμένων Έθνων κ. Κ. Σταυρόπουλου, ο Πρύτανης του Πανεπιστημίου των Ήνωμένων Έθνων δρ Τζέημς Έστερ και οι επιστημονικοί συνεργάτες του κατατόπισαν τους παρόντες πάνω στα έξης θέματα:-

1. Το Πανεπιστήμιο των Ήνωμένων Έθνων. Ίδρυση και τρόπος λειτουργίας του.
2. Οι πόροι του Πανεπιστημίου των Ήνωμένων Έθνων και οι σχέσεις του με τα άλλα ιδρύματα,
3. Η καταπολέμηση της πείνας σε παγκόσμια κλίμακα,
4. Η χρήση και ή διαχείριση των φυσικών πόρων, και
5. Η ανθρωπιστική και ή κοινωνική ανάπτυξη.

Στη συνέχεια - ιδιαίτερα τη β' μέρα της Συναντήσεως - έγινε εύρεια και σε βάθος συζήτηση πάνω στα πιό πάνω θέματα, προτάθηκαν νέες εισηγήσεις και άνηλλάγησαν πολύ εποικοδομητικές άπόψεις. Η έξαμελής αντιπροσωπεία της Κύπρου έκαμε πολύ αισθητή την παρουσία της τόσο με τη σοβαρή κριτική και εποικοδομητική στάση των μελών της προς τις γενόμενες εισηγήσεις όσο και με την ύποβολή σοβαρών

εισηγήσεων για συμπληρώσεις ύπαρχόντων ήδη προγραμμάτων του Πανεπιστημίου των Ήνωμένων Έθνων και ιδικών της νέων προτάσεων. Μεταξύ άλλων ή αντιπροσωπεία μας πρότεινε την ίδρυση στην Κύπρο, υπό την αιγίδα του Πανεπιστημίου των Ήνωμένων Έθνων, Κέντρου διατηρήσεως της πολιτιστικής κληρονομιάς τόσο για την Κύπρο όσο και για άλλες γειτονικές μεσογειακές χώρες, και ύποστήριξε σθεναρά τη γενόμενη από τον κ. Εύ. Μουτσόπουλο πρόταση περί ίδρύσεως Κέντρου Κοινωνικοφιλοσοφικών Έρευνών στην Αθήνα ή τη Λευκωσία υπό την αιγίδα και πάλι του Πανεπιστημίου των Ήνωμένων Έθνων.

Γενικά ή Συμβουλευτική Συνάντηση του Πανεπιστημίου των Ήνωμένων Έθνων στην Αθήνα ύπήρξε έπιτυχής και άνοιξε νέες προοπτικές έπιτυχούς μελλοντικής συνεργασίας της Κύπρου με αυτό. Άλλωστε ή Κύπρος ήταν από τις πρώτες χώρες που έχουν συνδράμει τα προγράμματα του Πανεπιστημίου των Ήνωμένων Έθνων και μάλιστα από τις πρώτες μέρες λειτουργίας του!

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Κ. ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

Α' ΣΥΜΠΟΣΙΟ

ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΛΟΓΟΓΡΑΦΙΑΣ

ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΗ ΤΟΥ ΥΦΥΠΟΥΡΓΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ κ. Κ. Ε. ΧΑΤΖΗΣΤΕΦΑΝΟΥ ΠΟΥ ΠΡΟΗΔΡΕΥΣΕ ΣΤΗΝ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΗ ΕΝΑΡΚΤΗΡΙΑ ΣΥΝΕΔΡΙΑ, 20.5.1978.

Το Α' Συμπόσιο Κυπριακής Λογογραφίας που θα χαιρετίσει σε λίγο ο Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας και άλλοι διακεκριμένοι έκτιμητές της αξίας του είναι ένα γεγονός τεράστιας σημασίας για τον αγωνιζόμενο Έλληνισμό της Κύπρου. Η διπλή σημασία του, ή επιστημονική και ή ιδιαίτερα ή εθνική, είναι βέβαιο ότι θα υπογραμμισθούν με τον πιό εύγλωττο τρόπο.

Έκείνο που θα ήθελα μόνο να πω είναι ότι για μας τους Έλληνες της Κύπρου ή παρουσία ανάμεσα μας άδελφών Έλλήνων διαπρεπών επιστημόνων μας γιομίζει με ξεχωριστή χαρά και ιδιαίτερη συγκίνηση, μας προκαλεί αισθήματα ευγνωμοσύνης και βαθιάς έκτίμησης. Με αυτά τα αισθήματα, αγαπητοί μας άδελφοί, σας χαιρετίζω εκ προοιμίου σαν Πρόεδρος της Πρώτης Συνεδρίας του κοινού μας Συμποσίου.

Η Έλληνικότητα της Κύπρου είναι άδιαμφισβήτητη. Και ή επιστήμη δεν μπορεί παρά να επικυρώσει με το δικό της άδεκαστο τρόπο και άδιάψευστο κριτήριο αυτό που είναι ιστορική αλήθεια έδώ και τρισήμισυ σχεδόν χιλιάδες χρόνια. Οι Τουρκοί

μπορεί να ξεριζώσαν για τήν ώρα τούς αυτόχθονες Έλληνες από τόν Έλληνικό βορρά. Έκείνο πού δέν μπορούν νά κάνουν είναι νά πάρουν τή γή μας μέ κρικέλια και νά φύγουν κι ούτε μπορούν νά ξεριζώσουν τίς ελληνικές ρίζες από τίς καρδιές μας μέ κανένα τρόπο, κανένas σέ όποιες αντίθετες περιστάσεις κι αν βρεθοῦμε.

Ἡ ὁμοψυχία τοῦ ἔθνους σήμερα ἐγυῖται τήν ἐπίβωσή μας. Καί ἡ παρουσία σας ἐδῶ ανάμεσά μας, Ἕλληνες ἀδελφοί, τεκμηριώνει τήν ἀδελφική σας συμπράταση. Σῶς εὐχαριστοῦμε, σῶς καλωσορίζουμε καί σῶς ἐπίστετε εὐγνώμονες. Συχαίρω τήν Ὀργανωτική Ἐπιτροπή και τήν Εὐχαριστῶ πού μᾶς ἔδωσε αὐτή τή χαρά.

Α' ΣΥΜΠΟΣΙΟ

ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ — ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ

Ἡ Μορφωτική Ἱηρεσία τοῦ Ἱπσυρείου Παιδείας Κύπρου μαζί μέ τόν Λαογραφικό Ὀμιλο Λεμεσοῦ ὠργάνωσαν στή Λεμεσό ἀπό τίς 20—24 Μαΐου τὸ Α' Συμπόσιο Κυπριακῆς Λαογραφίας. Τὸ ὠνόμασαν πρῶτο, ἂν και προηγήθηκαν ἄλλα δύο προηγουμένως, γιατί τοῦ ἔδωσαν μιὰ προέκταση μέ συμμετοχή Ἑλλήνων λαογράφων ἀπὸ τὸ ἔξωτερικό και προπαντὸς μέ ἔξει Ἑλλαδίτες εἰδικούς τῆς Λαογραφίας τούς: Δημήτριον Λουκάτο, Ὀμότιμο Καθηγητὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων και Πρόεδρο τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἐταιρείας, Κώστα Ρωμαίιο, Καθηγητὴ τῆς Λαογραφίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Ἀλκή Κυριακίδου — Νέστορος, Καθηγήτρια τῆς Λαογραφίας τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Μιχαήλ Μερακλή, Καθηγητὴ τῆς Λαογραφίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων, Στέφανο Ἡμελλο, Διευθυντὴ τοῦ Κέντρου Λαογραφίας τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν και Μαρία Μηλιγκοῦ — Μαρκαντώνη, Ἐπιμελήτρια τῆς Ἐδρας τῆς Λαογραφίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

Ἐγίναν συνολικά 21 ἀνακοινώσεις, ἀπὸ τῆς ὁποῖας οἱ 6 ἀπὸ τοὺς πρὸ πάνω ἐπισημειωμένες κι' οἱ ὑπόλοιπες 15 ἀπὸ τοὺς Κυπρίους Γεώργιο Ἀβέρωφ, Κώστα Χατζηστεφάνου, Θεόδουλο Καλλιφικό, Κώστα Κύρρη, Μενέλαο Χίριστοδοῦλου, Κύπρο Χρυσάνθη, Κυριακὸ Χατζηγιωάννου, Ἀνδρέα Ρουσούβιδη, Παῦλο Ξιούτα, Λεόν-

τιο Χατζηκώστα, Ὀλγα Πολεμίτου, Χρῖστο Ἐξαδάκτυλο, Πέτρο Στυλιανοῦ, Κώστα Προυση και Παντελῆ Παντελίδη. Ἐγινε ἐπίσης μιὰ ὁμιλία, εὐθύς μετὰ τήν κήρυξη τῶν ἐργασιῶν τοῦ Συμποσίου, ἀπὸ τὸν Θεόδωρο Παπαδόπουλλο.

Οἱ ἀνακοινώσεις ἐκάλυψαν ἀρκετοὺς τομεῖς τῆς Λαογραφίας ἀπὸ τῆ λαϊκῆ μουσικῆ ὡς τῆ λαϊκῆ ψαρική. Ὅλες τούς παρουσίαζαν λαογραφικό ἐνδιαφέρον, χωρὶς νά θέλουμε νά ὑποστηρίξουμε ὅτι ὅλες κινήθηκαν μέσα σέ ὑψηλά ἐπιστημονικά ἐπίπεδα ἢ αὐστηρὰ μέσα στὰ ὅρια τῆς Κυπριακῆς λαογραφίας ἢ ἔστω αὐστηρὰ μέσα στὸ θέμα πού περιέμενε κανεὶς ἀπὸ τὸν τίτλο τῆς ἀνακοινώσεως.

Στὸ σημεῖο τοῦτο ἔχουμε νά παρατηρήσουμε ὅτι μερικοὶ τίτλοι ἀνακοινώσεων ἦταν ξεκάθαρτοι, μέ ἀκαθόριστο περιεχόμενο, και δέν ἔπρεπε νά γίνουν δεκτοὶ ἀπὸ τήν Ὀργανωτική Ἐπιτροπή ἔτσι, ὅπως τῆς δόθηκαν, ἐφόσο μάλιστα δέν ζητήθηκε περίληψη τῆς ἀνακοινώσεως κι' οἱ σύνεδροι δέν ἔλαβαν γνώση τοῦ περιεχομένου. Σέ μιὰ ἀνακοίνωση πρέπει κανεὶς νά εἶναι σαφῆς ἀπαρχῆς, ἀπὸ τὸν τίτλο τῆς ἀνακοινώσεως, ὡς τήν κατάληξή της.

Ἐδῶ εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νά καθορίσουμε τί εἶναι ἀνακοίνωση και νά ποῦμε πῶς ἀπαραίτητα αὐτὴ πρέπει νά προσφέρῃ κάτι τὸ νέο, μετὰ ἀπὸ μιὰ ἐξαντλητικὴ μελέτη τῆς σχετικῆς βιβλιογραφίας. Προχειρολογίεις κι' ἀναμασήματα ἀπ' αὐτὰ πού εἶπαν ἄλλοι πρωτύτερα, δέν ἀποτελοῦν ἀνακοινώσεις. Οὔτε μπορούν νά γίνονται πάνω σέ μελετημένα κι' ἐξαντλημένα ἀπὸ καιρὸ θέματα, ἐκτὸς ἂν ἐπανερχεται κανεὶς γιὰ ν' ἀνασκευάσῃ θέσεις γενικά παραδεκτές. Οἱ ἀνακοινώσεις ὅμως πρέπει ὀπωσήποτε νά παρουσιάζουν κάποια πρωτοτυπία, ἄλλὰ πρωτοτυπία τεκμηριωμένη πάνω σέ θετικὰ στοιχεῖα κι' ὄχι μέσα στὰ ἀποκυήματα ἀστήρικτης φαντασίας. Μερικὲς ἀπὸ τῆς ἀνακοινώσεις πού ἔγιναν πρέπει νά ξαναγραφτοῦν κι' ἄλλες νά καθαρθοῦν ἀπὸ περιττολογίεις.

Εἶναι ἡ ἀλήθεια πῶς αὐτὸς ὁ θεσμὸς τῶν Συμποσίων και Συνεδρίων σέ πολλές περιπτώσεις παρουσιάζεται ξεφτισμένος. Φαγμένος κι' αὐτὸς, ὅπως και τόσο ἄλλοι θεσμοί, ἀπὸ τὸν τουρισμὸ και τῆ δημοσιογραφία. Τὸ Συμπόσιο ὅμως τῆς Λεμεσοῦ εὐτυχῶς ἔφυγε ἀπ' αὐτῆς τίς τάσεις κι' ὅσο συμμετέσχαν ἐκάθησαν, ἄκουσαν, συζήτησαν, κουράστηκαν. Καί στὸ τέλος εἶμαι βέβαιος ὅτι ὁ καθένας βγήκε σοφώτερος ἀπ' ὅ,τι μῆκε, ὡς πρὸς τίς νέες ἐμπειρίες πού ἀπέκτησε. Μὰ τὸ θέμα δέν εἶναι ἂν οἱ σύνεδροι βγήκαν σοφώτεροι. Πρέπει κι' ἡ Λαογραφία νά βγῆκε σοφώτερη ἀπ' ὅ,τι μῆκε. Αὐτὸ ὅμως θὰ τὸ δεῖξουν τὰ πρα-

κτικά του Συμποσίου, όταν δημοσιευθούν και αξιολογηθούν όπως πρέπει, με τη νηφάλια κρίση του επιστήμονα.

Με τη λήξη του Συμποσίου διαβάστηκε κι' ένα ψήφισμα που υπογράφηκε από τον υποφαινόμενο ως Πρόεδρο του Συμποσίου και από τους Έλλαδίτες Καθηγητές των Έλληνικων Πανεπιστημίων και τον Πρόεδρο της Έλληνικής Λαογραφικής Έταιρείας Δημήτριο Λουκάτο, Κώστα Ρωμαίο, Άλκη Κυριακίδου-Νέστορος και Μιχαήλ Μερακλή. Το ψήφισμα μιλάει μόνο του και το παραθέτουμε ολόκληρο γιατί αποτελεί πιά ιστορικό έγγραφο:

«Το Α' Συμπόσιο Κυπριακής Λαογραφίας, που συγκροτήθηκε στη Λεμεσό από της 20-24 Μαΐου 1978, αφού μελέτησε τον παραδοσιακό πολιτισμό της Κύπρου και τους κινδύνους αφανισμού του σ' εκείνο το μήμα της Κύπρου του βορρά, που κατέχεται με τη βία των όπλων από τα Τουρκικά στρατεύματα, ψηφίζει:

1. Θλίβεται για την επικρατούσα σήμερα κατάσταση και καλεί τον πνευματικό κόσμο ολόκληρης της πολιτισμένης ανθρωπότητας όπως ύψωση τη φωνή του κατά της αλλοιώσεως της δημογραφικής συνθέσεως του γηγενούς πληθυσμού της Κύπρου με την εγκατάσταση ξένων εποίκων από την Μικρασία.

2. Καλεί τις Πανεπιστημιακές αρχές, τα Πνευματικά Ίδρύματα και τες Λαογραφικές και Ανθρωπολογικές Έταιρείες όλου του κόσμου όπως καταδικάσουν τη μετονομασία των επί αιώνες Έλληνικών ονομάτων των χωριών και πόλεων του βορείου τμήματος της Κύπρου σε Τουρκικά ονόματα σήμερα και εκφράσουν την καταδίκη τους αυτή στις Τουρκικές αρχές, και

3. Καλεί τις Κυβερνήσεις Κύπρου και Ελλάδος όπως επιμεινούν πάνω σε λύση, που να εξασφαλίζει την επάνοδο όλων των κατοίκων της Κύπρου Έλληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων, στις εστίες τους τες πριν από το 1963, γιατί μόνο έτσι θα διασωθῆ ὁ τόσο σημαντικός παραδοσιακός Κυπριακός πολιτισμός και θα εξασφαλισθῆ ἡ εἰρηνική συμβίωση τῶν δύο κοινοτήτων και ἡ ἀκεραιότητα τῆς Κύπρου.

Λεμεσός, 24 Μαΐου 1978.

ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΧΑΤΖΗΓΩΑΝΝΟΥ

Ἐπίτ. Γυμνασιάρχης—τέως Πρόεδρος
Πρόεδρος τοῦ Συμποσίου.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΛΟΥΚΑΤΟΣ

Ὁμότ. Καθηγητῆς Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων, Πρόεδρος Ἑλλ. Λαογρ.
Ἐτ., Σύνεδρος τοῦ Συμποσίου.

ΚΩΣΤΑΣ ΡΩΜΑΙΟΣ

Καθηγητῆς Λαογραφίας Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Σύνεδρος τοῦ Συμποσίου.

ΑΛΚΗ ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ-ΝΕΣΤΟΡΟΣ

Καθηγήτρια Λαογραφίας Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Σύνεδρος τοῦ Συμποσίου.

ΜΙΧΑΗΛ ΜΕΡΑΚΛΗΣ

Καθηγητῆς Λαογραφίας Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων, Σύνεδρος τοῦ Συμποσίου.

ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΧΑΤΖΗΓΩΑΝΝΟΥ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Ι. Μ. Χατζηφώτη: ΒΥΖΑΝΤΙΟ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, ἡ ἀπομυθοποίηση καὶ ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια (σελίδες 127), Ἀθήνα 1978.

Τὸ πολὺ πρόσφατο αὐτὸ βιβλίον τοῦ φιλόλογου — ιστοριοδίφῃ Ι. Μ. Χατζηφώτῃ εἶναι ἓνα βιβλίον ζωντανό, παλμῶδες, ἐλκυστικό, καὶ ἐξαιτίας τῆς ἐπιστημονικῆς του τεκμηρίωσης στὴν ἱστορικὴ του διάσταση, καὶ ἐξαιτίας τῆς φλόγας τοῦ πάθους γιὰ τίς θέσεις ποὺ ὑποστηρίζει: τίς παραδομένες ἀξίες τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τὴν ἀλήθεια γιὰ κάποιες μορφές καὶ γεγονότα τῆς ἱστορίας μας.

Τὰ κείμενα τοῦ βιβλίου, πέντε κεφάλαια καὶ ἓνα παράρτημα, γράφτηκαν, ὡς σημειώνει ὁ συγγραφέας, «ὡς ἀπαντήσεις στὴ συστηματικὴ κατὰ τὸν τελευταῖο καιρὸ, ἀδικη καὶ προκατασκευασμένη ἐπίθεση κατὰ τῶν θρησκευτικῶν καὶ ἐθνικῶν μας ἀξιών ἀπὸ διάφορους κύκλους κινουμένους ἀπὸ ποικίλους σκοποὺς καὶ λόγους». Εἶναι ἐπομένως τὸ βιβλίον μιὰ μαχητικὴ υπεράσπιση («ἀπολογητικὴ» — μετὴν ἐννοία ποὺ τῆς ἔδιναν οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας) ἀδικα προσβαλλόμενων ἱερῶν: τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ὀρθοδοξίας στὴν ἀγνότερη μορφή τους.

Στὴν εἰσαγωγὴ τοῦ βιβλίου, ποὺ γράφεται ἀπὸ τὸν καθηγητὴ Ν. Β. Τωμαδάκη, τονίζεται τὸ μέγεθος καὶ ἡ ποιότητα τῆς προσφοράς τῆς ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας στοὺς ποικίλους τομείς τῆς ζωῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ ἐπισημαίνεται ἡ ἀνάγκη νὰ διαφωτίζεται σωστὰ ἡ νεολαία ἐπάνω στὴν ἱστορικὴ ἀλήθεια, μακριὰ ἀπὸ τίς διαστρεβλώσεις τῶν «ἀναθεωρητῶν», ποὺ «πολιτικοποιῶν τὴν Τέχνην, τὴν Ἱστορίαν, τὴν Ἐκκλησίαν, πρὸς ὄφελος τῶν ἰδίων τῶν ἀντιλήψεων».

Τὰ πέντε κεφάλαια τοῦ βιβλίου, ὑπὸ τοὺς τίτλους: Ἑλληνικὸ Βυζάντιο καὶ Ἀλωση, Ἐκκλησία καὶ Ἔθνος, Ἡ 25ῃ Μαρτίου καὶ ὁ Γρηγόριος ὁ Ε', Τὸ Εἰκοσιένα καὶ κάποιες ἀλήθειες, Τὸ ἀλόβητο Βυζάντιο (Ἡ νέα ἀκμὴ τοῦ Ἁγίου Ὁρους), ὑποδιαιρεμένα σὲ μικρότερα κεφάλαια, εἶναι γραμμένα μετὰ σύστημα, ἐπιστημονικὴ μέθοδο, χρῆση σοφῶν καὶ ἀδιαμφισβήτητων πηγῶν, πειστικότητα καὶ σεβασμὸ πρὸς τὴν ἱστορικὴν ἀλήθεια. Προσβάλλονται μετὰ ἰσχυ-

ρήν επιχειρηματολογία απόψεις και δημοσιεύματα στηριγμένα είτε στην ιστορική γνώση είτε στην έσκεμμένην αλλοίωση των γεγονότων, με αιχμή της επιχειρηματολογίας του συγγραφέα τὰ κείμενα—ντοκουμέντα του Παραρτήματος που έχει τόν τίτλο «Μαρτυρίες και Τεκμήρια».

Έτσι ξαναπαίρνει στη συνειδησή μας τις αληθινές της διαστάσεις η ελληνική και ὀρθόδοξη παράδοση του "Εθνους μας και ειδικότερα η "Αλωση της Πόλης, η προσφορά του κλήρου στὰ χρόνια της σκλαβιάς, τὸ Εἰκοσιένα, τὸ Πατριαρχεῖο της Πόλης, καὶ μορφές ὅπως ὁ Κοραΐς, ὁ Γρηγόριος Ε', ὁ Οὐγγυροβλαχίας Ἰγνάτιος. Πολὺ γοητευτικὸ, γραμμένο μὲ πυκνότητα καὶ τὴν ἀμεσότητα προσωπικῶν ἐντυπώσεων, τὸ τελευταῖο κεφάλαιο γιὰ τὴν ἀναγέννηση τοῦ "Αγιορειτικοῦ Μοναχισμοῦ.

Μὲ ὅλα αὐτὰ τὸ περιεχόμενο τοῦ βιβλίου πάει πέρα ἀπὸ τὸν τίτλο του, στερεώνοντας τὴν πίστη στὸν ὀρθόδοξον Ἑλληνα, τὴ μορφή αὐτὴ ποὺ διέσχισε μὲ μοναδικὴ ἀντοχή τοὺς κλυδωνισμοὺς τοῦ ὠκεανοῦ τῆς Ἱστορίας, φτάνοντας ἀλώβητος ὡς τις μέρες μας, καὶ γίνεται γιὰ τὸν ἀναγνώστη «δρόσος ἐν αὐχμηρῷ ἐρήμῳ». Σὲ καιροὺς θολοὺς, καιροὺς διαβολῆς τῶν ἁγιόστερων στοιχείων τῆς παράδοσής μας, τὸ βιβλίο τοῦ Ι. Μ. Χατζηφώτη, γραμμένο μὲ τόλμη καὶ παρρησία, ξεκαθαρίζει πολλὰ καὶ ἀποτελεῖ κραυγὴ δικαιοσύνης ἀπέναντι στὸ μυκτηρισμὸ ἱερῶν καὶ ὁσίων, ποὺ μιά κακῶς νοούμενη «μόδα» ἢ μηδενιστικὸς σκεπτικισμὸς θέτουν ὑπὸ συνεχῆ ἀμφισβήτηση. Ὡστόσο, ὅπως ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας παρατηρεῖ στὰ Προλεγόμενά του: «ἡ ἀσίαση τῆς φωνῆς τῆς ἀδέκαστης ἱστορίας δὲν πτοεῖται ἀπὸ λιβελλογραφήματα καὶ ἄλλα ἠχηρά». Κάθε ὀρθοφρονῶν ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ προσυπογράψει.

Γ. ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΗΣ

Δημήτρη Χ. Κράνη: Τὸ σκοτάδι, Ἀθήνα, 1977.

Τὸ σκοτάδι, στὰ μισὰ τουλάχιστον διηγήματα τῆς συλλογῆς «Τὸ σκοτάδι», κατέχει κυριαρχικὴ θέση, πότε σὰν φυσικὸ φαινόμενο πότε σὰν σύμβολο διαφορῶν καταστάσεων. Περισσότερο ἐνδιαφέρει σὰν σύμβολο ψυχολογικὸ, παρὸλο ποὺ σὲ μιά περίπτωση τὸ σκοτάδι σχετίζεται μὲ πολιτικὰ θέματα. Ἔτσι, δικαιολογεῖται ὁ τίτλος αὐτῆς τῆς συλλογῆς διηγημάτων τοῦ Δημ. Κράνη. Κεῖνο ὅμως ποὺ χαρακτηρίζει τὴν πεζογραφία τοῦ Κράνη εἶναι τὸ ἀσθματικὸ στοιχεῖο στὴ γραφή. Μὲ αὐτὸ ὁ συγγραφέας ἐκδηλώνει τὸ ἄγχος του καὶ τὸ ἄγχος τῆς ἐποχῆς, ἀλλὰ ταυτόχρονα καὶ τὴ γοργότητα τῶν γεγονότων. Κατορθώνει τοῦτο μὲ τὴ μικρὴ φράση, συχνότατα μονολεκτικὴ, καὶ μὲ τὰ κόμματα ἐκεῖ μάλιστα ποὺ δὲν χρειάζονται.

Τὸ θέμα τῶν διηγημάτων εἶναι ἀπλούστατο. Μιά συνάντηση δυὸ ἀγνώστων νέων. Ἔνας ποὺ ἔπαισε σ' ἓνα χαντάκι. Κάποιος ποὺ κλείστηκε σὲ κελλί ἐνῶ εἶναι ἀθῶος. Ἔνας μὲ βαλίτσα, ποὺ θεωρήθηκε ὑποπτος. Ἔνας κατὰ παρεξήγηση μεγάλη προσωπικότητα ποὺ ὑπογράφει αὐτόγραφα, κλπ. Γύρω ἀπὸ αὐτὸ τὸ θέμα μὲ τὴν ἀσθματικὴ γραφή καὶ τις ἐπαναλήψεις δημιουργεῖται τὸ ἐνδιαφέρον. Ἡ κατάληξη μόνον σὲ λίγα εἶναι ἀπρόσμενη. Ὡστόσο δὲν σ' ἐνοχλεῖ ποὺ σὲ μερικὰ διηγήματα ἡ κατάληξη δὲν παρουσιάζει καμμιὰ ἐκπληξη, γιατί ἡ ἀξία τοῦ διηγήματος περιορίζεται στὴ δημιουργία τῆς ἀγχώδους ἀτμόσφαιρας. Ἄλλὰ καὶ στὰ διηγήματα ποὺ τὸ κύριο χαρακτηριστικὸ τους εἶναι ἡ γοργότητα τῶν γεγονότων, ὅπως π.χ. ὁπαδὸς (ποδοσφαιρικῆς ὁμάδος), τὸ ἄγχος συνυπάρχει κι' ἄς μὴν ἔχει τὸ οὐσιαστικὸ γιὰ τὴ ζωὴ ὑπόβαθρο.

Τὸν εὐρύτερο ἀνθρώπινο χαρακτήρα συναντᾶς σὲ δυὸ διηγήματα τῆς συλλογῆς: στὸ «Ζητοῦνται φίλοι», ποὺ δημοσιεῖται στὴν ἐφημερίδα ἓνας γέρος (δὲν τοὺς βρῆκε σὲ ὅλη του τὴ ζωὴ, ἀλλὰ τοὺς ἀναμένει), καὶ στὸ «Τὸ ἄμρηρ» ἀπὸ τὸν πόλεμο τοῦ '40, στὸ ὁποῖο οἱ δυὸ ἐχθροὶ γίνονται φίλοι μ' ἓνα ἀπλό τρόπο. Τὸ τελευταῖο αὐτὸ διήγημα μεταφράστηκε ἰταλικά, ὅπως σημειώνει ὁ συγγραφέας.

Ὅλα τὰ διηγήματα τοῦ Δημ. Κράνη ἔχουν μιά προσωπικὴ σφραγίδα, κυρίως στὴ γραφή. Συνηθισμένη, καθημερινὴ γλώσσα, φράση ἀπλή, χωρὶς περिटτολογίες (οἱ ἐπαναλήψεις χρειάζονται καὶ συγκρατοῦν τὴν ἀτμόσφαιρα στὸ ἐπιθυμητὸ ἐπίπεδο), χωρὶς νεωτερισμοὺς καθαρουσιανίτικους τῶν ἀκαταλαβίστικων δοκιμίων. Θέματα ἀπλά, ποὺ παίρνουν ὅμως προσεκτάσεις ἀπὸ τοὺς ἐπιδέξιους χειρισμοὺς τοῦ συγγραφέα.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΙΑΝΘΗΣ

Δημοσθένης Ζαδὲ: «Γιὰ σήμερες...» (Διηγήματα), Ἀθήνα 1977, σελ. 155.

Ἄνανεωμένος ὁ Δημοσθένης Ζαδὲς συνεχίζει μὲ τὴ νέα συλλογὴ διηγημάτων του νὰ προσφέρει πιὸ ἐντονη τὴν παρουσία του στὸ χῶρο τῆς πεζογραφίας. Κι' ἂν ἡ ἐπίδωξή του εἶναι νὰ φέρει τὸν ἄνθρωπο μὲ ὅλα τὰ πάθη, τοὺς καημοὺς, τις ἀδυναμίες, τὰ μεγάλα ὄνειρα, τὰ χτυπήματα τῆς ἀβολῆς ζωῆς σὲ σύγκρουση μὲ τις ἰδιότητες τῆς μοίρας καὶ τοῦ περιγύρου του, τὸ πέτυχε ὀπόλυτα.

Τὰ διηγήματα «Γιὰ σήμερες», «Ἡ δύναμη τῆς ἀγάπης», «Τὸ ξεκίνημα», «Ἄγωνα» κι «Ὁ δαίμονας» φέρνουν μαζί τους τὴ σφραγίδα μιᾶς δυνατῆς σύνθεσης.

Ἀνατόμος ψυχολογικῶν καταστάσεων, ποὺ ἀνάλογα μὲ τὴν κοινωνικὴ θέση καὶ τὸ χαρακτήρα τοῦ ἀτόμου ὁ συγγραφέας χρησιμοποιεῖ τὸ κατάλληλο νυστέρι, ἀγγίζει μὲ

φυσιολογική και άνετη διείσδυση στον πυθμένα της ανθρώπινης ψυχής και φέρνει στην επιφάνεια την αληθινή και πραγματική υπόστασή της.

Τά ποικίλα μηνύματα από το νέο βιβλίο του Δημ. Ζαδέ προσαρμόζονται άνετα στις σημερινές απαιτήσεις της άλλο-πρόσκλησης ζωής. Ο άνθρωπος δε ζει πια μονοκόμματος μέσα στα πλαίσια των συμβατικών κοινωνικών αντιλήψεων. Είτε πρόκειται για θέματα ήθικης, αισθημάτων, ψυχικών δονήσεων ή πνευματικής καταξίωσης. Κινείται λεύτερα, απαλλαγμένος από τις προκαταλήψεις και με γνώμονα τη διαίσθηση της ανθρώπινης υπόστασης και αξιοπρέπειας.

Και αυτή τη δημιουργική προσφορά με το βιβλίο του «Γιά σμέρνες» καταφέρνει να παρουσιάσει ο Ζαδές μέσα από σελίδες γεμάτες ζωντάνια, φυσικότητα, πλαστικότητα και ανθρωπιά με ύφος λιτό και εκφραστικό, που ο δραματικός τόνος του αγγίζει τα όρια της υψηλής τέχνης.

Το νέο βιβλίο του Δημοσθένη Ζαδέ δικαιωματικά παίρνει κι αυτό ξεχωριστή θέση στη νεοελληνική γραμματολογία. Γιατί ο συγγραφέας πέτυχε στους στόχους του να συνθέσει, να προβληματίσει, να συγκινήσει, να τέρψει. Ίδιαίτερα, να φωτίσει και να θερμάνει την ανθρώπινη ψυχή όσο πιο έντονα μπορούσε να αποδώσει ή καλλιτεχνική του δυναμικότητα.

ΙΑΚ. ΚΥΘΡΕΩΤΗΣ

Γιώργου Πετούση: Στόν Ίσκιο του θανάτου, Λεμεσός, 1977.

Κοινοτοπώ αν πά πάω ο πόνος αποτελεί τη βάση της δημιουργίας. Πιο πολύ θα υποστήριζα το έξης: πώς καταξιώνεται πνευματικά ο πόνος αν σε σπρώξει προς τη δημιουργία. Γιατί πόνος που σε μουδιάζει και αδρανείς δεν αξίζει να τον συζητάς στο πνευματικό πεδίο αλλά μόνο στο απλό βιολογικό.

Έκτος από το δημοτικό μας τραγούδι, ο πόνος από το χαμό του αδερφού δεν ξέρω να σφράγισε τόσο έντονα δημιουργικά τον λόγο ενός συγγραφέα. Ίσως ο συνδυασμός χαμένου αδερφού και χαμένων γενέθλιων τόπων να συνέτεινε στη δημιουργία ενός λυρικού συμβόλου. Τοῦτο συναντώ στην ποιητική συλλογή του Γ. Πετούση, που έχει τίτλο «Στόν Ίσκιο του θανάτου». Αυτό το σύμβολο το θεωρώ σαν την προεξάρχουσα προσφορά του ποιητή στην κυπριακή ποιητική φωνή. Βέβαια με τοῦτο δεν υποτιμῶ τὸν λυρισμό άλλων ποιημάτων της συλλογής. Τὸ πάθος μετουσιωμένο σε ποιητικό λόγο ὑπάρχει σε ὅλα. "Ίσα - Ίσα κατατάσσω τὴ φωνὴ τοῦ Πετούση στις πιο πλούσιες μετὰ τὴν τουρκικὴν εισβολὴ λυρικές

φωνές, που καταξιώνουν ποιητικά τους χαμούς μας για πρόσωπα και ἰδέες.

Σε δεύτερη μοίρα συναντῶ τὸν θρήνο για τὰ σίερα τοπία σε σύνθεση πάντοτε με τὸ ἀνθρώπινο δραματικό στοιχείο (Πενταδάκτυλος, Κερήνεια κλπ.). Ἀνάμικτα ἐμφανίζεται καὶ ἡ ἀρχαία μνήμη ὥστε ν' ἀντικρύψης πιά τὸ σημερινὸ γεγονός σε πλάτος αἰώνιον (σημερινὸ δράμα, τοπία, παράδοση κι ἱστορία).

Τέλος ἐπισημαίνω στὴν ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ Πετούση τὸ στοιχείο «διαμαρτυρία». Τοῦτο εἶναι φυσικὸ ἐπακόλουθο τῆς καταστροφῆς μας, πού δὲν τὴν ἀντιμετωπίζουμε παρά με τὸ θυμὸ τοῦ ἀδικημένου. Τὰ πολὺστιχα ποιήματα «S.O.S. "Ἐλληνες» (πού χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸν ποιητὴ ὡς ποιητικὸ μανιφέστο) συμπυκνώνει ὅλο ἐκεῖνο τὸ δίκαιο θυμὸ τοῦ Κυπριώτη με μιὰ λυρική πλατυρημοσύνη, χωρὶς φόβο, σταράτα.

Μιὰ τέταρτη ἐνότητα πού πάει πιὸ πέρα ἀπὸ τὸ προσωπικὸ δράμα τοῦ ποιητῆ καὶ τὸ ἐθνικὸ ὄλων μας, εἶναι αὐτὴ πού ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ ἐξῆς πολὺστιχα ποιήματα — συνθέσεις: Τὸ «Κύκνειο Ἄσμα» γιὰ τὸ Μακάριο, πολὺ ἀπλό καὶ εἰλικρινές με κεντρικὰ μοτίβα τὸ «ἀγαπᾶτε πολὺ τὸ Θεὸ καὶ τὴν Πατρίδα» καὶ τὸ «Χίλιοι Μακάριοι θὰ φανοῦν». Τὸ «Ἐπὶ γῆς εἰρήνη», ὅπου ὑποστηρίζεται ἡ εἰρήνη με ἐπίκεντρο τὸν Χριστό. Σ' αὐτὸ ὁ ποιητὴ κοιτᾶζει τὴν ἐμπόλεμη κατάσταση στὴν περιοχή τῆς Παλαιστίνης χωρὶς μισαλλοδοξία, ἀλλὰ με πραγματικὴ διάθεση γιὰ εἰρήνη. Τὸ «Γλυκὺ Ἑαρ», ἀντιπολεμικὸ καὶ φιλερηνικὸ μέσα στὸ χριστιανικὸ κλίμα, στὸ ὅποιο χρησιμοποιῶνται συνεχῶς στίχοι ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴ ποίηση κι' ἔτσι παίρνει αὐτὸ ἓνα ἰδιαίτερο κάλλος σὰν σύνθεση.

Ὁ γνήσιος ἀναγνώστης τῆς ποίησης δὲν θὰ συναντήσῃ «ἐκπλήξεις» στὴν ποίηση τοῦ Πετούση, αὐτὲς τίς «πρωτότυπες ἐκπλήξεις» πού τὸ κυνηγητὸ τους μᾶς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴ συναναστροφή με τὴν ποίηση. Ὁ ἀναγνώστης θὰ βρῆ σ' αὐτὴ γνήσιο λυρισμό, πραγματικὸ ποιητικὸ παλμό, καρδιά μετουσιωμένη σε ποιητικὸν ἦχο.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣ'ΑΝΘΗΣ

Λεὺκιος Ζαφειρίου: Σχεδὸν μηδίζοντες, Λευκωσία, 1977.

Οἱ καθημερινές φράσεις, πού περικλείουν τὸν μόχθο τῆς ζωῆς ἀλλὰ καὶ τίς ἀντιφάσεις της, συχνὰ ἀποδίδουν ἀπὸ κάθε ἄλλο βρασιολογικὸ σῆμα νοήματα βαθύτατα καὶ ὑπαρειακά. Ἀπὸ καιρὸ οἱ νέες ποιητικὲς σχολές ἔχουν υἱοθετήσῃ στὸ λεξιλόγιό τους αὐτὲς τίς καθημερινές λέξεις καὶ φράσεις, ἔστω κι' ἀν σε πολλοὺς ποιητὲς ὑπάρχει σύγχυση ἀνάμεσα στὴν καθημερινὴ φράση καὶ

τή χυδαιολογία, ή νομίζουν αύτοί πώς μέ τό ποιητικό τους κύρος και έν όνόματι τής ποίησης κάμνουν ύποφερτή τή χυδαιολογία ή προκαλούν «άγαθή έκπληξη».

Αύτή ή καθημερινή λέξη και φράση, χωρίς ώραιολογικούς φορτισμούς, άποτελοϋν τόν κύριο σκελετό τής ποιητικής γραφής στή συλλογή «Σχεδόν μηδίζοντες» τοϋ Λεύκιου Ζαφειρίου. Τό πολιτικό στοιχείο, σάν κριτική καταστάσεων - στό δικό μας χώρο, είναι τό άλλο συστατικό τής ποίησης αύτης. Υπάρχουν βέβαια και περιπτώσεις ειδικών περιστατικών πού πρέπει να γνωρίζεις τό ιστορικό τους για νά έκτιμήσεις τό ποιήμα' ώστόσο κι' έτσι, λίγο λειψά για τόν μη κύριο, νοιώθεις τήν ύπαρξη ποιητικού παλμού (Καθάζογλου - Μισιαούλης κλπ.).

Έξχωριστή άναφορά πρέπει να γίνει για τήν τραγική σύνθεση «Έξάστιχο - τής Νεφέλης - Η μάνα μου τήν άνοιξη - έφτάστιχα - άνάμνηση», στήν όποία ό λυρισμός συμπυκνώνεται μ' ένα έξαιρετικό άποτέλεσμα. Άπό τήν σύνθεση αύτή λείπει καθετί έξω άπό τό προσωπικό συναισθήμα τοϋ ποιητή, ή λέξη έχει άπλως ποιητική θερμότητα χωρίς κανένα έξωποιητικό στόχο.

Έχω τήν έντύπωση πώς ή συλλογή αύτή «Σχεδόν μηδίζοντες» είναι μιá άξιοπρόσεκτε ήπιτυχία τής ποίησης στήν Κύπρο.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

τερα είναι να παραλείπεται αύτός, όταν βέβαια δέν είναι στοιχείο άπαραίτητο για κάποιο σημείο τοϋ έργου. Νά μη ξεχνάμε πώς όλοι, είτε στον κινηματογράφο είτε σε μπαλέτα πού μας επισκέπτονται, είδαμε τούς ρωσικούς χορούς κι' όπωσδήποτε οι προχειρότητες στή χρήση τους μας ένοχλοϋν. Στο κάτω - κάτω παραλείμανε άπό τό κείμενο κομμάτια, πού θα δικαιολογούσαν κάποιες δραστηριότητες, δέν θα μείωνε τό έργο κι' ή παράλειψη τών χορών, μιá και θα ύστερούσε ή άπόδοσή τους.

Βέβαια ό Βλαδ. Καυκαρίδης έπιμελήθηκε τό έργο: δημιουργούσε συνεχώς ώραιες εικόνες πάνω στήν σκηνή μέ τήν έπίδεξια τοποθέτηση τών ήθοποιών πότε στο ένα μέρος και πότε στο άλλο μέρος τής σκηνής, άκόμα και μέ τήν κίνηση τοϋ χοροϋ. Άλλά δέν τοϋ πρόσφερε τό έργο σπουδαία πράγματα για νά δώση εύτυχησμένες άπό τήν αισθητική άποψη στιγμές.

Τά σκηνικά τοϋ Κώστα Καυκαρίδη έδιναν λύσεις' μάλιστα ή σμικρότητα σπιτιών κλπ. σε σύγκριση μέ τό γεφύρι και τόν μεγάλο έκσκαφέα, πού κυριαρχούσε στο βάθος, σοϋ γεννούσε εύχάριστη άίσθηση, προπαντός μιá γεύση τής δημιουργικής δραστηριότητας κατά τήν άξιοποίηση μιáς περιοχής, κάτι πού σοϋ τό επιβάλλει τό μέγεθος.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

Άλεξέϊ Άρμπούζωφ: «Μιά Ιστορία τοϋ 'Ιρκούτσκ», ΘΟΚ, σκηνοθεσία Βλαδ. Καυκαρίδη, σκηνικά Κ. Καυκαρίδη.

Τό έργο «Μιά Ιστορία τοϋ 'Ιρκούτσκ» τοϋ Άλεξέϊ Άρμπούζωφ είναι, για μας εδώ, μιá δραματοποίηση διηγήματος για μαθητές Α' ή Β' τάξης τοϋ γυμνασίου. Πιθανόν για τή Ρωσία να είναι τό έργο αυτό λαϊκό θέατρο για τίς άγροτικές πόλεις τής Σιβηρίας. Αύτή ή δεύτερη άποψη δικαιολογεί και τήν ύπαρξη τοϋ χοροϋ πού συνεχώς σχολιάζει (δυστυχώς τά πιό άσήμαντα και εύκόλωνα μέρη) χωρίς προβληματισμούς και χωρίς πνευματικά ούσιαστική σύνδεση μέ τό μήνυμα τοϋ έργου. Άκριβώς ή χρήση αύτή τοϋ χοροϋ, για μας εδώ, είναι πολύ μεγάλη άδελιότητα. Τί έξυπηρετεί τόν Κύπριο ή παρουσίαση αύτοϋ τοϋ έργου, δέν έξέρω.

Άλλά τό έργο αυτό άνέδειξε τή Λένια Σορόκου (Βάλια). Η Σορόκου είχε τόσες δεξιότητες έναλλαγές, τόση καλή έρμηνεία (ώς και στο χορό της) πού ξεχώρισε άπό τίς έρμηνείες τών άλλων ήθοποιών. Τό έργο ύστέρησε σε έμφάνιση ειδικά στα χορευτικά. Άν δέν έχουμε ήθοποιούς πού να μπορούν να δώσουν ψυχή στο χορό, καλύ-

Α ί σ χ ύ λ ο υ : Χοηφόρες, ΠΑΚ, μετ. Ι. Γρυπάρη, διδ. Έλλ. Χανδριώτη.

Είναι εύχάριστη ή επάνοδος σε μιá παλιά συνήθεια τών έκπαιδευτηρίων μας, στήν αναδιδασκαλία τών άρχαίου δράματός μας. Άπ' ό,τι ξέρω ό Βολονάκης άπό τά Δωδεκάνησα διδάξε πρώτος άρχαία τραγωδία στο Παγκύπριο Γυμνάσιο. Άπό τότε, άρχες τοϋ αιώνα μας, τά γυμνάσια διαφόρων πόλεων τής Κύπρου φιλοδοξούσαν να κλείουν τή σχολική χρονιά τους μέ τήν αναδιδασκαλία κυρίως άρχαίας τραγωδίας. Τοϋτο ήταν τό πιστοποιητικό τους πώς δουλέψανε τά έλληνικά γράμματα μέ κορύφωση τήν τραγωδία, τό άνθος τής άρχαίας μας ποίησης.

Ένα χρονικό διάστημα, κυρίως για νά επιδεικτοϋν και οι άλλες ειδικότητες φιλολογικών μαθημάτων (άγγλικά, γαλλικά) - προσωπικά πιστεύω στήν κάποια άπογοήτευση τών φιλολόγων άπό τή μη έκτίμηση αύτης τής δραστηριότητάς τους άπό κάποιους υπεύθυνους - προτιμήθηκαν έργα τής ξένης φιλολογίας. Και συνεχίστηκε ύστερα ή... καλλιτεχνική πτώση: ή έπίδειξη τών γυμνασίων και εκπαιδευτηρίων μέ τήν έλαφρά μουσική και μέ τούς τύπους τών νερόβραστων μπουάτ. Η προχειρότητα και ή άφέλεια, μέ τή δικαιολογία τής προσαρμογής πρός νέες απαιτήσεις, δεσπόζανε κάτω άπό τά άνάλογα θλέμματα τών όποιου τύπου άν-

θρώπων τών γραμμάτων.

Τό κριτικό αυτό σημείωμα οφείλεται τώρα στην εκτίμησή μου στο τόλμημα (τόλμημα πρέπει να θεωρούνται κάτι τέτοια στην περίοδο που περνάμε) τόσο της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Κύπρου, όπου παρακολούθησα την αναδιδασκαλία τών «Χοηφόρων», όσο και κάποιων γυμνασίων που είδα ν' αναγγέλλουν στις εφημερίδες την παρουσία τους με άρχαιο δράμα. Δεν θα ήμουν υπερβολικός αν έλεγα πώς ο Χορός (μουσική και διδασκαλία κίνησης από τη Λένια Σέρρη) υπήρξε ο στύλος της επιτυχίας κατά την αναδιδασκαλία τών «Χοηφόρων» στην ΠΑΚ. Η ποικιλία που δόθηκε σ' αυτόν μ' έχει εκπλήξει, συγκρίνοντάς τον με τόν Χορό παραστάσεων όφημευμένους στο άρχαιο δράμα. Πολύ λίγη ομαδική άπαγγελία κι' αυτή πάλιν να διακόπτεται από πολύ λίγο τραγούδι (όπου Εσχώριζαν σαφώς οι λέξεις) ή με την παρέμβαση του κορυφαίου και άλλων μελών του Χορού. Κι' αυτά πάλιν με ποικιλία και διάφορους διανοητικούς πού βασίζονταν σέ μουσικά είδη. Κίνηση άπλή, κάπου χορευτική, χρήση τών χεριών, ε-ξαιρετικά ώραία.

Ο Έλλάδιος Χανδριώτης δούλεψε πολύ καλά κι' έδωσε ώραιες εικόνες στή σκηνή, παράλο που ή άρθρωση του Όρέστη δεν βοηθούσε, όσο βοηθούσε ή θαυμάσια άρθρωση της Ηλέκτρας (Ντίνα Μισρακλή) και της κορυφαίας («Ελένη Τρύφωνος»). Δεν ύστέρησαν όμως σέ έρμηνεία ή Κλυταιμνήστρα (Μαρία Βασιλειάδου) που είχε ένα βασιλικό ύφος, ή Βυζάντρα (Σοφία Παντελή) και ο δούλος (Γιώργος Πασχάλης) με τό ρούστικο ύφος του.

Πολύ με ξένισε ή χρήση όργάνων κατά την έναρξη και τό τέλος της τραγωδίας. Η μουσική αυτή μου θύμισε άθηναϊκές μουσικές. Καλύτερα θα ήταν αν χρησιμοποιούνταν αούλος, τρίγωνο ή τύμπανο.

Τό άπλό σκηνικό του Άνδρέα Σαββίδη με τή διαίρεσή του σέ τέσσερα μέρη (είσοδο τών δούλων, είσοδο στον άντρονίτη, είσοδο στον γυναικωνίτη — ή τέταρτη είσοδος χρειαζόταν για την ίσορροπία του σχεδίου) βοηθούσε πολύ την κίνηση. Ο συνδυασμός άσπρο τών κτισμάτων και ούρανό στο βάθος με τά πένθιμα χρώματα του Χορού και τά πλούσια πορφυρά κοστούμια της Κλυταιμνήστρας και του Αίγισθου, που είχαν έξαιρετική εμφάνιση (κοστούμια Άνδριανής Κολώτα) προκαλούσαν μίαν άρμονική αίσθηση στο μάτι.

Θάταν άδικο να μη θυμηθώ έδώ παλιές αναδιδασκαλίες της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Κύπρου: «Πέρσες» του Αίσχύλου και «Ηλέκτρα» του Σοφοκλή (διδασκαλίες του Μιχ. Μαραθεύτη).

ΒΙΚΕΝΤΙΟΣ ΜΠΛΑΣΙΚΟ ΙΜΠΑΝΙΕΘ

Υπάρχουν μορφές που άφησαν με τό διάβα τους βαθιά άχνάρια στην Ιστορία του τόπου τους, ή και γενικά της οίκουμένης.

Υπάρχουν συγγραφείς, που θέλησαν να κλείσουν μέσα στις σελίδες του έργου τους όλόκληρες κοσμοθεωρίες και έτσι έμειναν και αυτοί αιώνιοι, όπως αιώνιες είναι κι' οι άλήθειες που διακηρύξαν.

Μπορεί ο Μέγας Άλέξανδρος ή ο Ναπολέων, νάχουν συντελέσει στην άλλαγή της πορείας της ιστορίας του κόσμου. Κι' ο Σαίξπηρ όμως κι' ο Γκαίτε, ο Ιβνεν κι' ο Θερβάντες, και αυτοί, με την σειρά τους, έδωσαν νέα κατεύθυνση στην ανθρώπινη σκέψη, έχτισαν πιο γερά τά πνευματικά θεμέλια της ανθρωπότητας και μας έμαθαν να ένστερνιζόμαστε ένα καινούργιο «πιστεύω», τό «πιστεύω» που ξεπηδά μέσα από τους κόσμους της Τέχνης και που έχει σαν πλαίσιο την άμορφία και την Άλήθεια.

Αναφέρω με πιο πάνω τόν Θερβάντες, τόν δημιουργό του ίππότη της έλευσινής μορφής, του Δόν Κιχώτη, Ισπανός ο Θερβάντες, Ισπανός κι' ο Βικέντιος Μπλάσκο Ιμπάνιεθ, ένα φωτεινό πνεύμα κι' αυτός.

Στή Βαλένθια τό 1897 γεννήθηκε ο Ιμπάνιεθ.

Τό πρώτο του έπάγγελμα ήταν ναυτικός έπιπτα έγινε γραμματέας του μυθιστοριογράφου Μανουέλ Φερναντέθ. Είχε ως άσχολία του τά Νομικά και κατόρθωσε να πάρει τό δίπλωμα του Διδάκτορα της Νομικής, χωρίς να πάψει και την ένεργό άνάμιή του με όλα τά έπαναστατικά στοιχεία της Μαδρίτης.

Πήγε στο Παρίσι, αλλά ξαναγύρισε στή Βαλένθια, για να ιδρύσει τή δημοκρατική έφημερίδα «Λαός». Με την έφημερίδα του άρχισε να χτυπά άλύπητα την Ισπανική μοναρχία και τόν βασιλιά Άλφόνσο. Ταυτόχρονα, άρχισε να καταπιάνεται και με την Λογοτεχνία και μας έδωσε τό 1893 τούς «Μύθους της Βαλένθιας». Ακολούθησαν τά μυθιστορήματα του «Μουδαις και Ταρτάνα» τό 1894, «Λουλουδι του Μάη» τό 1895 και «Οι καταραμένες χώρες» τό 1896, τό πρώτο του άριστοέργημα.

Ο Ιμπάνιεθ ήταν πνεύμα άνήσυχο και φύση άνυπότακτη. Η κυβέρνηση του Άλφόνσου τόν έβλεπε πάντα με κακό μάτι, σχεδίαζε να τόν συλλάβει, με τόν φυγάδεψαν στην Ιταλία συμπατριώτες του ψαράδες.

Με τόν πόλεμο της Κούβας γύρισε πάλι στην πατρίδα του. Κατόρθωσε μάλιστα να βγει και Βουλευτής της γενέτειράς του.

Άρχισε να καταπιάνεται εκ νέου με τό μυθιστόρημα. Έργα του της εποχής αυτής είναι τό «Boue et Roscau» τό 1902, τό «Στή σκιά της Μητροπόλεως», έπίσης τό

1902, «Ο Παρείσακτος» τὸ 1903, «Η ὀρδή» τὸ 1905, καὶ «Ο ματωμένος στίβος» πού γυρίστηκε σὲ κινηματογραφικὴ ταινία μὲ τὸν Ἀδόλφο Βαλεντίνο σάν βουθὸ φιλμ καὶ τὸν Ταύρον Πάουερ σὲ ὁμιλοῦσα ἐκδοσὴ καὶ πού εἶχαν καὶ τὰ δυὸ παγκόσμια ἀπήχηση.

Ὁ Ἰμπάνιεθ φεύγει ξανά ἀπ' τὴν Ἰσπανία, περισδεύει στὶς χώρες τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Νότιας Ἀμερικής, γιὰ νὰ καταλήξει στὸ Παρίσι.

Μὲ τὴν ἐκρηξὴ τοῦ πρώτου Παγκοσμίου πολέμου ἐγίνε θερμὸς προπαγανδιστὴς τῆς Γαλλίας καὶ ἐγκολπώθηκε τὴν ὑπόθεση τῶν συμμάχων. Κατὰ τὴν διάρκειά τοῦ πολέμου ἔγραψε τὸ πολεμικὸ τρίπτυχο «Τέσσαρις ἰππότες τῆς Ἀποκαλήψεως», πάλι κλασσικὴ ταινία μὲ τὸν Βαλεντίνο, «Mate mostuim» κί' αὐτὸ γυρισμένο σὲ φιλμ ἀπὸ τὸν τότε μεγάλο σκηνοθέτη Ρεἶ Ἰγκραμ καὶ τοὺς «Ἐχθροὺς τῆς γυναίκας».

Τὰ τελευταῖα μυθιστορήματά του ἔχουν, κυρίως ἱστορικὸ θέμα, ὅπως «Ὁ Πάπας τῆς θάλασσας», «Στὰ πόδια τῆς Ἀφροδίτης», κ.ά.

Πέθανε ἐξόριστος στὸ Παρίσι τὸ 1928. Τὰ ὀστᾶ του μεταφέρθηκαν στὴ Βαλένθια τὸ 1933.

Ὁ Ἰμπάνιεθ μὲ τὰ πρῶτα του ἔργα παρουσιάζεται ὡς μαθητὴς τοῦ Ζολᾶ. Ὑστερα κατῴρθωσε ν' ἀποφύγει τὸ Ζυγὸ τοῦ μεγάλου ρεαλιστῆ καὶ νὰ γίνε ἄλλοτελα προσωπικὸς καὶ πηγαῖος. Ἡ φτώχεια, ἡ μιζέρια, ἡ κακομοιριά, ἡ ἐκμετάλλευση τοῦ ἀνθρώπου ἀπ' τὸν ἄνθρωπο, εἶναι τὰ θέματα πού τὸν ἐμπνέουν. Βαθῶς ἀνθρωπιστής, ζωγράφησε μὲ τὰ πιὸ μαῦρα χρώματα τὶς κοινωνικὲς ἀνισότητες κ' ὕψωσε τὴ φωνή του γιὰ ἕνα καλύτερο αὔριο. Τὰ λίγα θεατρικὰ ἔργα πού μᾶς ἄφησε εἶναι κί' αὐτὰ κραυγὲς διαμαρτυρίας γιὰ τὶς ἀδικίες τοῦ κοινωνικοῦ συστήματος. Οἱ ἥρωες τοῦ Ἰμπάνιεθ εἶναι ὅλοι τύποι ἀνθρώπων βασανισμένων, ἀνθρώπων πού τοὺς παρὰσφύρει τὸ ρέμα τῆς ζωῆς, πού θᾶθελαν νὰ ὑψωθοῦν κί' ὅμως λιμνάζουν στὰ κατακάθια. Τὸ ὕφος τοῦ μεγάλου αὐτοῦ λογοτέχνη εἶναι κί' αὐτὸ ζωηρὸ καὶ ἔντονο, ὅπως εἶναι ζωηρὸς κ' ὑποβλητικὸς καὶ οἱ πλοκεῖς τῶν ἔργων του πάντα σχεδὸν δραματικὲς.

Τὸ Κυπριακὸ κοινὸ εἰαίρει τὸν Ἰμπάνιεθ ἀπὸ ἕνα του, θεατρικὸ ἔργο μὲ τὸν τίτλο «Γιὰ τὴν ἀγάπη της» ἢ «Ἰσπανικὸ ρωμάνζο», πού τὸ ἀνέβασαν στὴ σκηνὴ διάφορες ὀργανώσεις.

Στὴν Λεμεσὸ ἀνεβάστηκε στὸ θέατρο «Χατζηπαύλου» στὶς 14 Ἀπριλίου 1923 ἀπὸ τὸν θίασο «Αἰμιλίου Βεάκη, Χριστοφόρου Νέζερ, Ἀθανασίας Μουστάκα καὶ Λίζας Καθβάδα».

ΝΙΚΟΣ Σ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

ΕΚΘΕΣΕΙΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΥΦΥΠΟΥΡΓΟΥ ΠΑΡΑ ΤΩΙ
ΠΡΟΕΔΡΩΙ κ. ΠΑΤΡΟΚΛΕΩΙ ΣΤΑΥΡΟΥ
ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΓΚΑΙΝΙΑ ΕΚΘΕΣΕΩΣ
ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ ΤΟΥ ΚΩΣΤΑ ἸΩΑΚΕΙΜ ΣΤΗΝ
ΓΚΑΛΕΡΥ «ΖΥΓΟΣ» ΣΤΗ ΛΕΥΚΩΣΙΑ

11 Ἀπριλίου 1978

Ἀνοίγοντας ἀπὸψε τὴν ἀναδρομικὴ ἐκθεση ζωγραφικῆς τοῦ Κώστα Ἰωακείμ ἐπιθυμῶ πρώτιστα νὰ ἐξάρω τὸ γεγονός τῆς διοργανώσεως αὐτῆς τῆς ἐκθέσεως. Πῶς δηλαδὴ ἐγίνε κατορθωτὸ μερικὰ ἀπὸ τὰ παρουνισιζόμενα ἀπὸψε ἐδῶ ἔργα νὰ βγοῦν ἀπὸ τὸ τουρκοσλαβωμένο Μπέλλα Παῖς καὶ μετὰ ἀπὸ περιπετειώδη πορεία νὰ ἐμφανισθοῦν στὸ «Ζυγὸ». Πῶς ἀκόμη ὁ πληγωμένος ψυχικὰ δημιουργὸς τοῦ ἀναστήλωσε μέσα του τὶς ἀνθρώπινες καὶ καλλιτεχνικὲς ἀξίες καὶ δυνάμεις καὶ δόθηκε ξανά στὴ δουλειὰ τῆς δημιουργίας, στὴν ἀναδημιουργία καλύτερα. Ἡ ἀπαμνηνικὴ Ἐκθεση ἀποτελεῖ μιὰ κατάφαση ἀγωνιστικῆς τέχνης, ἑλληνικῆς ἀγωνιστικῆς τέχνης, ἀποτελεῖ μιὰ ἐπιβεβαίωση τοῦ πνεύματος ἀντιστάσεως τῶν καλλιτεχνῶν μας, πού πῆραν κοινὰ βάρη τοῦ ἀγῶνα, γεύτηκαν πόνους καὶ πικρίες, πέρασαν δοκιμασίες, ἀλλὰ δέν λύγησαν. Ἐφυγαν μερικοὶ ἀπὸ τὸ αἱματοβρεκτὸ νησί, ταξίδεψαν κάτω ὅπα ἄλλους οὐρανοὺς, ἐγκαταστάθηκαν πρόσκαιρα κυρίως στὴν Ἑλλάδα καὶ γύρισαν ξανά, πρόσφυγες, στὸν πατριωτικὸ τόπο μεταφέροντας μαζί τους ἀναπαισασμένες στὴν τέχνη τους τὶς νέες ἐμπειρίες, τὰ νέα διώματα, τὶς νέες θεάσεις τῆς ψυχῆς τους.

Ἀγωνιστής, ταξιδευτής, ἀναδημιουργὸς, πρόσφυγας ζωγράφος εἶναι καὶ ὁ Κώστας Ἰωακείμ μαζί μὲ τὴ γυναῖκα του, τὴν Ἀγγελίδα Σούζαν Κέρ, πού ἀγάπησε ειλικρινὰ τὸν τόπο μας. Μερικὲς πραγματικότητες, συμπτωματικὲς ἴσως, στὴν περίπτωσή τοῦ Ἰωακείμ προσλαμβάνουν συμβολικὲς προεκτάσεις. Τὸ στούντιό του δίπλα στὸ μεσαιωνικὸ ἀββαεῖο τοῦ Μπέλλα Παῖς, σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς ὠραιότερες πανοραμικὲς τοποθεσίες τῆς Μεσογείου, εἶναι θεμελιωμένο στ' ἀχνάρια ἐνὸς βυζαντινοῦ κτίσματος. Καὶ πᾶν τὸ ἀνέβαλλε ἡ τέχνη ἐνὸς ἔστω ἀνθρώπου, τοῦ Κώστα Ἰωακείμ, πού ἀγαπᾷ τὸν τόπο του καὶ τὴν ἀγάπη του ἐκδηλώνει πολλὰς φορὲς μ' ἕνα τρόπο ὑποσυνειδητὸ καὶ ἐνστικτώδη, προσωποποιώντας τὸ ἀπρόσωπο καὶ μετουσιώνοντας τὸ ἄψυχο σὲ προσφιλέστερο ἔμψυχο. τὸ θῆλυ στὴν περίπτωσή τοῦ ἀνδρός. Βράχιδῃ τὰ ὄρη τοῦ Πενταδάκτυλου, βραχάδες περισσότερο οἱ ἀκρογιαλιές τῆς Κερύνειας, κί' ὁ ζωγράφος Ἰωακείμ ἀπομονώνει τὴν πέτρα τους καὶ τὴ σκαλίζει νοητὰ μὲ τὸν χρωστήρα του σὲ καναβάσο καὶ ἀποκαλύπτει σχηματοποιεῖ, ἀν

θέλετε, την πλαστικότητα μιάς γυναικείας μορφής. Άλλα μήπως ή γή μας μυθολογικά δεν είναι μητέρα και τροφός, δεν είναι γαία μήτηρ; Γιατί ό καλλιτέχνης, πού κουβαλάει στην ψυχή του τις μυθικές φωνές των προγόνων, όταν είναι γνήσια ριζωμένος με τό χώμα του, να μη μιλά καθώς εκείνοι; Μερικά έργα του Ίωακείμ, ζωγραφισμένα πριν από τό 1974, είναι ένδεικτικά αυτής της αντίληψως και αυτού του κύκλου της δημιουργίας.

Μετά την καταστροφή του 1974 ό Ζωγράφος μένει προσωρινά στην Αθήνα, καλλιτέχνης και επαγγελματίας, για την επιβίωση. Γυναικείες μορφές σε αισθηματικά πλαστικά διαγράμματα θα γεμίσουν τους πίνακές του, τοποθετημένες στους νέους χώρους ανθρωπίνων έντυπώσεων και καλλιτεχνικών εμπνεύσεων του ζωγράφου, χώρους ελλαδικούς. Μαρτυρείται, πιστεύω, με τό στάδιο τουτο — πού πίνακες του υπάρχουν στην Έκθεση — μιά μετάβαση του καλλιτέχνη σε μιά πορεία απολυτρωτικών αναζητήσεων. Υπάρχουν και άλλες καλλιτεχνικές συνθέσεις αποτυπωμένες στους πίνακες, υποδηλωτικές της ζωής του ζωγράφου στην Αθήνα. Ό θρύλος των αρχαιολογικών χώρων τόν συγκινεί περισσότερο. Θήρα, Σαντορίνη, Έπίδαυρος, Αμφιάρειον. Ένεργότερα όμως θα διαγραφη στο έργο του ή γαλανή γραμμή της θάλασσας.

Με την επιστροφή του στην Κύπρο ό Κώστας Ίωακείμ θα επιδοθη και πάλι στη ζωγραφική, βασικά πάνω στα παλιά του πρότυπα, με κάποιο εμπλουτισμό τεχνολογίας, χωρίς μεγάλες παρεκκλίσεις. Βασικά τόν ακολουθούν οι μνήμες και είναι τουτο φυσικό, γιατί οι μνήμες δεν λησμονούνται. Τό Μπέλλα Παίς, ή Κερύνηα, ή Άκανθού, ό Πενταδάκτυλος, ό Άγιος Νικόλαος της Άμμοχώστου. Τό γοτθικό τόξο θα τό αναπλάση σε αρκετές ζωγραφικές απεικονίσεις και θα τό ταυτίσει με λουλούδι. Παράλληλα, έντυπωσιασμένος από τις μεταμορφώσεις ενός στρογγυλού φύλλου, του φύλλου του δέντρου του Ιούδα ή δέντρου του Κιλκίς, θα τό δουλέψει κι εκείνο σε ποικιλία απεικονίσεων εφραμιόζοντας την γνωστή τεχνολογία του: Νά αφαιρη ό,τι δεν θεωρεί αναγκαίο και να περιορίζεται σε διαγράμματα ή περιγράμματα ούσιαστικών στοιχείων υποδηλωτικών των αντικειμένων. Ό Κώστας Ίωακείμ παρουσιάζεται σ' ένα συνεχή διάλογο με τό αντικείμενό του προβαίνει σε άφομοίωσή του και καταλήγει στην εξεπιλούστευσή του. Με την αφαίρεση δεν σβήνεται ή πνοή των πραγμάτων, αντίθετα, ένυπάρχει στους πίνακές του συναισθημα και λυρισμός. Λυρισμός γιατί μιλάει με τά αντικείμενα της τέχνης του, συναισθημα γιατί αγαπάει τά θέματά του.

Τά θέματα των πινάκων με τό ιδιόρρυθμο αυτό στυλ του Κώστα Ίωακείμ είναι

θέματα γενικά αγαπητά. Είναι ό Πενταδάκτυλος με τά πετρώματά του και τους αποπετρωμένους θρύλους του, είναι συνθέσεις φυτών σε ένότητες, όλα από την πατρίδα. Είναι ακόμη τόποι αγαπητοί στην Ελλάδα, τό Ναύπλιο με τό Παλαιμίδι, ή Κέρκυρα, ό Άγιος Νικόλαος της Κρήτης, τό Λουτράκι, ή Σαρωνίδα.

Πέρα από την προσωπική τεχνολογία του ό Ίωακείμ παρουσιάζει και έργα με την καθιερωμένη παραστατική ζωγραφική. Είναι τουτο μιά κατάφαση της άξιας του στο γοητευτικό κόσμο της παλέττας και του χρώματος, μιά πρόδηλη και άναντίλεκτη κατάξισή του στον καλλιτεχνικό στίβο.

ΣΥΝΑΥΛΙΕΣ

Η ΣΥΝΑΥΛΙΑ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΩΔΕΙΟΥ
ΚΥΠΡΟΥ ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΚΑΙΡΙΑ ΤΩΝ
ΤΡΙΑΝΤΑ ΧΡΟΝΩΝ ΜΟΥΣΙΚΗΣ
ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ

Αυτό πού μας χάρισε τό Έθνικό Ωδείο την Παρασκευή 12 Μαΐου στο Δημοτικό Θέατρο Λευκωσίας ήταν μιά αλήθεια μιά καλλιτεχνική προσφορά πρώτου μεγέθους. Και δεν μιλά μονάχα για την πνοή και τόν μόχθο πού τή ζωντάνεψαν μιά και για την τόσο άρτια εκτέλεση πού πρέπει να σημειωθη στο ενεργητικό τόσο του Ωδείου και των καλλιτεχνών πού έλαβαν μέρος όσο και του πολιτιστικού επιπέδου του τόπου μας. Χρειαζόταν πράγματι πολύς ήρωϊσμός για να παρουσιασθη τό πρόγραμμα πού παρουσιάστηκε και όπως απέδοθη με όλο τό άρωμα πού λεπτού ρωμαντισμού και της θρησκευτικής του κατάνυξης μαζί με όλες τις δαντελένιες άποχρώσεις και έναλλαγές του. Και για τόν πιο άμύθη της μουσικής τέχνης ή εκτέλεση ήταν μιά συνεχής συγκίνηση πού εξανθρώπιζε και κρατούσε σε διαρκή έξαρση. Όλοι οι σολίστες μεθούσαν με τις άβιαστες μελωδίες τους, ή χορωδία γέμιζε την αίθουσα και τις ψυχές με την άψογη χάρη αλλά και την υποβλητικότητα της έρμηνείας τους και ή όρχήστρα παρ' όλο τό ολιγάριθμο κυριαρχούσε με τή δύναμή της. Και όλοι κι όλα μαζί κάτω από τό πρόσταγμα της μπακέττας πού άσύγκριτου και άκούραστου Άντρου Νάταρ μιλούσαν όλες τις γλώσσες της όμορφιάς και ξεδίπλωναν την μαγεία της αληθινής τέχνης.

Μιά πραγματική αποκάλυψη ήταν ό νεαρός πιανίστας Σπύρος Πίσσινος πού με την καταπληκτική τεχνική του και την σπάνια μουσική του εύαισθησία καθήλωσε κυριαστικά τό άκροατήριο. Ό πλούσιος και θερμός ήχος του πλημμύριζε τό τεράστιο θέατρο και ήταν όχι λίγες οι στιγμές πού νόμιζε κανείς πως έπαιζε μιά ολοκληρη όρχήστρα.

Όλοι άξίζουν εγκάρδια συγχαρητήρια.
ΚΩΣΤΑΣ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

ΓΕΝΙΚΑ

Στήν «Στ ε ρ ά Έ λ λ ά δ α» (άρ. 20) ὁ Ἄπ. Ζορμπάς σχολιάζει τὴν χριστουγεννιάτικη κάρτα τοῦ Κ. Χρυσάνθη, ὅπου τὸ ποίημα «Ἐξομολόγησ» = Στά «Νέ α Σ ύ ν ο ρ α» (άρ. 65) δημοσιεύεται γράμμα τοῦ Κ. Χρυσάνθη γιὰ τὴν «Ἀνθολογία Ποίησης» τοῦ περιοδικοῦ αὐτοῦ. — Στὴ «Σμύρνα» (άρ. 115/116) ὁ Ἐ. Γρόλλιος σημειώνει ἐντυπώσεις ἀπὸ τὴν Κύπρο «Στὴν βασανισμένη Κύπρο» καὶ ὁ Δημ. Ζαῆδες κρίνει τὴ συλλογὴ «Ποιήματα» τῆς Βέρας Παναγιωτίδου — Κορφιώτη. — Στὴ «Ν α υ τ ι κ ῆ Έ λ λ ά δ α» (άρ. 535) ὁ Ἰ. Μ. Χατζηφώτης κρίνει τὸ βιβλίο τοῦ Σπ. Παπαγεωργίου «Κυπριακὴ Θύελλα». — Στὴν «Ε ύ θ ύ ν η» (άρ. 76) δημοσιεύονται κείμενα τοῦ Β' Συμποσίου τῆς Λευκωσίας τῶν Μιχ. Μαραθεύτη, Ν. Χαραλαμπίδη, Παν. Περαιάνη, Ἰ. Λοϊζίδη, Δώρου Θεοδούλου, Χρ. Κολιοῦ καὶ χαιρέτισμούς τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου κ. Χρυσόστομου, τοῦ Προέδρου τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας κ. Σπ. Κυπριανοῦ καὶ τοῦ Ὑπουργοῦ Παιδείας δρ. Χρυσ. Σοφίανου. — Στὴ «Νέ α Έ σ τ ί α» (15 Μαΐου '78) ὁ Κ. Ἀσημακόπουλος ἀναφέρεται στὴν παρουσία Κυπρίων λογοτεχνῶν (Κ. Μόντη καὶ ἄλλων) στὴ διεθνή συνάντηση λογοτεχνῶν στὴν Ἀθήνα μὲ τὴν εὐκαιρία τῶν 30 χρόνων ἀπὸ τὴν ἱδρυση τῆς «Ἐθνικῆς Ἑταιρίας τῶν Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν», στὴν ὁποία συνάντηση ἐγινε εὐρύτερη ἀναφορά στὸ κυπριακό.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Νέος Λόγος (Ἀθήνα), τομ. II, ἀρ. 3 — Μακεδονικὴ Ζωὴ (Θεσσαλονίκη) ἀρ. 143 — Νέα Σύνορα (Ἀθήνα) ἀρ. 65, 66 — Ἰλιός (Ἀθήνα) ἀρ. 127 — Στερεὰ Ἑλλάς (Ἀθήνα) ἀρ. 103, 104 — Τριφυλιακὴ Ἑστία (Ἀθήνα) ἀρ. 20 — Σύγχρονη Σκέψη (Ἀθήνα) ἀρ. 18 — Σμύρνα (Ν. Σμύρνη) ἀρ. 115/116 — Φιλολογικὴ Σκέψη (Πειραιῶς) ἀνοιξη 1978 — Ναυτικὴ Ἑλλάς (Ἀθήνα) ἀρ. 535 — Bookbird (Βιέννη) ἀρ. 1/1978 — Ὑγεία (Λευκωσία) ἀρ. 46 — Οἰκονόμεια καὶ Σχολεῖο (Λευκωσία) ἀρ. 40 — Εὐθύνη (Ἀθήνα) ἀρ. 76. —

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

Ρόης Παπαγγέλου: Φάσεις, Ἀθήνα, 1978.
Ἄλεξάνδρος Πλακωτάρη: Στὸ πέτρινο ἀργαλεῖο, 1972.
Μίμη Κ. Ἰακωβίδη: Τὸ ἀνοιχτὸ

βιβλίο, Λεμεσός, 1978.

Γιάννη Κορίδη: Χρονολόγιο, Ἰωλκός, Ἀθήνα, 1978.

Μυριάνθη Παναγιώτου — Παπαονησιφόρου: Ἐπιστροφή, Πάφος, 1978.

Λούλας Ἰερωνυμίδου: Ἡ Ἀθήνα ὅπως τὴν ἔζησα, Ἀθήνα, 1978.

Ἄνθη Βέργη: Ἐρημιά, Ἀθήνα 1978.

Χρυσ. Κυπριανοῦ: Κυπριακὲς Σελίδες, Λευκωσία 1978.

Ἄντρεα Καραντώνη: Εἰσαγωγή στὴ νεώτερη ποίηση, ε' ἔκδ. 1978.

Τάκη Εὐαγγελίδη: Ἀπὸ τὴ Ζωὴ καὶ τὸ τέλος τῆς, Λευκωσία, 1978.

Π. Ε. Γιαννακοπούλου: Βιβλιογραφία Κ. Γεωργούλη, Ἀθήνα, 1978.

Βασ. Δημοουλά: Χαμένοι στὸ χρόνο, Ἀθήνα, 1978.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ
ΤΟ 5ο «ΤΕΤΡΑΔΙΟ» ΤΗΣ «ΕΥΘΥΝΗΣ»

Τὸ Φυλλάδιο Νεοελληνικοῦ Προβληματισμοῦ «Εὐθύνη» κυκλοφόρησε τίς μέρες αὐτές τὸ 5ο «Τετράδιό» του μὲ τίτλο «Ἄδφνη στὸν Κυβερνήτη Ἰωάννη Καποδίστρια». Στὸν τόμο αὐτὸ πού ἐκδόθηκε γιὰ τὴν συμπλήρωση 200 χρόνων ἀπὸ τὴ γέννησή του, πραγματοποιεῖται μιὰ πολυεδρική μελέτη τῆς προσωπικότητας καὶ τοῦ ἐθνικοῦ ἔργου τοῦ Καποδίστρια μὲ κείμενα πυκνά καὶ συμπερασματικά. Συνεργάζονται: Κωνσταντῖνος Τσάτσος «Καποδίστριας—Διακόσια χρόνια», Παν. Ζέπος «Καποδίστριας», Ἀπόστ. Ε. Βακαλόπουλος «Οἱ ιδέες τοῦ Καποδίστρια γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Ἑλλάδας», Ἄθαν. Π. Κανελλόπουλος «Ὁ θεμελιωτὴς τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους», Κώστας Δαφνῆς «Ἐνας μεγάλος Ἕλληνας», Ἄλ. Δεσποτόπουλος «Ἡ ἑλληνικὴ πολιτικὴ τοῦ Καποδίστρια», Ἰ. Κ. Χασιώτης «Ὁ Καποδίστριας, εὐρωπαϊκὸς πολιτικός», Κ. Σβολόπουλος «Ὁ Καποδίστριας στὸ Ἄμυραχ», Σπύρος Δ. Λουκάτος «Προσπάθειες γιὰ κάθοδο τοῦ Κ. στὴν Ἑλλάδα πρὸ τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως τῆς Τροιζῆνας», Π. Πετρίδη «Τὰ πολιτικὰ σχέδια τοῦ Κ. γιὰ μιὰ νέα τάξη πραγμάτων στὴν Εὐρώπη». Ὁ τόμος αὐτὸς συμπληρῶνεται μὲ τὸ κείμενο μιᾶς σπουδαίας δημόσιας Συζήτησης πού πραγματοποιήθηκε στὴν Κέρκυρα μὲ τὸ κλείσιμο τοῦ ἑτους Καποδίστρια ἀπὸ τοὺς Κ. Δαφνῆ, Σπύρο Λουκάτο, Σ. Καλογερόπουλο—Στράτη, Στέφ. Παπαδόπουλο καὶ Ἄθαν. Κανελλόπουλο, ὅπου ἀντιμετωπίζονται ὅλα τὰ μεγάλὰ ἱστορικὰ ἐρωτήματα γύρω ἀπὸ τὸν Κυβερνήτη.

«ΓΚΡΕΚΟ, ΖΩΓΡΑΦΟΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ»
 ΝΕΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ
 ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗ ΣΙΑΤΟΠΟΥΛΟΥ

Σε πολυτελή τόμο κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις «Παράδοση» το νέο τεκμηριωμένο ιστορικό μυθιστόρημα του Δημήτρη Σιατόπουλου «Γ κ ρ έ κ ο, ο Ζωγράφος του Θεού» με την ζωή και το έργο του κορυφαίου Έλληνα Ζωγράφου των αιώνων Δομήνικου Θεοτοκόπουλου (1541—1614) που έζησε και δοξάστηκε στην Ευρώπη με το θρυλικό όνομα "Ελ Γκρέκο.

Ο διακεκριμένος συγγραφέας που έχει τιμηθῆ με το μεγάλο βραβείο Ούράνη της Ακαδημίας Αθηνών, παρέχει στο νέο βιβλίο του μια άρτια ιστορική και καλλιτεχνική τεκμηρίωση της ζωής του Γκρέκο, που έντεχνα διαπλέκεται στην αδιάπτωτη δράση του έργου. Με παραθέσεις όλων των ως τώρα στοιχείων και άφθόνων γνώμων διασημών Ελλήνων και Ξένων διανοουμένων, φωτίζεται από κάθε πλευρά ἡ δράση του μεγάλου Κρητικού ζωγράφου, που ξεκίνησε φτωχός και άσημαντος από τη σκλαβωμένη γῆ του και σε λίγα χρόνια καταύγασε με την καλλιτεχνική μεγαλοφυΐα του τόν ευρωπαϊκό χώρο. Με τις φιλελεύθερες προοδευτικές του ιδέες επεβλήθη ως αὐθεντία πνευματική στους ευρωπαϊκούς κύκλους, έτσι πού να ταξιθεύουν γιά νά τόν γνωρίσουν στο Τσίλεντο πού Ζοῦσε, συγγραφείς, ὡπως ὁ Θεοβάλντες, ὁ Λόπε Ντὲ Βέγκα κ.ά. Ταυτόχρονα δὲν ἔπαψε νά ἀγωνίζεται γιά τήν πίστη του καί τήν ιδέα τῆς Ἐλευθερίας, ἀλλά καί γιά τὸ ἔσκαλωμα τῆς πατρῴας του με φλογερή δράση πού τόν ἔσυρε καί κατηγορούμενο στήν Ἱερή Ἐξέταση.

Τὸ νέο βιβλίο τοῦ Δημήτρη Σιατόπουλου προλογίζει ὁ δημοσιογράφος Λευτέρης Δέπος, πού ἐπισημαίνει, ἀνάμεσα στά ἄλλα, τήν μοντέρνα ἀφηγηματικὴ δομὴ, τὴ δυνατὴ ἀδιάπτωτη δράση, τὴν παρουσία τῆς μορφῆς

καί τῆς ἐποχῆς τοῦ μεγάλου Ζωγράφου, τῆ ζωτάνια τῶν ἡρώων καί τήν πρωτοτυπία τῶν θεατρικῶν διαλόγων πού μεταχειρίζεται ὁ συγγραφέας στίς συνομιλίες τῶν προσώπων τοῦ ἔργου.

Ἡ Δύση ἔντυσε τὸ Γκρέκο με φράγματα ρούχα. Στὸ μυθιστόρημα αὐτὸ ὁ γιγαντας ἐκεῖνος τῆς τέχνης ἐπιστρέφει στίς Ἑλληνικὲς Ρίζες του.

ΑΝΔΡΕΑ ΚΑΡΑΝΤΩΝΗ:
 «ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΝΕΩΤΕΡΗ ΠΟΙΗΣΗ —
 ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΙΗΣΗ» —
 5Η ΕΚΔΟΣΗ

Από τις εκδόσεις ΔΗΜ. Ν. ΠΑΠΑΔΗΜΑ κυκλοφόρησε σε 5η έκδοση — καλαίσθητα τυπωμένος και σε άρτια εμφάνιση — ὁ τόμος «Εἰσαγωγή στὴ Νεώτερη ποίηση — Γύρω ἀπὸ τὴ Σύγχρονη Ποίηση» τοῦ Ἀνδρέα Καραντώνη.

Πρόκειται γιά μιὰ κριτικὴ ἐργασία, στίς σελίδες τῆς ὁποίας ἐξετάζονται καί ἐρευνῶνται ὅλα τὰ νεώτερα ποιητικὰ ρεύματα, ἀπὸ τὸ ρομαντισμὸ μέχρι τὸν ὑπερρεαλισμὸ καί ἀναλύονται τὰ ἔργα τῶν Σεφέρη, Ἐλύτη, Ἐμπειρικοῦ, Ἐγγονόπουλου, Ἀντωνίου, Γκάτσου, Δρίβα καί Σαραντάρη. Ἀκολουθεῖ δεύτερη μελέτη γιά τοὺς διαδόχους ποιητὲς τῆς Γενιάς τοῦ 30—Ρίτσο, Βρεπτάκο, Καρέλλη, Μηνᾶ Δημάκη, Δικταῖο, Γ. Κότσιρα, Μελισσάνθη Ν. Παπᾶ Βακαλό καί ἄλλους.

Ὁ τόμος αὐτός — καθὼς ἀναφέρεται σὲ ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις τῆς ποιητικῆς τέχνης — ἀποτελεῖ πολύτιμο βοήθημα γιά τοὺς ἐκπαιδευτικούς πού διδάσκουν τὴ νεοελληνικὴ ποίηση στὰ Γυμνάσια τοὺς φοιτητὲς τῆς Φιλολογίας, τοὺς μαθητὲς, ἀλλά καί γιά κάθε φίλο τῆς ποιήσεως, τὸ ὅτι κυκλοφορεῖ ἤδη σὲ 5η ἐκδοση, ἀποτελεῖ τρανὴ ἀπόδειξη τῆς ἀναπόκρισης πού βρῆκε ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς εἰδικούς ἀλλὰ καί ἀπὸ τὸ εὐρύτερο κοινὸ.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΔΗΜ. Ν. ΠΑΠΑΔΗΜΑ

Ἡροδότου Ἱστορία, τόμος Α, Β,
 Γ, μετ. Ἀγγελου Βλάχου.
 Ξενοφῶντος Κύρου Ἀνάβασις,
 μετ. Γιάννη Σ. Κωτσαδάμι.

ΑΝΤΡΕΑ ΚΑΡΑΝΤΩΝΗ

Ποιητικὰ
 (κριτικὰ κείμενα)
 Ἔκδ. Νικόδημος
 Ἀθήνα 1977

Shelltox

ΕΝΤΟΜΟΚΤΟΝΟ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ

Το Shelltox είναι
ένα προϊόν της ΣΙΕΛΛ φημισμένο
σ' όλο τον κόσμο σαν το πιο απο-
τελεσματικό εντομοκτόνο.
Περιέχει το επαναστατικό
Vapona που σκοτώνει όλα
τά έντομα όπου κι αν
κρύβονται.
Χρησιμοποιήστε και σεις
το Shelltox και
απαλλάξτε το σπίτι σας
από όλα τα έντομα.

Shelltox

ΠΩΛΕΙΤΑΙ
Σ' ΟΛΑ ΤΑ ΠΑΝΤΟΠΩΛΕΙΑ

ΓΕΝΙΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ ΚΥΠΡΟΥ ΛΤΔ

ΤΟ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΟ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΟ
ΤΟΠΙΚΟ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ

Ιδρυτής : **ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΠΡΟΥ ΛΤΔ**

ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ ΟΛΩΝ ΤΩΝ ΤΥΠΩΝ

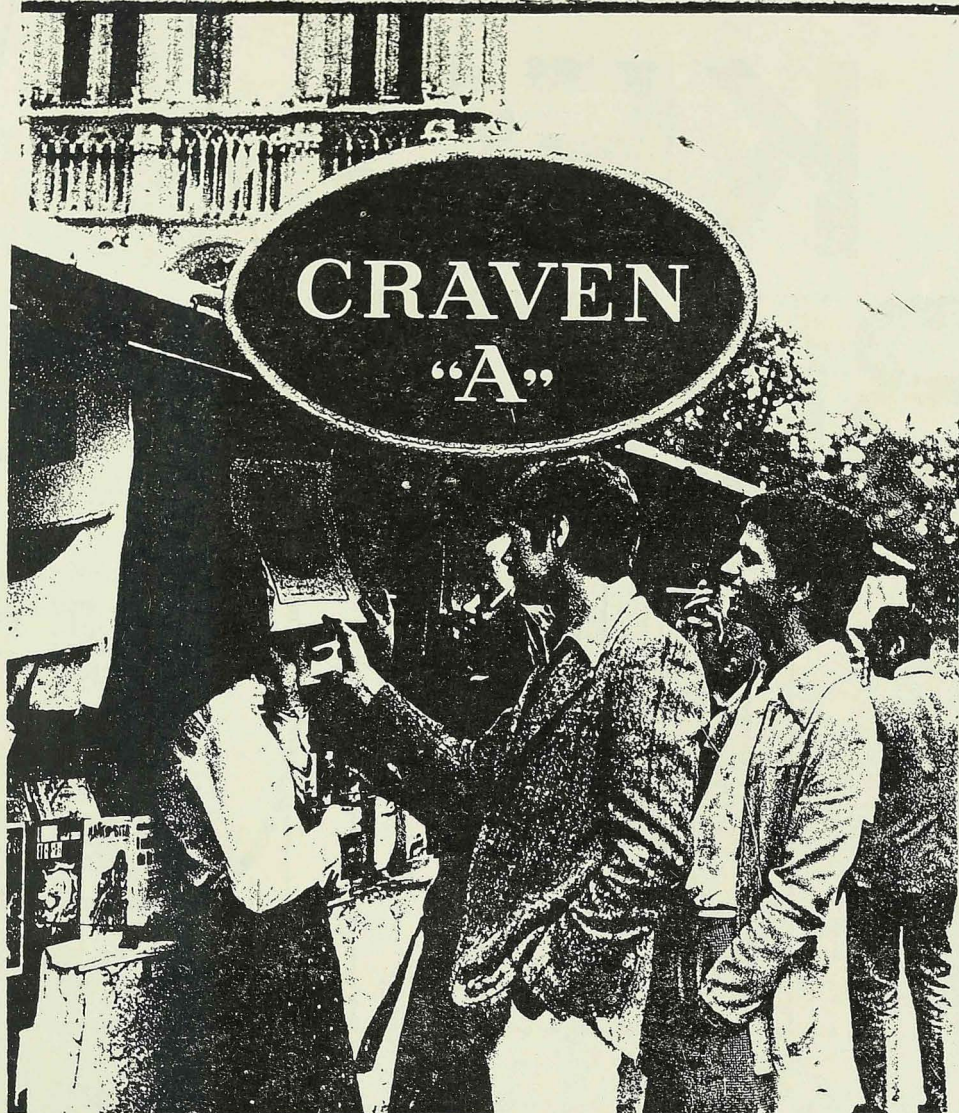
- ζωης
- πυρος
- θαλασσης
- προσωπικων ατυχηματων
- εργατικων ατυχηματων
- σχεδιον ιατρικων υπηρεσιων
- κλοπης
- αστικης ευθυνης
- θραυσεως υαλων
- ασφαλειαι πιστεως
(fidelidy guarantee)
- ασφαλειαι μεταφορας χρηματων
και ασφαλειαι χρηματων
εντος χρηματοκιβωτιων

αριστη εξυπηρησεις - συμφεροντες οροι

ΚΕΝΤΡΙΚΑ ΓΡΑΦΕΙΑ : Λυκούργου 24 Τηλ. 72193 Τ.Κ. 1668. ΤΕΛΕΞ GESURANCE.
ΛΕΥΚΩΣΙΑ

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ Σ' ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΠΟΛΕΙΣ

Σ' όλο τόν κόσμο...
άνθρωποι μέ τά ίδια γούστα.

**KEO
BEER
YOUR
BEER**

